

**FEMİNİST TEORİ VE ANNELİK:
“FEMİNİST POLİTİKA (2009-2015) ve
AMARGİ DERGİLERİNDE(2006-2015)
ANNELİK OLGUSU”**

Hesna KESEN
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL
Haziran, 2019
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**FEMİNİST TEORİ VE ANNELİK:
“FEMİNİST POLİTİKA (2009-2015) ve AMARGİ
DERGİLERİNDE (2006-2015) ANNELİK OLGUSU”**

Hazırlayan
Hesna KESEN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL

AFYONKARAHİSAR 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Feminist Teori ve Annelik: Feminist Politika (2009-2015) ve Amargi (2006-2015) Dergilerinde Annelik Olgusu” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26/ 06/ 2019

Hesna KESEN

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL
Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Mithat ESER
: Dr. Öğr. Üyesi Bedir SALA

İmza

Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Hesna KESEN' in "**Feminist Teori ve Annelik: Feminist Politika (2009-2015) ve Amargi Dergilerinde (2006-2015) Annelik Olgusu**" başlıklı tezi, 26/06/2019 günü saat 12:00' de Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği' nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

ÖZET

FEMİNİST TEORİ VE ANNELİK: “FEMİNİST POLİTİKA (2009-2015) VE AMARGİ (2006-2015) DERGİLERİNDE ANNELİK OLGUSU”

Hesna KESEN

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Haziran 2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL

Feminizm Fransız İhtilali sonucu ortaya çıkan ve kadınların hak arayışları olarak değerlendirilen bir harekettir. Bu hareket etrafında kadınlar kamusal- özel alan arasındaki rollerini değerlendirerek bazı taleplerde bulunmuştur. Feminizmin değerlendirmeye aldığı en önemli konulardan birini annelik oluşturmaktadır. Annelik kadınların biyolojik olarak erkeklerden en farklı olduğu noktadır.

Feminizmde annelik algısının incelenmesi (Feminist Politika ve Amargi Dergileri) bu araştırmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında işlenen konular Türkiye’de uzun yıllar yayın yapmış ve birçok feminist bireyin yazılarına yer vermiş olan Feminist Politika ve Amargi dergilerinde yer alan annelik, çocuk bakımı ve doğurganlık algılarının incelenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Feminizm, Annelik, Üreme, Toplumsal Rol, Doğurganlık

ABSTRACT

**FEMINIST THEORY AND MOTHERHOOD:
“THE PHENOMENON OF MOTHERHOOD IN FEMINIST POLITICS
(2009- 2015) AND AMARGI MAGAZINES (2006- 2015)”**

Hesna KESEN

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT of SOCIOLOGY**

June 2019

Advisor: Assist. Prof. Dr. Mehmet ERKOL

Feminism is a movement that emerged as a result of the French Revolution and was evaluated as the search for women’s rights. Around this movement, women evaluated their roles between the public and private spheres and made some demands. Maternity is one of the most important issues that feminism considers. Maternity is the point at which women are biologically different from men.

The study of the perception of motherhood in feminism (Feminist Politika and Amargi Magazines) is the main subject of this research. Topics covered within the scope of research has been broadcast in Turkey for many years and which gave place to the writing of many feminists individuals and Feminist Politika and Amargi magazine Located in maternity, child care and fertility is to examine the perception.

Keywords: Feminism, Motherhood, Reproductive, Social Role, Fertility

ÖNSÖZ

Feminizm ortaya çıktığı günden bu yana toplumsal yapı, siyasal sistemler ve kültürel yapı etrafından birçok konuda belirleyici ve yön verici bir konumda bulunmaktadır. Kadınların sahip olduğu her türlü fizyolojik ve toplumsal rol karşısında eleştiriler ve yeni yöntemler ortaya koyan feminizm özellikle 1960'lı yıllardan itibaren kadınların en büyük fizyolojik özelliği olan annelik konusu üzerinde durmaktadır. Annelik, geçmişten günümüze tüm toplumlarda önemsenen bir konu olmasına rağmen feminizm bu konu etrafında eleştiriler bir bakış açısı oluşturarak annelik konusunda hem toplumsal hem de bireysel tutum ve davranışların dönüşümünü amaçlamaktadır. Bu nedenle, bu tez çalışmasında Türkiye'de uzun yıllar yayınlanan ve birçok feminist yazara ev sahipliği yapmış olan Feminist Politika ve Amargi Dergileri çerçevesinde Türkiye'de bulunan feminist bireylerin annelik algısı incelenmiştir.

Bu çalışmanın her aşamasında bilgi ve desteğini esirgemeyen, bana değerli vaktini harcayan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL'a teşekkür ederim. Ayrıca bu süreçte her zaman yanımda olan sevgili aileme teşekkürlerimi sunarım.

Hesna KESEN

AFYONKARAHİSAR, 2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YEMİN METNİ	ii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. POLİTİKA KAVRAMI.....	4
1.1. POLİTİKA KAVRAMININ ANLAMLARI	7
1.1.1. Hükümet Etme Sanatı Olarak Politika	7
1.1.2. Kamusal Hayat Olarak Politika	9
1.2.3. Uzlaşma ve Uyum Olarak Politika	10
1.2.4. Gücün ve Kaynakların Dağıtımı Olarak Politika	12
2. FEMİNİZM KAVRAMI	13
2.1. İDEOLOJİ OLARAK FEMİNİZM	15
2.2. TEORİ OLARAK FEMİNİZM.....	17
2.3. AKTİVİZM OLARAK FEMİNİZM.....	19
3. POLİTİKANIN DEĞİŞEN DOĞASI: PATRİARKİ versus MATRİARKİ .	21
3.1. FEMİNİZMİN CİNSİYET/CİNSELLİK POLİTİKASI: BEDEN	21
3.2. FEMİNİZMİN BİYOLOJİK CİNSİYET POLİTİKASI: ÜREME.....	24
3.3. FEMİNİZMİN TOPLUMSAL CİNSİYET POLİTİKASI: TOPLUMSAL ROL.....	25
4. ANNELİK KAVRAMI	26
4.1. DOĞAL VE TOPLUMSAL OLARAK ANNELİK	28
4.2. CİNSİYETE DAYALI İŞ BÖLÜMÜ OLARAK ANNELİK	30
4.3. KUTSAL BİR GÖREV OLARAK ANNELİK	30

İKİNCİ BÖLÜM FEMİNİZMİN DÜNYADAKİ GELİŞİMİ

1. FEMİNİZMİN TARİHSEL KÖKLERİ	33
2. BATI TARİHİNDE FEMİNİZMİN GELİŞİMİ.....	35

2.1. I.DALGA FEMİNİZM.....	38
2.1.1. Liberal Feminizm Ve Temel Argümanları	39
2.1.1.1. Liberal Feminizm	39
2.1.1.2. Liberal Feminizmin Temel Argümanları	43
2.2. II. DALGA FEMİNİZM	47
2.2.1. Marksist Feminizm Ve Temel Argümanları	48
2.2.1.1. Marksist Feminizm.....	48
2.2.1.2. Marksist Feminizmin Temel Argümanları.....	50
2.2.2. Radikal Feminizm Ve Temel Argümanları	54
2.2.2.1. Radikal Feminizm	54
2.2.2.2. Radikal Feminizmin Temel Argümanları	58
2.2.3. Sosyalist Feminizm Ve Temel Argümanları.....	62
2.2.3.1. Sosyalist Feminizm	62
2.2.3.2. Sosyalist Feminizmin Temel Argümanları	64
2.3. III.DALGA FEMİNİZM	66
2.3.1. Postmodern Feminizm	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM FEMİNİZMİN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ

1. FEMİNİZMİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHİ GELİŞİMİ	71
1.1. OSMANLI DÖNEMİ KADIN HAREKETLERİ	71
1.2. CUMHURİYET DÖNEMİ KADIN HAREKETLERİ.....	73
1.3.1960-1980 DÖNEMİ KADIN HAREKETLERİ	75
1.4. 1980- 1990 DÖNEMİ KADIN HAREKETLERİ.....	78
1.5. 1990 SONRASI KADIN HAREKETLERİ	80

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ARAŞTIRMA BULGULARI

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	82
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	85
3. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI	86
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	87
4.1. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ.....	87
5. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	88
5.1. FEMİNİST POLİTİKA VE AMARGİ DERGİLERİ	88
5.1.1. Feminist Politika	88
5.1.1.1. Feminist Politika Dergisinin Yayın Hayatına Başlaması.....	88
5.1.1.2. Feminist Politika Dergisinin Konusu ve Yayınlanma Amacı	88
5.1.1.3. Feminist Politika Dergisinin Yapısal Özellikleri	89
5.1.2. Amargi Dergisi	89

5.1.2.1. Amargi Dergisinin Yayın Hayatına Başlaması	89
5.1.2.2. Amargi Dergisinin Konusu ve Yayımlanma Amacı	90
5.1.2.3. Amargi Dergisinin Yapısal Özellikleri	90
5.1.2. Araştırmaya İlişkin Bulgu ve Açıklamalar.....	91
5.1.2.1. Feminist Politika ve Amargi Dergilerinde Anne Kavramı	91
SONUÇ.....	125
KAYNAKÇA	131

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AD	: Amargi Dergisi
AKKD	: Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
Çev.	: Çeviren
Diğ.	: Diğerleri
FP	: Feminist Politika Dergisi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İKD	: İleri Kadın Derneği
KÇ	: Kadın Çevresi
ss	: Sayfa Sayısı
v.b.	: Ve Benzeri
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
YAZKO	: Yazarlar ve Çevirmenler Kooperatifi

GİRİŞ

Fransız İhtilali dünya genelinde hem toplumsal yapılar hem de siyasi ideolojiler üzerinde birçok yeniliğe olanak sağlarken bir taraftan da özgür düşünce ortamları sayesinde bireylerin düşüncelerini ifade edebilmelerine olanak tanımıştır. İşte tam olarak bu noktada Fransız İhtilali sonucu kadınların düşünce yapıları mevcut durumlarını sorgulamalarına etki etmiştir. Kadınlar ilk olarak iş yaşamına katılmak istediklerini, siyasal olarak temsil yetkisi kazanmayı kendilerine gaye edinmiştir. Kadınların bu gayeleri literatüre feminizm olarak girmişken feminizm savunucusu kadınlara da feminist denilmiştir. Kamusal hayatta yer almak ve vatandaşlık haklarını savunmak için kadınlar birinci dalga feminizm hareketi olarak adlandırılan hareketle mevcut isteklerine kavuşmuştur (Walby, 2016: 290-291).

Çalışma hayatına katılan kadınlar ikincil konumdan ve ayrımcılıktan kurtulamamıştır. Düşük ücret, niteliksiz iş, ev işlerinin devamının sağlanması kadınlar üzerinde var olan baskı ve sömürüyü artırarak devam etmiştir. Bu noktada en önemli etkiyi kadınların toplumsal yapı itibari ile üzerlerine yüklenen eş ve annelik rolleri oluşturmuştur. Kadın kamusal hayata çıkıp erkekle aynı çalışma şartlarına kavuşmuştur. Ancak iş sonrası eş ve anne olarak evde yemek yapma, evin temizliği, çocuk bakımı gibi görevleri yapmaya devam etmiştir.

Bu durum I. Dalga feminizmin yetersiz kaldığını ortaya çıkarmış ve I. Dalga feminizmin eksiklerini ortadan kaldırmak amacıyla II. Dalga feminizm kendisini göstermiştir. II. Dalga feminizm hareketi içerisinde birçok feminizm akımı barındırmaktadır. Bu akımlar genel olarak kadının iş yaşamı ve özel alan içerisindeki rolleri üzerinde durarak bazı teoriler üretmiştir. Üretilen teoriler genel itibari ile kadınların cinsellikleri, eş ve anne olma rolleri, ev içerisindeki ücretsiz emekleri adına olmuştur. II. Dalga feminizm kadınların eş, annelik rolleri üzerine getirmiş olduğu eleştirilerle toplumsal yapı üzerinde değişiklik yapmayı amaçlamıştır. Mevcut toplumsal yapının kadınlara yüklediği rolleri ve bu rollerle kadınlar üzerinde kurduğu baskıyı eleştirerek bu durumun ortadan kaldırılması için çalışmalar yürütmüştür.

II. Dalga feminizmin yürütmüş olduğu çalışmalar toplumsal yapı üzerinde büyük değişikliklerin ortaya çıkmasına etken olmuştur. Modern dönem içerisinde

kendisini gösteren II. Dalga feminizm postmodern dönemin başlangıcı ile birlikte bazı eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin temel noktasını kadın-erkek olarak yapılan ayırım oluşturmuştur. Bu eleştiriler sonucunda postmodern dönem içerisinde postmodern feminizm ortaya çıkmıştır. Postmodern feminizm cinsiyet sınıflandırılmasının yanı sıra dil üzerinde oluşturulan cinsiyetlendirmelere karşı olarak kendini geliştirmiştir.

Tüm feminizm akımları içerisinde kadınların mevcut toplumsal rolleri ve bu rollere getirilen eleştiriler etrafında çeşitli teoriler oluşturulmuş ve harekete geçirilmiştir. Eleştirilen ana konulardan birini annelik rolü oluşturulmuştur. Annelik kadınların erkeklerden en önemli farklarından birini temsil etmektedir. İnsanoğlunun ilk ortaya çıktığı günden bugüne kadar her toplumda kadınlara yüklenen roller ne kadar değişirse değişsin annelik kavramı aynı kalmıştır.

Neslin ve toplumların devamı için önemli bir konu olan annelik feminizm akımı üzerinden sürekli eleştirilen ve değiştirilmesine yönelik teoriler üretilen bir konudur. Bu çalışmanın konusunu da toplumsal devamlılık ve toplumsal ilerleme için önemli bir konumda bulunan anneliğin feminizmi benimsemiş kişiler tarafından nasıl algılandığı oluşturmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde feminizmin geçmişten günümüze politika, hareket ve bilim olarak nasıl ilerlediği, bu ilerlemenin toplumları ve gelecek yaşamı nasıl etkileyeceği üzerinde durulacaktır. Bu amaçla öncelikli olarak politikanın gelişimsel dönemlerine değinilerek ardından feminizmin politika yolculuğuna değinilecektir. Bunu yanı sıra anneliğin ne ifade ettiği ve hangi sınıflandırmalara ayrıldığı birinci bölümün konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde feminizmin ortaya çıktığı günden bu güne kadar toplumsal yapı ve zamanlara paralel olarak ayrıldığı akımları detaylı olarak ele alınacaktır. Akımların nasıl ortaya çıktığı toplumsal yapı üzerindeki etkileri, anneliğe bakış açıları ve bu amaçla ürettikleri çözüm önerilerine değinilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Batı ve Dünya genelinin yanı sıra Türkiye’de feminizmin ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi ele alınacaktır. Türkiye içerisinde hangi alanların feminizmin konusuna temel oluşturduğu, hangi konularda çalışmalar

yapıldığı ve kadınların annelikleri ile ilgili düşüncelerin neler olduğu bu bölüm içerisinde aktarılacaktır.

Son olarak dördüncü bölümde ise çalışmanın asıl konusunu oluşturan annelik algısının Türkiye’de bulunan feminizm savunucuları tarafından nasıl değerlendirildiğini ortaya çıkaracak olan araştırma konusuna yer verilecektir.

Bu çalışmanın araştırma kapsamını Türkiye’de uzun yıllar yayın yapan ve bilinen en önemli feminist dergileri içerisinde yer alan Feminist Politika ve Amargi Dergileri oluşturmaktadır. Bu çalışma kapsamında en fazla feminist bireye ulaşmak amacıyla bu dergilerin içerik analizi yöntemleri arasında yer alan söylem analizi yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmanın en önemli amacını neslin devamı ve ilerlemesi için önemli bir konu olan anneliğin feminizm açısından ne ifade ettiği oluşturmaktadır. Çünkü feminizm gün geçtikçe savunucuları artan ve toplumsal yapı üzerinde etkisini her geçen gün artıran bir akımdır. Feminizmin annelik üzerindeki düşünceleri ve eleştirileri kadınların bu konu hakkındaki düşüncelerini etkilemektedir. Bu etkiler toplumsal yapı ve roller üzerinde önemli değişikliklere yol açmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. POLİTİKA KAVRAMI

İlk insandan günümüze insanlar ve toplumlar sürekli yeni kelimeler ve kavramlar üretmiştir. Üretilen bu kavramlar zamansal ve durumsal nedenler etrafında sürekli olarak anlamsal değişikliklere uğrayarak kendilerini yenilemiş ve sınırlarını genişletmiştir. Bu kavramlardan bir tanesini oluşturan politika kavramı da Antik Yunan'da Aristoteles tarafından yazılan ve en önemli eseri "Politika" kitabı ile oluşumunu başlatmıştır. Politika (Politics) Antik Yunan'da "şehir" anlamına gelen "polis" kelimesinden türeyerek ortaya çıkmıştır. Burada polis kesinlikle basit bir şehir olarak anlaşılmalıdır, tam aksine her şeyin başı ve sonu olan şehir devletini, insanların vatandaşı olmaktan gurur duydukları bir siyasi topluluğu ifade etmektedir. Böyle bir toplulukta, tüm vatandaşların polisin ortak işleyişi ile ilgilenmeleri hem bir hak hem de bir görev olarak kabul edilmektedir. Bu işleyişe göre politika, kelime kökeni olarak şehir devleti ile ilgili işler anlamını taşımaktadır (Çetin, 2016: 14).

Politika genel anlamı ile insanların ve toplumların yönetimi olarak kabul edilirse, daha ilk çağlardan itibaren seçkin birçok düşünürün bu konu üzerinde düşünmeye ve bu konu hakkında yazmaya başladıkları görülür. Aristo, iki bin yılı aşan bir zaman önce, "Politika" adlı eserinde, ilk olarak bilimlerin sınıflandırılmasını yaparken politikayı; insan faaliyetlerinin en kapsamlısı olması bakımından bilgi hiyerarşisinin en üst kademesinde tutarak pratik anlamda "üstün- bilim" olarak nitelendirmiş ve insan mutluluğunu ortaya çıkarma sanatı olarak ifade etmiştir. Bundan dolayıdır ki Aristo bugün birçok kişi tarafından politika biliminin öncüsü ve babası olarak değerlendirilmektedir (Kapani, 2018: 28- 29).

Aristo politika ile ilgili düşüncelerine politikanın doğal bir kavram olduğunu açıklayarak başlar ve bu durumu şöyle tanımlar; bir kavramın en yalın halini elde etmek için başlangıç noktasına ve nasıl ortaya çıktığına bakılmalıdır. Bu durumda ilk olarak aile gelir, ardından aileler birleşerek köyleri, köyler de birleşerek toplulukları oluşturmaktadır. Oluşan bir topluluk kendine yetebilecek bir boyuta geldiğinde

devleti ya da döneme ait tanımı ile kenti oluşturur ve işte bu noktada politika kentin ya da devletin doğurduğu bir kavram olarak karşımıza çıkar (Köseoğlu, 2012: 3-4).

İlk olarak Antik Yunan'da ortaya çıkan ve öncülüğünü Aristoteles'in yaptığı politika kavramı temel olarak erkek merkezli bir yapıya sahiptir. Aristoteles ve Antik Yunan Devletinin politikasında vatandaş olabilecek ve yönetici konumunda bulunabilecek polisin iyiliğini devam ettirebilecek olan erkektir. Kadın ise aile içerisinde kalması gereken, erkeğin isteklerini yerine getiren, çocuk doğuran kısacası sürekli olarak yönetilen bir konumdadır. Kadınların hamilelik dönemi boyunca kirli olarak kabul edilerek doğumdan sonraki kırkıncı gün temizlendiklerine inanılmaktadır. Çocuk doğuran kadın Antik Yunan'da annelik görevini çoğu zaman istediği gibi gerçekleştirememiştir. Bunun nedeni kadınların zekâdan yoksun olarak değerlendirilmesi ve buna istinaden çocuk yetiştirmek için uygun yetkinliğe sahip olmadıkları düşüncesidir. Bu düşünce etrafında kadınların erkeklere göre duygusal, mantıktan uzak varlıklar olarak vatandaşlık görevlerini yerine getiremeyerek toplum için yararlı olamayacakları bu nedenle ev içerisinde olmaları fikri yaygın olarak kabul görmüştür (Atılğan, 2013: 1-5). Antik Yunanda kent kavramının karşılığı olarak faaliyet göstermekte olan polisin oluşması sonucu yöneten ve yönetilen sınıflar ortaya çıkmaktadır. Aristoteles eserinde yöneten ve yönetilen sınıfları belirtirken yönetici sınıfa erkekleri yönetilen sınıfa ise kadınları koymuştur. Ona göre kadınlar fikir ve güç bakımından yetersiz varlıklar olup ancak yönetilmeyi hak etmektedir. Görüldüğü üzere Antik Yunan'da ortaya çıkmış olan politika kavramı aslında temelde cinsler arası farklılıklar ve statü farklarını da beraberinde getirmiştir (Aristoteles, 1993: 227- 228).

İlk insan topluluklarının ortaya çıkması ile kendini göstermeye başlayan ve yazısız bir şekilde ilerleyen politika Antik Yunan ve sonrasında yazılı anayasaların oluşması ile birlikte toplumsal düzenden uzaklaşarak daha çok formel sistemler üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu yoğunlaşma etrafında formel düzenler içerisinde kadın-erkek farklılıkları belirtilmiş ve bu duruma uygun gelişmeler üzerinde çalışılmıştır. Yakın zamana kadar tek başına bir bilim olmanın uzağında siyaset felsefesinin gölgesinde kendisini geliştirmeye çalışan bu kavram temel görüşler perspektifinde iki zıt anlamla açıklanmaya devam edilmiştir. Bu iki zıt kavramı savunanların bir kısmı politikayı mücadele olarak tanımlarken diğer kısım

ise politikayı erdemli bir toplum oluşturarak insanların iyiliğini savunmak olarak tanımlamıştır. Bu iki zıt kavram arasında oluşan çatışmanın temel nedenini insanların varoluşlarından kaynaklanarak toplumsal yapı içerisinde bulunan sınıfsal-ekonomik farklılıklar, farklı inanç ve düşünce yapıları ile bunlara bağlı olarak ortaya çıkan her insan ve grubun kendi isteklerini gerçekleştirmek için ortaya koyduğu mücadele oluşturmaktadır. Burada önemli olan insanların, grupların kendi istek ve beklentilerinin diğer insan gruplarının beklentileri ile çatışsa bile gerçekleşmesi ve benimsenmesinin sağlanmasıdır. Ortak çıkar ve toplumsal düzen gibi ilkelere aykırı bir tanımlama olarak karşımıza çıkan politika kavramı çatışma anlamı ile toplumsal bütünlüğünün yanı sıra çıkar sağlama aracı olarak kullanılmaya çalışılmıştır (Kapani, 2018: 23). Bunun aksine politika kavramını toplumsal uyum ve ortak iyilik olarak tanımlayan gruba göre ise politikanın amacı her şeyden önce toplumda bütünlüğü sağlayarak, özel çıkarlar yerine genel yararı ve insanların ortak iyiliğini gerçekleştirmektir. İdealist ve bir bakıma da ütopyik olarak görülen bu anlayışa göre politika herkesin yararına olan toplumsal bir düzen kurma çabasıdır (Kapani, 2018: 24). Bu grubun savunucuları sınıfsal-ekonomik farklar, düşünce yapısı ve fikir ayrılıkları gibi konuların toplumu ayrıştırıcı olduklarını, bu nedenle toplumsal düzenin ve bu düzeni sağlayacak olan sistemin sağlıklı bir şekilde oluşturulmasına engel olacağını belirtmişlerdir. Bu nedenle politikanın tüm bu ayrıştırıcı yapılardan uzak tamamen ortak çıkar, toplumsal refah sağlayıcı bir kavram, yapı olduğunu savunarak daha iyi daha adil bir toplumsal düzen oluşturma çabasından başka bir gayesinin olamayacağını belirtmişlerdir.

Yukarıdaki tanımlamalarda da görüldüğü üzere politika insanlığın var olduğu günden bu yana var olan ve insanoğlunun yerleşik hayata geçişi ile kendi düzenini kurmasından sonra daha da önem kazanmış, modern dünyada olmazsa olmaz bir kavram haline gelmiştir (Parlak, 2013: 4). Sürekli değişen ve gelişen dünyaya paralel olarak yaşam tarzı, toplumsal düzen ve yönetim tarzı gibi etkenlerin değişmesi politika üzerinde de etkili olmuş ve kendisini dönemsel evrimlere sokarak tek başına bir bilim aşamasına gelebilmesini sağlamıştır. Başlangıçta politika, toplum düzeni olarak anlaşılmış, ardından örgütsel ve siyasal yapılar üzerinde kendini göstermiş olup günümüz modern dünyasına gelindiğinde tüm bunları da aşarak artık bireysel olarak da her birey kendi politikasını oluşturup savunabilecek konuma

gelmiştir. Bu durum toplumsal yapı üzerinde dönüşüm gerçekleştirmenin farklı yollarını ortaya çıkararak, toplumsal değişmeyi gerçekleştirmek isteyenler için kaçınılmaz bir fırsat haline gelmiştir.

1.1. POLİTİKA KAVRAMININ ANLAMLARI

Politika kavramı onunla ilgilenen ve gelişimine katkı sağlayan birçok düşünür tarafından dört temel kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler politikanın gelişim sürecine bağlı olarak sıralanmış olup günümüzde politika kavramına kadar hangi serüvenlerden geçtiğinin bir kanıtı niteliğindedir.

1.1.1. Hükümet Etme Sanatı Olarak Politika

Politika kavramının anlamsal sınıflandırılmasının başlangıcında hükümet etme sanatı olarak politika kavramı gelmektedir. Bir hükümet etme sanatı olarak politika kavramının anlamına bakıldığında doğrudan devlet ile ilgili ya da devlet tarafından yapılan faaliyetler yansıtılmaktadır. Daha geniş bir şekilde ifade etmek gerekirse hâkim otoritenin uygulamalarının incelenme konusu olduğu görülmektedir. Bu durum David Easton tarafından mevcut var olan değer, ilke ve uygulamaların iktidar, devlet ya da yönetim tarafından dağıtılması olarak tanımlanmıştır (Çetin, 2016: 16). Bu tanımlama etrafında değerlendirme yapıldığında politikanın ödül, ceza gibi yaptırımlar ile toplumsal yapı ve toplumsal hayattaki isteklere cevap vermesi anlatılmaktadır. Toplumsal yapı içerisindeki isteklere bağlı olarak ortaya çıkan değer kalıpları da o toplumun mevcut otorite değerlerini oluşturmaktadır.

Hükümet etme sanatı olarak politikanın tanımlanması aslında onu çok dar bir alana sıkıştırmaktadır. Bu alan içerisinde yalnızca siyasi yapılar ve devlet ile ilgili yapılar yer almaktadır. Bu alanların dışında bireylerin zamanlarının çoğunu geçirdikleri sosyal yapı, aile yapısı, eğitim sistemi gibi alanlar politika kavramının bu anlamı içerisinde yer almamaktadır. Bu kavram aslında ilk devlet kurumlarının ortaya çıktığı günlerden kalma ve halen ilk ortaya çıktığı anlamı ile kullanılmaya devam edilen bir kavramdır (Çetin, 2016: 17).

Pek çok açıdan, politikanın “devlet ve devletle ilgilenen, ilgili olan” anlamına geldiği düşüncesi politika disiplini hakkında var olan geleneksel bir görüştür. Bu

görüş akademik çalışmaların yönetenlerin personelleri ve organizasyonları üzerine odaklanmasını ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında politikanın anlamı devleti ya da daha geniş bir ifade ile otoritenin kullanımlarını incelemektir (Heywood, 2018: 24). Bu ifadenin anlamı, insanların, kurumların çoğunun ve sosyal faaliyetlerin çoğunun politikanın “dışında” kabul edilmesidir. İş çevreleri, okullar, diğer eğitim kurumları, cemaatler, aileler ve diğerleri bu anlamda “politik olmayan” dır; çünkü bu kesim “ülkenin yönetimi” işine dahil olmamaktadır. Bunun yanı sıra politikayı temelde devlete bağlı bir faaliyet olarak ifade etmek, ulus-aşan teknoloji ve çok uluslu şirketler gibi, modern hayatta gittikçe önem kazanan uluslararası veya küresel etkileri göz ardı etmek demektir. Bu anlamdaki politika tanımı, ulus-devletin dünya olaylarında hâlâ bağımsız bir aktör olarak yer aldığı günlerden kalmadır. Dahası, karmaşık toplumların yönetimi görevinin artık yalnızca hükümet tarafından yürütülemeyeceğine, geniş ölçüde bir dizi kamu ve özel sektör topluluklarının da buna dâhil olmasını gerektirdiğine ilişkin yaklaşım gittikçe daha fazla kabul görmektedir (Heywood, 2018: 24).

Bir hükümet etme sanatı olarak politika kavramı bu nedenlerden dolayı fazlaca eleştiriye maruz kalmakta ve tüm toplum ihtiyaçlarına cevap verememektedir. Çünkü bu tanımlama içerisinde yalnızca yurttaşlık hakkı olan bireyler ve devleti yönetme yetkisi olan bireyler yer almaktadır. Onun haricinde yurttaşlık hakkı olmayan kadın, çocuk, köle, işçi gibi bireylerin istek ve talepleri, yaşadıkları mağdurluk durumları dikkate alınmamaktadır. Yöneten kısım kendi istek ve ihtiyaçlarına uygun olanı yerine getirirken yönetilen kısmın ihtiyaçlarını göz ardı etmektedir. Bu durum bir döngü halinde devam etmektedir. Yöneten konumunda bulunan eğitim almış bireylerin yerine aynı sınıftan bireyler geçmektedir. Yönetilen kısmın yerine de aynı şekilde yönetilen kısımdaki bireylerin nesilleri geçmektedir. Bu nedenle hükümet etme sanatı olarak politika aynı kısır döngü içerisinde yurttaşlık hakkından mahrum bireylerin göz ardı edilmesi ve yöneten kısımdaki bireylerin kendi ihtiyaçlarına göre yönetim oluşturmasından dolayı politikaya yeni bakış açılarının getirilmesine etki etmiştir (Taşkın, 2014: 23-29).

1.1.2. Kamusal Hayat Olarak Politika

Hükümet etme ya da bir diğer anlamı ile devlet olarak sınırlandırılan politika kavramının yetersiz olduğu eleştirileri sonucunda ortaya daha kapsamlı bir tanımlama çıkarılmıştır. Politikanın yalnızca hükümet etme sınırlamasına karşın kamusal hayat olarak daha kapsamlı olması gerektiği fikri ile politika farklı bir kavramsallaştırma içerisinde değerlendirilmiştir. Bu tanımlama içerisinde politika insanların günlük hayatta yer aldıkları konum ve faaliyetlerini kamusal alan ve özel alan ayrımı ile farklılaştırmaktadır. Kamusal alan olarak tüm devlet kurumlarını ve siyasi işlemleri ifade ederken özel alan içerisine aile, toplumsal yapı, cemaatler ve devlet dışında kalan tüm yapıları almaktadır (Çetin, 2016: 19).

Alternatif olarak kamusal alan ve özel alan ayrımı, bazı zamanlarda “siyasi” ve “kişisel” olan/alan arasında yapılan daha hassas bir başka ayrımla tanımlanır. Burada sivil toplum olarak adlandırılan alan her ne kadar hükümetten/ devletten ayırt edilebilir olsa da, kamuya açık, toplumsal hayat içerisinde faaliyet gösteren ve toplumdaki bireylerin katılabildiği kurumları, yani en geniş anlamda “kamusal yapı” olarak değerlendirilebilecek bir dizi kurumu kapsamaktadır. Politikanın bu açıdan ortaya çıkardığı en ciddi sonuçlardan biri, özellikle ekonomik sistemi özel alan içerisinden çıkarıp kamusal alana taşıyarak ‘politik olan’ kavramını genişletmesidir. Bu durum neticesinde işyeri gibi alanlarda da bir politik düşünce tarzı oluşturulabilir. Ancak gene de bu politika görüşü iş hayatı, cemaat, kulüp ve sendika gibi kurumları “kamusal yapı” olarak almasına rağmen, sınırlı bir politika görüşü olarak kalmaktadır. Çünkü bu yaklaşıma göre politika ya da politik olan “kişisel” işlere ve kurumlara el atmamalıdır (Heywood, 2018: 26-28).

Temelde “kamusal” bir faaliyet olarak anlaşılan politikanın bu yaklaşımının olumlu ve olumsuz çağrışımları bulunmaktadır. Aristoteles’e kadar uzanan bir gelenekte politika, özellikle bu “kamusal” niteliğinden dolayı asil bir faaliyet olarak görülmüştür. Bu yaklaşım, ‘*İnsanlık Durumu*’ (1958) adlı eserinde politikanın insana dair faaliyetin en önemli biçimi olduğunu, çünkü bunun özgür ve eşit vatandaşlar arasında karşılıklı etkileşimi içerdiğini ileri süren Hannah Arendt tarafından da açıkça onaylanmıştır. Bu faaliyet, hayata anlam vermekte ve her bir bireyin biricikliğini teyit etmektedir. Politikaya katılımı iyi olarak ifade eden Jean Jacques

Rousseau ve John Stuart Mill gibi teorisyenler de benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Rousseau, politikada sadece bütün vatandaşların doğrudan ve sürekli katılımı yoluyla devletin ortak iyiye veya onun ifadesiyle “genel irade” ye ulaşılabileceğini ileri sürmüştür. Mill’ in yaklaşımında da “kamusal” hayata katılım, bireyin kişisel, ahlaki ve entelektüel gelişimine katkıda bulunması bakımından eğitici (Taşkın, 2014: 32-36).

Yukarıda yapılan tanımlama politikanın kamusal hayat olarak anlamlandırılmasına karşı pek çok eleştirinin yapılmasına neden olmuştur. Bu eleştirilerin nedeni politikanın ya da politik olanın içerisinde özel alan olarak ifade edilen aile hayatının hiçbir yerinin olmamasıdır. Netice olarak politik olan ile kişisel olan birbirinden tamamen farklıdır ve birbirini etkilememektedir. Kişisel olan içerisinde gerçekleştirilen olumlu ya da olumsuz tüm hareketler politik olan yapıda önemsizdir. Tam da bu noktada kişisel alan içerisinde yaşanan tüm olayların bireylerin politik yaşantısı içinde değersizleştirilmesi ve toplumsal yapıda olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına neden olacağı düşüncesi kamusal hayat olarak politikaya getirilen en büyük eleştirilerdir (Dişçi, 2017: 10-17).

1.2.3. Uzlaşma ve Uyum Olarak Politika

Politikanın uzlaşma ve uyum odaklı kavramsallaştırması, onun yürütüldüğü alandan ayrı alınacak kararların alınma yöntemleri ile ilgilidir. Politikanın bu açıdan anlamlandırılması Aristoteles’e kadar götürülebilmektedir. Uzlaşma ve uyum olarak politika aslında toplumsal ve siyasi yapı içerisinde ulusal ya da uluslararası tüm problemlerin çatışma olmaksızın çözülebileceğini ifade etmektedir. Burada mevcut çözüm yönteminin taraflar arası karşılıklı taviz vererek politik bir yapı içerisinde gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Diğer anlamlandırma yöntemlerine göre politikanın bu anlamlandırılması açık bir şekilde pozitif niteliktedir (Heywood, 2018: 28-30).

Politikanın pozitif nitelikte olması zor kullanma ya da baskı yöntemlerinin yerine karşılıklı müzakere yapılarak ara yollar bulma çabasından kaynaklıdır. Politika bu tanımlama şekli ile gündelik hayatta karşımıza sık sık çıkmaktadır. Örneğin devletlerarası ortaya çıkan bir sorun için oluşturulan çözüm yönteminin “politik/siyasi çözüm” olarak tanımlanması askeri çözüm, zorbalık ya da baskı

yöntemlerinin yerine barışçıl çözüm yöntemlerinin kullanıldığı bir uzlaşma durumunu ifade etmektedir. Bu noktada politika olumlu anlamlarını ortaya çıkararak toplumsal yapı içerisinde bireylerin politik olana saygı duymasına etki eder. Bireyler kan dökmeden, baskı ve zorbalığa başvurmadan sorunların çözüme kavuşturulabildiğini anlayarak toplumsal huzurun sağlanmasına katkıda bulunur. Her ne kadar bu çözüm bireyler için tam anlamıyla tatmin kaynağı olmasa da toplumsal medenileşme aracı olarak kabul edilmektedir (Çetin, 2016: 21-22). Bu anlayışta politika, yeni sorunlar karşısında yeni çözüm arayışları, yani bir süreç olarak görülmektedir. Burada sürecin belirli bir zaman diliminde ortaya çıkardığı çözüm arayışları kadar, kendisi de değerlidir. Yani, akli ve ahlaki gelişimin sağlanması için, politika olmazsa olmaz bir konumdur. Öyleyse burada ifade edilen politika, farklılığı ve çatışmayı yok saymamakla beraber, kamusal alanı uzlaşma inşa etme alanı olarak belirlemektedir (Taşkın, 2014: 39).

Politikanın özü toplumdaki değerlerin dağıtım sürecinde meydana gelen çıkar çatışması ve iktidar mücadelesidir. Ancak bu çatışma ve mücadelenin asgari bir anlaşma üzerinde şekillenmesi gerekir. Bu asgari anlaşma toplumsal düzen ve barıştır. Toplumsal yapıdaki gruplar ve sınıflar arasındaki siyasal mücadelenin çeşitli yöntemleri vardır. Ancak bu yöntemler içerisinde kaba kuvvet ve şiddet yer alamaz. Bir uyum ve uzlaşma çerçevesinde belirlenen kararlar politikanın işlevini gösterirken şiddet ve çatışmanın başlangıcı politikanın bitmesi ve savaşın başlamasıdır. Bu açıdan politikayı 'belli bir toplumda çatışma halinde olan çıkarların uzlaştırılması faaliyeti' olarak tanımlayanlar olmuştur (Kapani, 2018: 26-27)

Tüm bu anlatımlar neticesinde uzlaşma ve uyum olarak politika, toplumsal yaşantı içerisinde barışçıl çözümlerin ortaya çıkarılmasına katkı sağlamış olmaktadır. Bu katkı ile bireyler toplumsal hayat içerisinde ortaya çıkan problemlere karşı karşılıklı anlaşma ve imtiyazlar ile daha barışçıl çözümler oluşturabileceklerini anlamaktadır. Böylece bireyler toplumsal sorunlar üzerinde daha fazla düşünmeye ve daha sağlıklı öneriler üretmeye katılmaktadır. Bu durum bireylerin düşüncelerinin toplumsal olarak değerli ve dikkate değer bir yapıda olduğunu göstererek bireylerin benlik duygularına da pozitif etki etmektedir.

1.2.4. Gücün ve Kaynakların Dağıtımı Olarak Politika

Politikanın literatürde yer alan son kavramsallaştırması aslında politikanın en geniş halini ifade etmektedir. Gücün ve kaynakların dağıtımı olarak politika bir diğer anlamı ile iktidar olarak politika en radikal politika anlamını içerir. Bu tanımlama içerisinde politika toplumsal yapı içerisinde yer alan kamusal alan ve özel alanların tümünü içine almaktadır. İktidar olarak politika aslen karşılıklı olarak gerçekleşen sosyal etkileşimlerin her düzeyinde bulunmaktadır. En geniş anlamıyla politika, beşerî varoluşun akışı içerisinde kaynakların üretimi, dağıtımı ve kullanımıyla ilgilidir. Politika gerçekte iktidar demektir; yani hangi yolla olursa olsun, arzulanan bir neticeye ulaşabilme durumudur. Bu yaklaşımda politika, farklılık ve çatışmalarla ilgilidir; ancak onun temel aldığı noktada kıtlık bulunmaktadır. Burada basit bir gerçeklik vardır: beşerî arzu ve ihtiyaçlar sonsuz, ama onları karşılayacak kaynaklar daima sınırlıdır. Bu açıdan politika, kıt kaynaklar üzerinde bir mücadele olarak görülürken, iktidar da bu mücadelenin yapılmasının yolu olarak görülür (Heywood, 2018: 30-32).

Politikanın güç ve kaynak dağıtımı etrafındaki tanımlamasına özellikle Feminist ve Marksistler tarafından özel bir ilgi gösterilmektedir. Bu durumun nedeni kamusal-özel alan ayırmaştırmasının yapılmamış olduğudur. Feminist düşünürler kadınların kamusal alan dışına itilerek özel alan olarak ifade edilen aile ve ev içerisinde bırakılmasını tartışmaktadır. Bu düşüncelerin temelini ise Kate Millett tarafından kaleme alınan Cinsel Politika kitabından çıkarıldığı düşünülmektedir. Bu kitap içerisinde politika kavramı bir grubun başka bir grup, erkeklerin kadınlar ve yaşlı erkeklerin genç erkekler üzerinde kurduğu baskı olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle feministler politikanın bu anlamı üzerinde fazlasıyla durmaktadır. Çünkü bu anlam sosyal hayatın, günlük yaşamın politikasını ifade etmektedir. Aile içi ilişkiler, annelik, babalık, ev içi sorumluluklar da bu anlam içerisinde politika kavramı altında eleştirilebildikleri için feministler politikanın bu anlamı etrafında kadına yüklenen ev içi sorumluluk, çocuk bakımı ve özel alan ile kısıtlanma durumlarını eleştirmektedir (Millett, 2018: 47-48)

Tüm bu anlatımlar açısından aslında güç kullanma ve kaynak dağıtımı anlamlandırması altında politika kavramı olumsuz çağrışımlar oluşturmaktadır.

Güçlü olanın güçsüz olan üzerinde, erkeğin kadın üzerinde, zengin olanın fakir üzerinde kurduğu tüm ilişkilere çağrışım yapılmaktadır. Bu nedenle özellikle son yüzyılda büyük bir hızla ilerleme sağlayan kadın hareketleri ya da feminist hareketler politikanın bu anlamı etrafında kadın-erkek eşitliğini savunmaktadır. Kadınların özel alan ile kısıtlanmasını, ev içi sorumlulukları, ebeveynlik rollerinin annelik kavramı etrafında tamamen kadına yüklenmesini bu kavram etrafında eleştirmektedir. İşte tam olarak bu noktada politikanın değişen doğası ile ortaya çıkan feminizm kavramı ve anlamlandırılmaları ortaya çıkmaktadır.

2. FEMİNİZM KAVRAMI

Ortaya çıkmış olduğu dönemden günümüze kadar pek çok aşamadan geçen feminizm kavramı her dönem ve feminizmi benimsemiş her kişinin farklı görüş ve durumlarına göre şekil alarak birçok anlamı ifade etmektedir. Basitçe ifade edilecek olursa feminizm cinsiyetçilik, cinsiyetçi sömürü ve bu durumların ortaya çıkardığı baskıya son verme hareketidir (Hooks, 2000: 1).

Bir kavram olarak feminizme bakıldığında diğer birçok izm'den farklı olarak kuramsal ve kavramsal temelini herhangi bir kuramsal modele dayanmadığı görülmektedir. Bu nedenle feminizmin tüm zamanlar ve tüm kadınlar için geçerli olan özgül, soyut bir tanımından söz edilebilmesi oldukça güçtür (Sümer, 2009: 73). Feminizmin tanımlamasını yapmadan, öncelikle bir ayrımı yapmak gerekli olacaktır. Fransızca bir kelime olan Masculine erkek, feminine ise kadın anlamına gelmektedir (Altuntaş, 2013: 159).

Başlangıçta Latince kadın anlamına gelen 'femina' sözcüğünden türetilen ve genelde kadınların toplum içerisindeki haklarını ve rolünü genişletmeyi öngören bir doktrin olarak Robert sözlüğünde yer alan kavram 1837'den sonra Fransızca' ya girer (Tunalı, 1996: 42). Ardından 1890'lı yıllarda İngilizceye girerek womanism (kadıncılık) teriminin yerini almıştır (Sümer, 2009: 73-74). Görüldüğü gibi kökünü Latineden alıp ardından Fransızcaya dâhil olan kavram yapısı itibariyle Türkçe' ye çevrilmemiştir. Feminizm kelimesi üretilmiş olan dildeki anlam bütünlüğü ile dilimizde olduğu gibi kullanılmaktadır. Feminizm dünyanın her yerinde kadın-erkek arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması ve tüm alanlarda kadınların yaşamış

oldukları ayrımcılığa engel olabilmek amacıyla başlatılmış bir hareketin, kadın hareketinin adı olmuştur (Çiçek, 2016: 8-9).

Feminizm kavramı kadın hareketlerinin gelişimine ve ilgi alanlarının yüzyıllar içerisinde değişimine paralel olarak farklı anlamlar kazanmıştır (Yörük, 2009: 63). Bu anlamlar bulunulan dönemin yapısı itibariyle bazen siyasal mücadeleleri ifade ederken bazen de toplumsal hayat içerisindeki toplumsal cinsiyet kalıbına karşı yürütülen faaliyetleri barındıracak şekilde yapılmıştır. Ancak en genel tanımlama ile feminizm, erkek egemen bir dünyanın kavramlarını sorgulamayı amaçlarken, kadınların hayatta karşılaştıkları bir takım zorlukları önlemek amacıyla taşımaktadır (Alptekin, 2006: 12).

Feminizm kavramı kadınların genelde topluma, özel de ise erkeklere karşı siyasi, hukuki, ekonomik ve toplumsal eşitliği sağlamaya yönelik verdiği bir mücadele olarak tanımlanabilir (Türkoğlu, 2015: 5). Bunun yanı sıra temel olarak feminizm, ilk ortaya çıktığı dönemlerdeki tanımlamalarına göre erkek ile kadın arasındaki iktidar ilişkisini değiştirerek kadınların iktidar da hâkim güç olabilmesini amaçlamıştır.

Bir başka tanımlamaya göre feminizm, kadın ve erkek arasında bulunan ayrımda mevcut normlara kurumsal ve tarihsel olarak işlemiş erkek odaklı bakış açısını, toplumda bulunan erkeğin baskınlığını kadınsı değerler ve kadın katılımı ile değiştirmeyi amaçlayan toplumsal bir harekettir (Biter, 2017: 16).

Çaha (2010: 55) Sivil Kadın kitabında feminizmi şu şekilde tanımlamaktadır:

Feminizmi, temelde kadın ile erkek arasındaki iktidar ilişkisini değiştirmeyi amaçlayan siyasal bir hareket olarak tanımlamak mümkündür. Kadınlara erkek arasındaki ilişkiyi aile, eğitim, iş dünyası, siyasal hayat, kültür ve tarihe kadar geniş bir yelpaze içinde sorgular. Feminizm kadın/ erkek arasındaki ayrımda erkek üstünlüğünü ve erkek merkezli toplumsal normları sona erdirmeyi, yerine kadınsı değerleri ikame etmeyi amaçlayan bir siyasal hareket olarak gelişmektedir.

Yukarıdaki tanımlamada da görüldüğü üzere feminizm iktidar ilişkilerinden, kültür, aile, toplumsal yapıya kadar birçok alanda var olan işbölümü ya da ayrımlaştırmaya karşı çıkararak kadınları üstün konuma getirme amacını güden bir tanımlama, hareket ve ideolojidir.

Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğündeki (2011: 859) feminizm tanımlamasına baktığımızda ise karşımıza 'Toplumda kadının haklarını çoğaltma,

erkeğinkiler düzeyine çıkarma, eşitlik sağlama amacını güden düşünce akımı, kadın hareketi' olarak yapılmış bir tanımlama çıkmaktadır. Bu tanıma benzer bir tanımlamada Büyük Türkçe Sözlüğünde 'cinsiyet farklarına dayanan rol ve iş bölümünü reddederek kadın haklarını ve kadın-erkek eşitliğini savunma iddiasında olan akım' olarak açıklanmıştır (Doğan, 2014: 527).

Feminizme getirilen tüm tanımlamalar feminizmin aslında farklı noktalarına ve özelliklerine dikkat çekmektedir. Bazı kavramsallaştırmalar feminizmi bir hareket olarak ele alırken bazıları bir akım ya da ideoloji olarak değerlendirmektedir. Aslında tüm bu noktalar feminizmin ayrı özelliklerini ve yapılarını ifade etmektedir. Bu yapılar içerisinde feminizm ideoloji, teori ve aktivizm serüveninden geçerek günümüz toplumsal yapısının her noktasında kendisine yer bulmuştur.

2.1. İDEOLOLOJİ OLARAK FEMİNİZM

Politik analizde göze çarpan en çatışmalı kavramlardan birini ideoloji oluşturmaktadır. Her ne kadar günümüzde bu kavramın nötr anlamda kullanılması yönünde bir eğilim varsa da, geliştirilmiş bir sosyal felsefeye veya dünya görüşüne atıfta bulunması bakımından, geçmiş dönemlerde ideoloji kavramının ağırlıklı olarak olumsuz çağrışımları bulunmaktadır. İdeoloji kavramı yaygın olarak rakip inanç veya doktrinleri suçlamak, eleştirmek için bir silah olarak kullanılmıştır. "İdeoloji" kavramı 1796'da Fransız filozof Destutt de Tracy (1754-1836) tarafından icat edilmiştir. Tracy bu kavramı, bilinçli düşünce ve fikirlerin kaynaklarını açığa çıkarmayı amaçlayan yeni bir "fikirler bilimi" ni ifade etmek için kullanmıştır. Onun ümidi, ideolojiye er veya geç zooloji ve biyoloji gibi yerleşik bilimlerle aynı statüyü kazandırmaktır. Ancak kavrama daha kalıcı bir anlam, 19. yüzyılda Karl Marx' ın yazılarıyla yüklenmiştir. Marx' a göre ideoloji "yönetici sınıf" ın fikirlerine, yani sınıflı sistemi desteklemeye ve sömürüyü devam ettirmeye katkıda bulunan fikirlere karşılık gelmektedir (Heywood, 2018: 58).

Temel kavramsallaştırılmasının yanı sıra sosyal bilimler açısından ideoloji, mevcut iktidar ilişkiler sistemini korumayı, değiştirmeyi veya yıkmayı amaçlayan ve organize bir siyasi eylem için temel teşkil eden, az veya çok tutarlı bir fikirler bütününü ifade etmektedir. Bu anlamda tüm ideolojiler genellikle bir "dünya görüşü" şeklinde, var olan düzene ilişkin bir değerlendirme sunarlar; 'İyi Toplum' vizyonu

çerçevesinde, arzulanan bir gelecek modeli sağlarlar; siyasi değişimin nasıl olabileceği ve nasıl olması gerektiği konusunda bir çerçeve çizerler. Bununla beraber ideolojiler, değişmez bir şekilde belirlenmiş düşünce sistemleri değildir; daha ziyade, birçok noktada bir diğeriyle çakışan değişken fikirler bütünüdür. Teorik anlamda ideoloji siyaset felsefesine benzerken uygulama anlamında geniş siyasi hareketler şeklini alır (Marshall, 1999: 320-321).

İdeoloji kavramının açıklamalarından sonra feminizm kavramının ideolojik boyutuna bakıldığında kadınların mevcut hak ve taleplerinin toplumsal hayatta gerçekleştirilebilmesi amacıyla gösterdikleri çabalar ortaya çıkmaktadır. Bu çabalar içerisine öncelikli olarak kadınların kamusal alan içerisinde söz hakkı elde edebilmeleri ve erkeklerle eşit haklara ulaşabilmeleri amacıyla yönetenlere yönelik yapılan çalışmalar girmektedir. Kadınların toplumsal yapının iki farklı alanı olarak değerlendirilen kamusal-özel alan arasında özel alanla sınırlandırılmalarını eleştirmek için feminizmi politik yapı karşısında yeni bir akım, ideoloji olarak sunmaktadır. Feminist ideoloji savunucuları başlangıç olarak kadının kamusal alana katılımı ile başlayan politik süreçlerine kamusal-özel alan ayrımını kaldırarak tüm toplumsal yapı içerisinde devam etmiştir (Notz, 2018: 10-13).

Bunun yanı sıra feminizm akımı günümüze gelene kadar farklılık gösteren zaman, toplumsal yapı ve farklı yönetim sistemlerine bağlı olarak farklı akımlara ayrılmıştır. Bu akımların ilkinin liberal feminizm olduğunu belirtmektedir. Liberal feminizm ile kamusal alanda mevcut hak taleplerini politikleştiren kadınlar bu hak taleplerinin yetersizliğini fark ederek liberal feminizme eleştiri olarak Marksist, Sosyalist, Radikal ve günümüze gelindiğinde ise Postmodern Feminizm akımlarının ortaya çıkmasına öncülük etmiştir. Ortaya çıkan bu akımlar içerisinde Radikal Feminizm akımının oluşturduğu ‘kişisel olan politiktir’ söylemi feminizmin politika içerisinde meydana getirdiği en büyük değişimlerden birini ifade etmektedir.

‘Kişisel olan politiktir’ söylemi her şeyden önce sadece feminizme özgü olmayan bir irade tarafından toplumsal hayat içerisinde yer alan her şeyin politik bir yapıyı ifade ettiğini belirtmektedir. Bu deyim ile feminizm geçmişten günümüze kadar yaşanan tüm toplumsal ilişkilerin aslında politik bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Bunun yanı sıra feminizmin ideolojik boyutu modern dünyada var

olan doğanın aslında hiç de kullanılmamış bir doğa olmadığını aksine özel alanın geniş bir ölçüde politik olanla donatılmış olduğunu ortaya çıkarmıştır (Hirata ve Diğ., 2015: 217- 218). Feminizmin politik olarak ya da ideolojik olarak kazandırdığı en önemli düşünce yapısı bu yapıdır.

Feminist savunucular tarafından bu sloganın sıklıkla kullanılma nedeni yaptıkları tüm faaliyetlerinin meşrulaştırılmasını sağlamaktır. Bu yönden kadınların çalışma hayatına katılımı, oy kullanma hakkı, eğitim hakkı ve bunların yanı sıra cinselliklerini ve üremelerini kontrol edebilmeleri politik bir anlam kazanmaktadır. Kadınların bu alanlarda politik bir hak elde edebilmesi başta ve en önemli olarak da kendi bedenleri üzerinde söz hakkı kurabilmelerine imkân sağlamıştır.

Feminizm ideoloji olarak oluşma aşamasında iken iktidara ve toplumsal yapıya bazı önerilerde bulunabilmek, kadınların bilinçlerini yükseltebilmek amacıyla kendine has mevcut bir teori oluşturmuştur. Feminist teori olarak adlandırılan bu teori feminizmin hem bir ideoloji olarak hem de bir hareket olarak odak noktasını oluşturmaktadır.

2.2. TEORİ OLARAK FEMİNİZM

Teori, dünyanın, gözlemlenebilen ve ölçülebilen şeylerin ötesine geçen bir açıklamasını yapmaktır. Teori, ampirik dünyayla ilgili kavramları ve anlayışları sistematik biçimde düzenleyen bir dizi birbiriyle ilintili tanımları ve ilişkileri kapsar. Bu şekilde yoksulluk ile suç arasında istatistiksel bir bağ kurabilir, ama bu ilişkiyi açıklamak için de çeşitli teorilere başvurmak durumunda kalabilir (Marshall, 1999: 439-437).

Teori olarak feminizm tanımlaması kadınların özgürlük, eşitlik ve kurtuluş için gösterdikleri çabaların yürütüldüğü bir mücadele olarak anlaşılmaktadır. Feminizm teorisi bu noktada kadınları erkekler ve toplumsal yapı içerisinde bastırılmış, cinsel obje, üreme kapasitesine sahiplik ve patriarki tarafından kullanılan bir nokta olarak ele almaktadır. Bu tanımlama üzerinden teori olarak feminizme bakıldığında ataerkil yapı etrafında şekillenen ve kadınların ekonomik, kültürel, siyasal tüm yönlerden ezilmişliklerini engellemek amacıyla gerekli faaliyet stratejilerini benimsemeye çalışan bir teori ile karşılaşılmaktadır (Notz: 2018: 13).

Feminist teori kadınların erkeklerle her alanda eşit hak ve özgürlüklere sahip olmasına odaklanarak fikirler ortaya çıkarmaktadır. Kadınların biyolojik özelliklerinin yanı sıra toplumsal cinsiyet kaynaklı karşılaştıkları eşitsizlik ve ayrımcılığa karşı çeşitli fikirler ve uygulamalar üretmektedir. İlk ortaya çıktığı günden bu yana farklı akımlar etrafında farklı teoriler üreten feminizm gün geçtikçe faaliyet alanlarını genişletmektedir.

Feminist teori ilk ortaya çıktığı günden bu yana ataerkil kültür eleştirisi, özel alanın politikliği, bilinç yükseltme, kız kardeşlik, ev içi emek, kadının çalışma hayatına katılması, kadınların kendi bedenleri üzerinde tasarruf hakları, kadınların yabancılaşması gibi ortaya çıktığı toplumsal yapılarda pek çok teori oluşturmuştur. Oluşturulan teorileri faaliyete dökülebilmek amacıyla dernekler kurulmuş, basın ve yayın yolu ile toplum, özellikle de kadınlar bilinçlendirilmeye çalışılmıştır (Altuntaş, 2013: 354- 362).

Feminist teorinin ortaya attığı en iddialı fikirleri başlangıçta kadınların iş yaşamına katılımı iken aradan geçen zaman ve farklılaşan toplumsal yapı itibarıyla bu teoriyi geride bırakan kadınların kendi bedenleri üzerinde karar verebilme hakları fikri ortaya çıkmıştır. Bu fikir kadınların kendi bedenleri hakkında tüm söz hakkını kendilerinde toplayabilmelerine etki etmiştir. Kendi bedeni üzerinde söz hakkı ile anlatılmak istenen durum ise kadınların cinselliklerini istedikleri gibi kullanabilmelerinin yanı sıra çocuk doğurup doğurmama, kürtaj hakkı, annelikten vazgeçiş, anne olsa bile çocuğun tüm sorumluluğunu almayı reddetme talepleri ile anlatılabilir (Stone, 2019: 134-137).

Bu anlatıların yanı sıra feministler bu noktada bazı ayrıntıları atlayarak ve görmezden gelerek ilerleme sağlamaya çalışmıştır. Erkek ve kadın arasında aslında üstünlük ve baskılama durumunun tam tersi birbirini tamamlayıcı bir rol, davranış ve görev dağılımı vardır. Ancak bu durum Sanayi Devrimi ve kapitalist sistem ile beraber Batı toplumu tarafından ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Sanayi dönemi öncesi üretimde önemli bir rolü olan kadın aile içerisinde önemli bir otoriteye sahip iken Sanayi Devrimi ve kapitalizmin ortaya çıkması ile toplumsal ve ekonomik yapı tarafından tamamen tüketici konumuna getirilmiştir. Bu noktada fark edilmesi gereken konu aslında kadınların Sanayi Devrimi'ne kadar aktif üretimde yer alan ve

aile içerisinde var olan otoriteleridir. Ancak kapitalist sistem kendisine daha fazla ucuz iş gücü bulabilmek ve fayda sağlayabilmek adına toplumsal yapı içerisinde feminizm ideolojisi ile bu duruma çözüm bulmuştur (Şişman, 2018: 58- 60).

Aydınlanma Çağının da getirisi ile kadınlar üzerinden bir toplumsal değişim hareketi başlatılmış ve liberalizmi benimseyen bir grup tarafından liberal feminizm akımı ile kadınların çalışma hayatına katılımı sağlanmıştır. Ancak hak talebi olarak başlayan bu durum kadınların tam olarak kapitalist sistemin isteklerine karşılık gelmiş ve kadınlar daha ucuz iş gücü olarak çalışma hayatına başlamıştır.

Bu durumun ardından bu ve buna benzer birçok konuda Batı dünyası kendi isteklerini ve dönüşümlerini şekillendirebilmek amacıyla kadın ve kadının sahip olduğu özellikleri bir araç olarak kullanmaya feminizm adı altında devam etmiştir.

Feminist teori bu ve buna benzer pek çok açıdan ilk ortaya çıktığı günden bu yana birçok teori ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkarılan teorilerin bazılarını iktidar ve toplumsal yapıya kabul ettirebilmek amacıyla feminist teori bir hareket olarak faaliyet ve eylemlerde bulunmuştur.

2.3. AKTİVİZM OLARAK FEMİNİZM

Feminist aktivizmin tanımlanmasının yapılabilmesi için öncelikli olarak aktivizm kavramının açıklanması gerekir. Aktivizm, toplumsal yapı içerisinde olumlu politik değişimler oluşturmak için bilinçli olarak gerçekleştirilen eylemlerdir. Genel olarak kolektif şekilde gerçekleştirilen, bilinç artırıcı, toplumsal değişimi ve toplumsal düzen içerisindeki güç ilişkilerini ezilenler lehine değiştirmeyi hedefleyen bir hareketler bütünü temsil etmektedir (Gedik, 2014: 105). Bir aktivizm olarak feminizm ise feminizmin toplumsal ve siyasi alan içerisinde savunucularının göstermiş olduğu faaliyet alanlarını ifade etmektedir. Burada ele alınan asıl konu feminizmin teorik ve politik olarak oluşturduğu düşünce yapılarını toplum içerisinde uygulamaya geçirmektir. Feminist hareket kadın mücadeleleri anlamı ile 19.yüzyılın ikinci yarısında görünürlük kazanmıştır. Feminist hareket kadınların sistematik bir ezilmeye tabi olduklarına, kadın ve erkek arasındaki eşitsiz ilişkilerin doğadan kaynaklanmadığına ve bu durumun ancak eylemsel faaliyetler ile düzeltilebileceğine odaklanmaktadır (Hırata ve Diğ., 2015: 155). Kadınların sistematik olarak ezilmeye

tabi olmalarından anlatılmak istenen ise feminist düşünceye göre ataerkil sistemin var olduğu günden bu yana kadınlar üzerinde kurulan ve nesilden nesile aktarılan davranış ve düşünce kalıplarıdır.

19. yüzyılda artış gösteren sanayileşme ve beraberinde getirdiği toplumsal değişimlere karşı kadınlar, sosyal hareketler çerçevesinde özellikle toplumsal ve politik olaylara katılım, eğitim hayatına katılımın artırılması, meslek edinme ve iş hayatında kadınlara gerekli fırsatların sağlanabilmesi amacıyla çok yönlü eylemler gerçekleştirerek mücadeleler vermiştir. Feminist hareket tüm bu faaliyetlerini yalnızca erkeklere karşı değil kendi hemcinslerine karşı da yürütmüştür (Notz, 2018: 25).

19. yüzyılda başlayan feminist hareketler 1970'li yıllarda kadınların toplumsal ve siyasi alandaki görünürlük faaliyetlerini sistematik bir şekilde işletebilmek amacıyla dernekler kurmuş dergiler çıkarmış, şenlikler düzenlemiş, eylemler ve yürüyüşler gerçekleştirmiştir. Bu faaliyetlere paralel olarak sosyo-kültürel faaliyetlerde düzenleyen feministler tiyatro oyunları, müzik grupları, korolar, danışma merkezleri, kadınlara yönelik tatil yerleri, kadınlara özel kahveler gibi düzenlemelere imza atmıştır. Bu dönem özelliklerini en iyi temsil eden örnek olarak 1976 yılında yayınlanmaya başlanan 'Courage' dergisi oluşturmaktadır. Bu dergi tamamen bağımsız bir şekilde yayın hayatına başlamış ve tüm kadın hareketlerinin sesi olmayı amaçlamıştır. 1994 yılına kadar kadın hareketlerine kolektif bir şekilde destek veren dergi bu yılda yayını durdurmuştur (Notz: 2018: 25- 26). 1970'li yıllar itibari ile bu dergi ile aynı amacı taşıyan birçok dergi yayın hayatına başlamıştır. Dergilerin yayın hayatına başlamalarının ardından kadın çalışmalarına gerekli destekleri ve danışmanlık hizmetlerini sunmak amacıyla kadın hareketi savunucuları tarafından dernek ve vakıflar kurulmuştur.

Günümüze gelene kadar feminist aktivistler bu ve buna benzer pek çok faaliyet içerisinde bulunmuştur. 8 Mart yürüyüşleri, siyasi yapı içerisinde kadınlar adına alınan kararlara itiraz faaliyetleri, üniversite bünyelerinde kurulan kulüpler ve faaliyetleri gibi etkinlikler 1970'lerden bu yana halen etkinliğini sürdürmektedir.

Yukarıda değinilen feminizm ve feminizm tanımlamaları neticesinde farklılaşan bir politikanın ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Feminizm ortaya

çıkmiş olduğu günden günümüze kadar birçok fikir ortaya çıkararak iktidar ve toplumsal yapıyı bu fikirler etrafında dönüştürmeyi amaçlamıştır.

Batı toplumunun ve Sanayi Devrimin amaçlamış olduğu kapitalist sisteme daha fazla iş gücü, bireyselleşme, insanların atomize olması durumları feminist hareketler ve savunucuları tarafından bir bir dünya üzerinde yaygınlaşmaya başlamış ve bir dönüşüme neden olmuştur. Bu dönüşümün temel noktasını ise feministlere göre dünya üzerinde var olan politik yapı ve politikanın tamamen ataerkil bir düzen etrafında şekillenmesi oluşturmaktadır. Feminizm işte tam da bu noktada politikaya ve politik söylemin işleyişine karşı bazı politik söylemler geliştirmiştir. Bu söylemleri içerisinde ağırlıklı olarak cinsiyet, toplumsal cinsiyet, kadınların üremeleri, cinsellik konuları yer almıştır. Bu konular feminizmin tarihsel gelişimi ve toplumsal yapı üzerindeki etkisi açısından temel odak noktaları arasında yer almıştır. Bunun yanı sıra günümüz feminist bireyleri tarafından etkin olarak halen gündeme getirilerek değişim ve dönüşümü için faaliyetlerde bulunulan konular olma özelliğini korumaktadır.

3. POLİTİKANIN DEĞİŞEN DOĞASI: PATRİARKİ versus MATRİARKİ

3.1. FEMİNİZMİN CİNSİYET/CİNSELLİK POLİTİKASI: BEDEN

Cinsiyet, biyolojik olarak dişi ya da erkek olma durumunu açıklayan bir kavramdır. Bu kavram temel olarak biyolojik yapının XX veya XY kromozomlarına dayanarak ortaya çıkardığı durumu ifade etmektedir (Stone, 2019: 57- 58). İnsanın en temel kimliğini oluşturan cinsiyet kavramı Latince ‘section’ yani bölünme kavramından türemiştir. Cinsiyet, genel anlamıyla kadın ve erkek olarak adlandırılan iki türden herhangi birinin diğer türe ait davranış ve özellikleri göstermemesi anlamını taşımaktadır (Cihangiroğlu, 2018: 3).

Cinsiyet kavramından farklı değerlendirilen toplumsal cinsiyet, kadın ile erkek arasındaki farklılıkların toplumsal düzlemde kurulmuş yönlerine dikkat çekmektedir. Fakat bu terimin kapsamı, ilk ortaya çıkışından itibaren, yalnızca bireysel kimliği ve kişiliği değil, ayrıca sembolik düzeyde erkekliğin ve kadınlığın kültürel rolleri, yapısal düzeyde ise kurumlar ve örgütlerdeki cinsiyete bağlı işbölümünü içine alacak şekilde genişlemiştir (Marshall, 1999: 98).

İnsanların sahip olduğu cinsellik aslında fiziksel ve zihinsel bir haz almak üzere, beden, özellikle de genital organların kullanılmasıyla ilgili bir durumdur. Bu noktada insanların cinsel hayatları ile ilgili tutum, davranış, ilişki ve edimlerden söz edilmektedir. Cinselliğe bu açıdan bakıldığında daha geniş olarak bu tutum, davranış, pratik ya da edimlerin toplumsal olarak nasıl oluşturulduğu, hangi cinsel edimlerin yasaklanıp hangilerinin toplumsal olarak uygun olduğunu belirlemek için oluşturulan kurallar ve normlar bütünü belirlenmektedir (Hırata ve Diğ., 2015: 61).

Feminizm 19. yüzyıl itibariyle kadınların sahip olması gereken haklara taraftar olma şeklinde bir anlam kazanmıştır. Kazandığı bu anlam neticesinde Aydınlanma düşüncesinden destek alarak sanayi toplumunun doğa üzerinde sağlamaya çalıştığı hâkimiyeti benimseyen bir proje olarak da tanımlanabilmektedir. Feminizm varoluşu kadın-erkek olma noktasında temellendirerek, tarihin ilerlemesini sağlayan yapının aslında cinsiyetler arası çatışma olduğunu savunan bir yaklaşıma sahiptir. Bunun yanı sıra feminizm ortaya attığı bu iddiasını politik yaşam içerisinde de ifade etmektedir. Feminizmin ilk ve en önemli cinsiyet politikası kadınlar üzerinden oluşturulan beden algısı ve bu algıya karşı ortaya çıkarılan politik ve toplumsal fikirlerdir (Şişman, 2018: 41- 42).

Feminist ideoloji yukarıda bahsedilen cinsellik üzerinden yürütülmeye çalışılan beden kontrolü ya da beden algısı ile ilgili çalışmalarına özellikle 1960'lerden sonra başlamıştır. 19. yüzyılda faaliyetlerine hız kazandırmasına rağmen bu konu üzerinde ancak 20. yüzyılın ikinci yarısında durabilmesinin nedeni ise 1960'lerden sonra radikal feminizm akımının etkisini artırmasıdır. Radikal feminizm akımı önceki feminist akımlara nazaran daha sert ve sınırları net bir çizgi üzerinden ilerlemeye çalışmıştır. Diğer feminist akımlar kadınların maruz kaldıkları durumları toplumsal yapı ve siyasal sistemler üzerinden düzeltmeye çalışırken radikal feminizm kişisel olan her şey politiktir söylemi ile bu durumların ancak ve ancak kadınların kendi özgürlüklerini elde etmeleri sonucu düzelebileceğini savunmuştur.

İşte tam olarak bu noktada radikal feminizm kadınlar üzerinde baskı olarak gördüğü toplumsal cinsiyeti yıkabilmek amacıyla beden politikasına yönelik fikirler üretmeye başlamıştır. Radikal feminizmin beden üzerinden politikalar üretmesinin nedeni ise ne olursa olsun bütün din, siyasal sistem ya da ideolojilerin

gerçekleştirmek istedikleri her fikir için bedenlerin kontrolünü sağlaması gerektiğidir. Bu durum tüm toplumlarda kadınlar üzerinden daha fazla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Çünkü kadınların biyolojik olarak adet görme, hamilelik ve doğum faaliyetleri erkeklerin kadınlar üzerinde daha fazla söz hakkı olmasına fayda sağlarken kadınların kendi bedenleri tarafından kısıtlanmasına neden olmaktadır. İşte bu noktada feminizmin öncü isimlerinden olan Simone de Beauvoir (1993: 50) kadınların en büyük kısıtlayıcılarının bedenleri olduğunu belirtir. Bu varsayımının ardından kadınların erkekler gibi özgürleşmelerini sağlamanın tek yolu olarak da kadınların hem kendi bedenleri üzerinde söz hakkını kısıtlayan hem de sonraki hayatları için kısıtlayıcı sınırlar oluşturan çocuk doğurma, eşe itaat gibi faaliyetlerden uzaklaşmaları gerektiğini savunur. Kadınların tam özgürlüklerini ancak kendi bedenleri üzerinde tam bir yetkinliğe sahip olarak, çocuk doğurmadan cinsel özgürlüğü yaşayarak kazanacaklarını savunmaktadır.

Feminist hareketin son dönemlerde üzerinde daha fazla durduğu beden politikasını etkin bir şekilde aktarabilmek amacıyla 1970'lerden bu yana çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Örneğin Fransa'da bulunan Kadınların Kurtuluşu Hareketi ana iki mücadele konusu belirleyerek bu konular hakkında gerekli yaptırımları elde edebilmek amacıyla çeşitli gösteri ve faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu iki ana mücadelesinden ilkinin serbest ve ücretsiz çocuk aldırmanın yasallaşması ve yaygınlaşması bir diğer ismi ile kürtajın yasallaşması oluşturmaktadır. İkinci mücadele ise tecavüz ve cinsel şiddete yönelik yaptırımların düzenli bir şekilde uygulanmasıdır (Hırata ve Diğ., 2015: 63).

Feminist akım cinsellik ve cinsiyet algısına bu şekilde yaklaşırken tam da aynı zamanlar içerisinde Batı toplumunda plastik cinsellik kavramsallaştırılması oluşturulmuştur. Bu kavram cinsellik ile üremenin birbirinden tamamen koparılması ve cinselliğin sınırlarının ortadan kaldırılması anlamını taşımaktadır. Batının plastik cinsellik hareketini ortaya çıkarması ise hem toplumlar için önemli bir konumda bulunan nüfus açısından hem de cinsellik için bir sektörün başlatılması ve kapitalizme katkı sağlaması açısından önemli bir hareket olmuştur. Bu noktada feminizm cinsellik, kadınların beden tasavvuru ve buna benzer birçok konuda Batı'ya yardımcı konumunda bulunmuştur (Şişman, 2018: 106-111).

3.2. FEMİNİZMİN BİYOLOJİK CİNSİYET POLİTİKASI: ÜREME

İkinci dalga feminizmin damgasını vurduğu 1970'lerde feminist hareket kendisine motto olarak radikal feminizm tarafından ortaya çıkarılan özel olan politiktir söylemi ile beraber, toplumsal cinsiyet adına geçerliliğini koruyan tüm kamusal-özel alan ayrımını ve kadınlara sadece siyasal haklarla sınırlı olarak verilen eşitliklerin tümünün anlamını yitirdiğini belirtmiştir. Bu anlam yitiriminin ardından toplumsal ve kamusal alanda var olan her yapı, norm, tutum ve söylem sorgulanmaya başlanmıştır. Kısacası toplumda ve siyasi alanda sorgulanmayan hiçbir alan kalmamış olup feminist hareket her alandan eşitlik talebini ifade etmeye başlamıştır. Bu noktada daha önce doğal olan ve özel alanın içerisinde bulunan cinsellik, annelik, doğum ve üreme gibi konular feministlerin sorgulama alanına girmiştir (Aksoy Sugiyama, 2014: 2).

Feminist hareketin radikal feminizm ile başlangıcını yaptığı ve beden politikası etrafında dile getirdiği mevcut konuların uygulanabilirliği adına kadınların biyolojik özelliklerinden olan üreme konusunda birçok fikir ortaya atmıştır. Bu fikirler kadınların cinsel sağlıkları ve üreme hakları başlığı altında toplanarak gerekli politikaların kabulü için çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Feminist hareket aslında kadınlarda biyolojik olarak var olan ve cinsellik neticesinde ortaya çıkan hamilelik durumunun kadının kendi bedeni ile ilgili olduğunu ve bu konuda tek karar merciinin kadının kendisi olması gerektiğini savunmaktadır (Şişman, 2018: 54-55).

Feminist açıdan hamilelik ile başlayan fetüsün bireyselleşmesi ve kadınların bedenlerinin teknolojiye bağımlı hale getirilmesi sonucu ortaya çıkan tüm durumlar kadınların beden bütünlüğünün öncelikle sembolik olarak ardından ise somut bir şekilde ihlal edilmesini meydana getirmektedir. Bunun sonucu olarak ortaya çıkan tıp uygulamaları, çıkarılan yasalar, ırkçı ve ataerkil faktörler içeren tüm uygulama ve söylemler ile kadınların birey haklarının da ihlal edildiğini ispatlamaktadır. Kadınlarsa sağlanan eşit prensip ilkesi gereği taşıyıcı annelik gibi bir durumda bile kadınlar fetüs için rahim konumuna getirilirken bile sınıfsal ve ırkçı ayrımcılıklara maruz kalmaktadır (Dayı, 2017: 51).

Tüm bu gelişmeler ve ortaya çıkan biyolojik mücadeleler sonucunda feminist aktivistler doğum kontrol yöntemlerinin yasallaşması ve yaygınlaşması, kürtajın

yasallaşması ve devlet destekli olarak kadınlara sağlanması gerektiğini dile getirmiştir. Feminist hareket içerisinde 1960'lardan bu yana kürtaj, hamilelik, doğum, doğum kontrolü, annelik gibi kavramlar kadınların bedenleri ve özgürlükleri üzerinden şekillendiği için, kadınların kendi tercihlerine bağlı olarak gerekli faaliyetlerin yasallaşması çalışmaları yürütülmektedir. Bu çalışmaların asıl temel konusu cinselliğe bağlı olarak ortaya çıkan hamilelik, doğum ve anneliğin kadınların cinselliğini kısıtlayarak toplumsal dayatmalara maruz kalmalarına neden olmalarını ortadan kaldırmaktır. Feminist hareket içerisinde kadınlar istedikleri zaman hamile kalıp çocuk doğurabilmeli istemediği takdirde kürtaj hakkını kullanarak kendi bedeni üzerindeki hak talebini savunmalıdır. Kendilerini kısıtlayan hiçbir rol ve konuma toplumsal baskı ile getirilmek kadınların reddetmesi gereken bir durumdur. Bu nedenle feminist hareket üreme konusu noktasında kadınların bedenlerinin kullanılmasını ve ardından tüm sorumluluğun kadınlara yüklenerek baskıya maruz kalmalarının önüne geçmek amacıyla hamilelik, doğum, annelik gibi kavramlara olumsuz olarak yaklaşmaktadır.

Hatta üreme konumunu kadının bedeninden ayırmaya yönelik uygulama önerileri sunarak toplumsal cinsiyetin ortaya çıkarmış olduğu kadınlık ve annelik rollerini cinsiyetsiz bir konuma getirmeyi amaçlamaktadır.

Ancak bu noktada da feminizmin ve savunucularının görmezden gelerek atladıkları bazı ayrıntılar bulunmaktadır. Bu ayrıntıların başında kadınların üreme özelliklerinin toplumsal yapılar üzerinde önemli bir konuma sahip olmaları gelmektedir. Kadınların bu konumu, dünya genelinde gerçekleştirilen ve ilkini Batılı ülkelerin yaptığı kalkınma ve nüfus politikaları ile oluşturan ülkelerin hakimiyet gücünü artırmak amacıyla araçsallaştırılmıştır. Bu durumun dünya geneline yayılabilmesi amacıyla üreme özelliğini kullanmayı reddeden kadının özgür ve güçlü bir birey olduğu imajı çizilmeye çalışılmıştır (Şişman, 2018: 101-104).

3.3. FEMİNİZMİN TOPLUMSAL CİNSİYET POLİTİKASI: TOPLUMSAL ROL

Feminist politikanın özellikle üzerinde durduğu ve merkeze aldığı konu toplumsal cinsiyete bağlı olarak insanlığın ilk yıllarından itibaren oluşturulan toplumsal rollerdir. Toplumsal roller toplumun bireylerden sergilemelerini beklediği davranış ve tutumlardır. Toplumda var olan toplumsal roller toplum içerisinde

yaptırım gücü olan ve otorite konumunda bulunan toplumsal normlara uygun olarak belirlenmektedir. Dünya üzerinde var olan tüm toplumlarda toplumsal rollerin oluşmasını sağlayan bazı göstergeler bulunur. Bu göstergeler yaş, cinsiyet, sosyal sınıf, ölüm, akrabalık göstergeleridir (Ceylan, 2011: 11-13). İşte tam olarak bu noktada feminizm toplumsal rollerin oluşumunda benimsenen cinsiyet algısına karşı çıkmaktadır. Bireylerin toplumsal rollerinin cinsiyetlerinden kaynaklı olmadığını tam aksi ataerkil toplumların kadınları baskılamak için kullandıkları bir yöntem olduğunu savunur.

Ataerkil toplumlarda kadınlar merhamet, duygu, şefkat, ev, anne, eş rolleri ile özdeşleştirilmektedir. Erkekler ise bu durumun tam tersi olarak otorite, güç, sertlik ve yöneten rolleri ile özdeşleştirilmektedir. Bu rol tanımlamalarının yanı sıra rol aktarımı da nesilden nesile gerçekleştirilmektedir. Kız çocukları annelerinin annelik rolünü, erkek çocukları ise babalarının babalık rolünü psikolojik bir içselleştirme ile kendilerine almaktadır. Bu durum kız çocuklarını yetişkinlik çağında bir eş ve anne olarak özel alandaki tüm sorumlulukları kabullenmelerine hazırlarken; erkek çocuklarını ise bağımsız, itaat ettiren ve kamusal alanda etkin olan bireyler olarak hazırlamaktadır (Metin, 2011: 10-11).

Feminizm tam olarak bu noktada ataerkil düzen etrafında geliştirilmiş toplumsal rollerin kabulünü reddederek yeni toplumsal rollerin inşa edilmesi gerekliliğini savunur. Kadınların ev işi yapan, çocuk doğurup bakan, yaşlı ya da hasta bakımlarında öncülük yapan toplumsal rollerine nazaran çalışma hayatında aktif olan ve her işi yapabilen, kendi özgürlüğünü savunan ve bu özgürlük için gerekli olan çalışmaları yürütebilen bir kadın algısını getirmeyi kendisine amaç edinmiştir. Feminizm çocukluk döneminden itibaren kıyafet tercihi, oynanan oyunlar ve oyuncak, aile içerisindeki rol dağılımları gibi etkenlerin cinsiyetsiz bir şekilde yeniden inşasının toplumsal rol dağılımında daha adil bir sistemin oluşmasının temelini oluşturacağını savunmaktadır.

4. ANNELİK KAVRAMI

Annelik, şefkat ya da sevecenlik duygularıyla birlikte anılan bir kavramdır. Anneye ya da anneliğe dair tüm önermeler bu duygulanımlar etrafında ifade bulmaktadır. Anne kelimesinin kavramsal açıklamasına bakıldığında Türk Dil

Kurumu'nun Türkçe Sözlüğünde (2011: 60) 'Çocuğu olan kadın, ana, valide, kocakarı, mader, nene, aba' tanımlaması yer almaktadır. Bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere anne kavramı çocuk doğuran ve çocuğun bakımını üstlenen kadın olarak literatürde yer almaktadır. Bunun yanı sıra annelik kavramı psikanalitik olarak da üzerinde önemle durulan ve çalışmalar yürütülen bir kavramı ifade etmektedir. Annelik üzerine yapılan bir psikanalitik sözlük denemesi yazısında anneliğin kendi içerisinde birçok farklı alanı içerdiği ortaya çıkarılmıştır. Mevcut sözlük denemesinde yer alan 'annelik bakım işlevi' kavramı annelik olgusunun anlaşılabilmesi için önemli bilgiler içermektedir. Annelik bakım işlevi açıklamasında anneliğin doğum sonrası başlayan ve çocuğun tüm gelişimi boyunca annenin ona sağladığı fiziksel ve ruhsal destekle eğitimlik işlevini tanımlamaktadır. Sigmund Freud'un önemle üzerinde durduğu ve sonraki psikanalistler tarafından da önemle vurgulanan bu işlev, Bowlby' nin 1951' de WHO (Dünya Sağlık Örgütü) için hazırladığı 'annelik bakımın yetersizliği' başlıklı bir monografi ile psikiyatrinin de ilgi alanına girmiştir (Parman, 2007: 17).

Sosyolojinin anneliğe ve anne olmaya yönelik ilgisine bakıldığında da bu durumun zaman içinde çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Sosyolojinin anneliğe yaklaşımında 1970'lerden önceki odak noktası, ya demografik bir olay olarak çocuk yapma ya da çocuk yetiştirme üzerinedir. İki durumda da ilgi merkezi, nüfusa sayısal bir ilave ya da toplumun potansiyel bir yetişkin üyesi olarak çocuktur. Bir taraftan, doğurganlık modelleri incelenirken, diğer taraftan, anne davranışının çocuk üzerindeki, dolayısıyla gelecek neslin yetişkini üzerindeki etkisi ele alınıyordu. Sosyolojik çalışmalar, çocuk yetiştirmeyi daha geniş bir toplumsallaşma sürecine yerleştirmişlerdir. Ampirik araştırmalar, çocuk bakımının çok büyük ölçüde kadınlar tarafından gerçekleştirildiğini gösterse de, esas olarak çocuk bakımıyla ilgili işbölümünü eleştirel bir biçimde sorgulayan durum, 1970'lerde feminist hareketlerin sosyolojik annelik araştırmalarından gelmiştir. Ayrıca feminizm, aynı derecede önemli olan bir değişim ortaya çıkararak, vurguyu, çocukların üreticisi ve yaratıcısı olan anneden, bizzat annenin kendisine çevirmiştir (Marshall, 1999: 31-32).

Yukarıdaki anlatıların yanı sıra annelik dünya genelindeki kültürlerde hâlâ önemli bir olgu ve durum olarak canlılığını sürdürürken, yani ontolojik niteliği devam ederken edebiyat ve beşerî bilimler buna nispeten uzak durmaktadır.

Denebilir ki disiplinler içinde tıp bilimleri annelik ile ilgili en temel ve somut ilgi öbeğini oluşturmaktadır. Ancak, son yıllarda, “Ana-Çocuk Sağlığı” ve “Kadın-Doğum” gibi hastane birimlerinin ve tıp alt dallarının adı annelik ve doğum olgularından uzaklaştırılarak daha soğuk bir ifade olan “Üreme Sağlığı” şeklinde kullanılmaya başlamıştır (Ayan, 2011: 2). Sosyal bilimler açısından da toplumsal cinsiyet, iş bölümü, kutsallık gibi algılar üzerinden annelik çeşitli anlamlandırma ve sınıflandırılmalara ayrılmaktadır.

4.1. DOĞAL VE TOPLUMSAL OLARAK ANNELİK

Anne olmak insanlığın devamı için gerçekleştirilen bir dönüm noktası ve değişim olarak karşılanmaktadır. Annelik sürecinde yaşanan bu durum Baherirad (2016: 10) tarafından biyolojik anneliğin bitişi ve toplumsal anneliğin başlangıcı olarak açıklamaktadır. Bu açıklamaya benzer bir şekilde Miller’ de (2010: 53-56) kadınların anne olarak yaşamlarını sürdürdükleri bağlamların toplumsal olarak inşa edilen, tarihsel açıdan spesifik ve kültürel olarak değişken bağlamlar olduğunu belirtmektedir.

Geleneksel değerler etrafında kadın olmanın bir gereği olarak görülen anneliğe geçiş kadın için hamilelikle başlayan karmaşık, çelişkili duygu ve tutumları içerisinde barındıran ve birçok faktör tarafından etkilenecek kadının hayatında köklü değişikliklere neden olan bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Aslında kadın olmak hamile olunmasa dahi potansiyel anne adayı olarak birçok beklenti, norm ve değerle karşılaşmaya neden olmakta beceri, davranış ve alışkanlıklar gözetim altında tutulmaktadır (Altaş, 2018: 1).

Literatürde anneliğe dair yapılan tanımlar incelendiğinde bir kısmının anneliğin biyolojik yönüne bir kısmının içgüdüsel yönüne, diğer kısmının ise anneliğin sosyo-kültürel ve toplumsal yönlerine vurgu yaptığı anlaşılmaktadır. Anneliğin biyolojik yönüne vurgu yapan tanımlar genellikle hamilelik, doğum, emzirme gibi fizyolojik özellikler ile açıklamaktadır (Marshall, 1999: 31). Anneliğin bu özelliği üzerinde duran tanımlar ile annelik genel olarak ‘hamile kalabilen, çocuğunu doğurmuş ve emzirmiş kadın’ için kullanılan bir kavram olmaktadır. Anneliğin içgüdüsel kısmına vurgu yapan açıklamalara bakıldığında zaman genelinde kadının hamilelik sürecinin başlangıcından itibaren bebek ile arasında bir bağ

geliştirdiği ve bu bağın katkısı ile çocuğa nasıl bakılması gerektiğini herhangi bir eğitim almadan öğrenmiş olduğu varsayımı ortaya çıkarılmıştır (Altaş, 2018: 2). Ancak bu görüşe karşı çıkan ve anneliğin toplumsal ve sosyo-kültürel kısmına vurgu yapan kesim ise anneliğin eğitim ya da sosyal çevre ile öğrenilen bir süreci kapadığını savunmaktadır. Bu düşünceye katılan Tina Miller (2010: 176-177) bu durumu ‘Annelik algılarını çevreleyen kültürel, sosyal ve ahlaki bilgilerin etkili karışımı biyolojik doğurma edimiyle birlikte kadınların hemen anne gibi hissetmelerine neden olmaz’ şeklinde açıklamaktadır.

Anneliğin doğal ve toplumsal boyutları aynı anda taşıdığı düşünce hakim annelik görüşünün en eski tanımlarını içerisinde barındırmaktadır. Anneliğin yalnızca içgüdüsel boyutta açıklanamayacağı düşüncesini savunanlar bu durumu anneliğin kadınların içgüdüsel durumu olmadığını, hem ruhsal olarak kadınların özelliklerinden biri hem de çocuğunu koruma, onu eğitme ve ihtiyaçlarını gidermek için ortaya çıkan bir his olarak değerlendirmektedir (Baherirah, 2016: 16).

Çocuğun doğumunun kadınların biyolojik doğası kaynaklı olduğunu savunanlar bu durumu doğal bir içgüdü olarak kabul etmektedir. Doğal olan bir içgüdü etkisiyle doğum yapan kadınların birçoğu annelik görevlerinin neredeyse tamamını otomatik olarak yapabileceklerini düşünmektedir. Bu durumda da anne, çocuk söz konusu olduğu zaman birinci sorumlu kişi olarak değerlendirilmektedir. Mikro boyutta bir gözlem yapıldığında kadın olmanın getirdiği becerilerin ön plana çıkarılması ile çocuk bakımının tamamen anneye ait olduğu düşüncesini savunanların büyük bir kitleyi oluşturduğu görülmektedir (Dedeoğlu, 2010: 3-5).

Annelik bu tanımlamalardan hareketle sosyal, kültürel ve toplumsal olarak inşa edilen, başlangıçta kişisel olarak başlayan ve gittikçe evrenselleşen bir yapıdadır. Bunun yanı sıra içerisinde çatışmayı barındıran ve her zaman kişiye özel olandan daha fazlasını içeren bir yapıdır. Miller (2010: 31-33) tarafından bu durum kadınların biyolojik doğasının gereği olarak görülerek bedensel bir deneyim olarak algılanan anneliğin aslında kültürel özelliklere sahip ve doğumun ardından çocuğun tüm ihtiyaçlarını karşılama etrafında şekillenen bir rol olarak açıklanmaktadır.

Tüm anlatımların yanı sıra annelik hem bir içgüdüsel durum hem de toplumsal süreçleri barındıran deneyim ve duygulara sahip bir roldür. Bu bağlam

etrafından annelik dinamiklerini açıklamak için biyolojik, tarihsel ve toplumsal bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Anneliğin sahip olduğu biyolojik yön, içgüdüsellik algısı ve toplumsal hayattaki yeri toplumsal cinsiyet pratikleri etrafından değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır.

4.2. CİNSİYETE DAYALI İŞ BÖLÜMÜ OLARAK ANNELİK

Anneliğin doğal ve toplumsal boyutunun getirisi olarak kadınların annelik durumuna iş bölümü açısından yaklaşmaktadır. Belirli bir zaman aralığı bulunmayan anneliğin gerçekleşmesi ile kadın artık daha fazla anne gibi görmeye, algılamaya ve davranışlarını buna göre şekillendirmeye başlayacaktır. Kadında başlayan bu değişim bebeğin doğduğu günden itibaren yeni başlayan bir süreci ifade etmeye başlamıştır. Bu dönüşümün bir sonucu olarak anne kendi yaşantısından çıkardığı deneyimlerden hareketle anneliğe ilişkin değerlendirmeler yaparak olması gerekenleri, ideal tutum ve davranışları sentezleme sürecine girer. Bu aşamada anneliğin bireysel yönü artık kadından uzaklaşarak toplumsallaşma yönünde ilerlemektedir (Altaş, 2010: 6-7). Miller'e (2010) göre anneliğin içeriğini oluşturan bedensel ve sezgisel deneyimler başka bağımlı bir insanın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tutum ve davranışlardan oluşmaktadır. Bu tutum ve davranışlar zamanla annenin kendi öz eleştirisini yapmasına neden olmaktadır. Toplumsal çevre tarafından yapılan yorum ve eleştiriler ile anne kendinde bir takım değişiklikler yapmakta ve artık kendisini anne rolü üzerinden tanımlamaktadır.

Günümüze gelindiğinde yukarıdaki tanımlama etrafında kadınların kendi durumları ile annelik durumlarını birbirinden ayırmak mümkün olmamaktadır. Bu nedenle toplumsal yaşam içerisinde var olan iş bölümlerinin de kadınların annelik durumları etrafından gerçekleştirildiği kabul edilmektedir. İki farklı cinsin farklı iş bölümleri ve yüklerinin olmasının asıl nedeni olarak da annelik rolü kabul edilmektedir (Reed, 1985: 15-18).

4.3. KUTSAL BİR GÖREV OLARAK ANNELİK

Anneliğin algılanmasında geçmişten günümüze üzerinde uzlaşmaya varılan ve halen geçerliliğini koruyan dinsel ve kültürel içerikli 'kutsallık' söylemi annelik konusuna ilişkin evrensel olarak birliğe varılan bir noktalardan birini

oluşturmaktadır. Anneliğin insan yaşamındaki en güçlü ilişki olarak düşünülmesi, dünya üzerinde yaşanan en yüce simge ve anlamları anneye yüklemektedir. Özellikle geleneksel toplum yapısında anneliğe atfedilen kutsallık ‘insanlığın hayallerinin zirvesi olan cennetin annelerin ayakları altına serilmesi’ olarak tanımlanmaktadır (Baherirad, 2016: 84).

Annelik sosyal bir araştırma alanı olarak insanlık tarihinin her döneminde kadınların kutsal kılınmasının en büyük etkeni olarak yer almaktadır. Geçmişten günümüze var olan birçok toplulukta oluşturulan mit ve anlatılar ile annelik sürekli kutsallık etrafından üretilerek toplumdan topluma aktarılmıştır. Annenin kutsal olarak değerlendirilmesi kadının annelik rolü ile üreten bir konumda bulunmasıdır. Metafor olarak bereketli toprağı temsil eder çünkü anne doğurgandır, ailelerin ve toplumların hem niceliksel hem de niteliksel gücünü temsil eder. Bu nedenle annelik için kullanılan ‘gelecek nesiller’ söylemi anneliğin potansiyel gücünün ve kutsallığının kaynaklarını oluşturmaktadır (Altaş, 2018: 8-9). Anneler üzerine yüklenen gelecek nesiller algısına politik yaklaşım ile annelik, sosyal devlet anlayışının gündeminde devamlı var olmuştur. Kalkınma planları ve buna ilave oluşturulan nüfus politikaları, doğum kontrolü ve doğum teşviki uygulamaları vb. bu algılama sonucu ortaya çıkan durumlardır. Bazı araştırmacılar bu açıdan kadınların anne olmaları toplum devamının sağlanmasına katkı sağlamalarından dolayı iyi vatandaşlık ile bir tutmaktadır (Bayraktar, 2011: 55).

Modern değişim ve dönüşümlerle beraber yeni anlamlar kazanmaya başlayan annelik, anne olan, olamayan ya da olmak istemeyen kadınları sınıflandıran bir konumda bulunmaktadır.

Tüm bu anlatım ve tartışmalardan hareketle yaradılış itibariyle kadınlara özgü olan annelik durumunun bireysellik boyutunu aşarak toplumsal açıdan biyolojik, dini, sosyo-kültürel ve politik birçok boyutunun olduğu görülmektedir. Tarihsel süreç içerisinde anneliğin görünümü dönemden döneme ve toplumdan topluma değişiklik göstererek günümüze kadar ulaşmıştır. Anneliğin en büyük ilgi alanını kadın hakları savunusu olarak ortaya çıkan ve bu açıdan çalışmalar yürüten feminizm temel dayanak noktası haline getirmiştir. Anneliğin kadınlar için birçok açıdan yükümlülüklerinin olduğu ve yükümlülükler etrafında kadınların baskılandığını

savunan feminizm annelik durumunun toplumsal ve bireysel açıdan önemi üzerinde durmak yerine kadınların annelikten uzaklaşarak özgürleşebileceğini ve bu yolla ancak toplumsal görünürlük kazanabileceğini savunmaktadır.

Politik ve toplumsal açıdan önemli bir yeri olan anneliğin feminizmin farklı yorumlamaları içerisinde farklı ele alınış noktaları olmakla birlikte genel olarak anneliğin kadınlar üzerinden yorumlamaları bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

FEMİNİZMİN DÜNYADAKİ GELİŞİMİ

1. FEMİNİZMİN TARİHSEL KÖKLERİ

Antik Yunan düşünürlerinden Aristo'ya kadar dayandırılabilen bu konu ilk başta devlet ve sivil toplumun özdeş olarak kabul edilmesi ile başlar. O dönemde Aristo'ya göre ahlak kuralları ve özel mülkiyetle yönetilmesi gereken devlet, gerek duyduğunda yüce amaçları için birey, aile gibi özel alanlara müdahale de bulunabilir (Aslan, 2016: 7). Burada devlet ve sivil toplum kamusal alan içerisinde kabul edilmektedir. Kamusal alan içerisine ise yalnızca erkeklerin katılımı kabul edilmektedir. Kadınlar özel alan içerisinde kabul edilmekte ve kendilerinden beklenen görev ve istekleri yapmak ile mükellef tutulmaktadır.

Antik Yunan döneminden Helenistik kültürün hâkim olduğu ve Stoacılık ile Epikürcülük gibi yeni felsefi akımların ortaya çıkmaya başladığı yeni döneme gelindiğinde ise devlet ve birey sıralamasında farklılıklar görülmektedir. Antik Yunan'da devlet her şeyin önünde tutulmuş ve amaçları için yapılan her şey mubah sayılmıştır. Ancak Helenistik kültür döneminde bu durum tam tersi bir konuma gelerek bireyi öncelemiş ve bireyin isteklerine bağlı olarak devleti şekillendirmiştir. Devlet merkezli bir dönemden birey merkezli bir döneme geçilmiştir (Aslan, 2016: 7).

Helenistik dönemin ardından gelen sözleşmecî düşünürler ise sivil toplumu kamusal-özel alan ayrımına dayandırarak şekillendirir. Sivil toplumu özel alandan ayrı işleyişi ve sorumlulukları olan kamusal alan olarak değerlendirirler. Sözleşmecî düşünürler arasında en bilinenleri Thomas Hobbes, John Locke ve Jean Jacques Rousseau'dur. Otorite ve sözleşme konularında bazı noktalarda birbirinden ayrılan bazı noktalarda ise kesişen tanımlama ve teoriler geliştirmelerine rağmen üç düşünür de kadınları özel alan içerisinde değerlendirmiştir. Kamusal alanın daha güçlü ve mantıklı bir şekilde yürütülmesi gerektiği, kadınların ise daha zayıf ve utangaç oldukları için özel alan içerisinde bulunmaları gerektiği savunulur. Kadınların kendi yasal haklarını evlilik sözleşmeleri ile erkeklere devrettiklerini ileri süren sözleşmecî teorisyenler kamusal alan içerisinde bulunan erkeğin kadının temsil hakkını da

kullandığını bu nedenle kadınların aile içerisindeki görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri gerektiğini belirtir (Çaha, 2010: 35).

Görüldüğü gibi ortaya çıktığı dönemden itibaren genel olarak sivil toplum devlet olarak değerlendirilmiş ve diğer bir kavram olan özel alan ise aile olarak değerlendirilmiştir. Sivil toplumun devletten tamamen ayrı bir alan olarak düşünölmeye başlanması Friedrich Hegel sayesinde gerçekleştirilmiştir. Hegel sivil toplumu özel alan ve kamusal alan arasında bulunan bir bağlantı olarak görmüştür. Yani sivil toplum ailenin ve devletin isteklerinin ortak noktasını, iletişimini ifade etmektedir. Ancak bu durum kadınların bulunmuş oldukları konumları açısından bir farklılık oluşturmamıştır. Çünkü Hegel’ de diğer düşünürler gibi kadınların yerinin aile olduğunu ifade etmiştir. Kadınların, tarihsel olarak kendilerini dış dünyaya taşıyacak ve orada tutunabilecek akıl potansiyeline sahip olmadığını düşünen Hegel’ e göre sivil toplum ve devlet aklın bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır ve akılda erkeğin doğuştan sahip olduğu bir güç olduğundan dolayı erkek bu alana hâkim olmalıdır (Çaha, 2010: 35- 42).

Bu konu ile ilgili son olarak Karl Marx’ ın görüşlerine bakılacak olursa Marx’ da Hegel gibi sivil toplumu devletten ayırmıştır. Marx’ a göre sivil toplum ekonomik ve endüstriyel ilişkiler bütünüdür. Ona göre toplumun temelini ekonomik ilişkiler bütünü oluşturur ve bunu da sivil toplum sağlar. Marx’ ın kadınları konumlandırışına gelinecek olursa diğer düşünörlere göre kadınları kamusal alan dışına itmez. Kadınlarında kamusal, sosyal ve hukuksal haklardan faydalanabileceklerini savunur. Ancak Marx’ ın ekonomik temelli bir düşünür olduğu unutulmamalıdır. Bu noktaya gelince ona göre kadınlar endüstriyel alanda etkin olamayacakları için erkeklerin rolü daha önemlidir. Kadınların ev içi emeğine herhangi bir ücretlendirme yapmamaktadır. Bu nedenle de birçok eleştiriye maruz kalmıştır.

Tüm bu gelişmeler ve düşünörlerin ortaya koymuş olduğu teoriler feminizmin tarihsel olarak gelişmesine ve kendisini ortaya çıkaracak olan etkileri beklemesine etki etmiştir. Burada ifade edilen düşünceler feminizmin ilk ortaya çıktığı yıllardan itibaren savunucuları tarafından sürekli olarak eleştirilmiş ve bu düşüncelerin ortadan kaldırılabilmesi için çeşitli taleplerde bulunularak toplumda daha fazla görünürlük

kazanılmaya başlanmıştır. Ardından dünya çapında bir dalgalanma başlamış ve kadınlar gerek kamusal gerekse sosyal hakları için mücadelelerini devam ettirmiştir.

2. BATI TARİHİNDE FEMİNİZMİN GELİŞİMİ

Feminizmin dünyadaki tarihsel gelişimine bakıldığı zaman M.Ö. 6.yüzyıl Yunanistan'ında bulunan Sappho (Safo) tarafından yazılan lezbiyen şiirler ve aynı kişi tarafından yönetilen kızlar okulu ile karşılaşılsa da başlangıç olarak bu gelişmeler temel alınmamaktadır (Der Gaag, 2018: 32). Feminizmin dünyadaki gelişimi ortaçağa kadar götürülmekte ve kadınların ezilmişliklerine ve toplumda ikinci sınıf vatandaş olarak görülmelerine tepki göstermek amacıyla Christinede Pizan tarafından 1405'de yazılan *Le Livre de la Citédes Dames'e* (Kadınlar Kentinin Kitabı) dayandırılmaktadır. Kadınlara karşı oluşturulan bu muamelelerin nasıl düzelebileceği konusunda yazdığı bu eserle Pizan feminizmin erken dönem temsilcisi olarak görülmektedir (Biter, 2017: 16). Bu dönemin ardından 18.yüzyıla kadar bu konuda herhangi bir faaliyet ve girişimde bulunulmamıştır. 18.yüzyıla gelindiğinde 1789 Fransız İhtilali'nden sonra 1791'de Olympe de Gouges, Kadının ve Kadın Vatandaşın Haklarına Dair Beyanname adlı eserini yayımlayarak kadınlar arasında hak arayışı başlatmıştır (Tunalı, 1996: 43- 44). Bu beyannamede Gouges, kadın-erkek eşitliği, kadınlara oy hakkının verilmesi gibi konuları ele alarak kadınların da erkekler gibi aynı insan haklarına sahip olmalarını dile getirerek talepte bulunmuştur. Bu eser neticesinde kadınlar yavaş yavaş kamusal ve siyasal anlamda hak talebinde bulunmaya başlamıştır.

Fransız Devriminin yanı sıra Sanayi Devrimi ve sonucunda ortaya çıkan sanayileşme kadınların çalışma hayatına katılımını ortaya çıkarmıştır. Ancak kadınlar erkekler ile eşit çalışma koşullarına sahip olmamıştır. Daha fazla çalışma saati ve daha ucuz iş gücü olarak Fordist sisteme katılmışlardır. Bu durum sonucunda Britanya'da 1808'de dokumacı kadınlar grev yapmış ve *The Times* gazetesinde erkeklere göre daha haşin ve cüretkâr olarak nitelendirilmişlerdir. 1828 yılına gelindiğinde ise ABD'de yalnızca kadınların düzenlediği ilk grev New Hampshire'da Cocheco İmalathanesinde gerçekleştirilmiştir. Bu gelişmelerin ardından Britanya'da 1854'te Barbara Leigh Smith ilk defa kendilerini feminist olarak nitelendiren ve

yasaları değiştirmek için m¼cadele eden bir grup kadını bir araya toplamıştır (Der Gaag, 2018: 34).

Kadınların hukuki durumlarında gelişen reform, kadın hareketleri ve cinsel devrim gibi konular ataerkil hukuk sistemi karşısında kolayca kabul edilmemiştir. ABD’de bu durum 1850’lerden itibaren başlayıp 1880’lerin sonuna kadar devam etmiştir (Millett, 2018: 114). Bu faaliyetler neticesinde 1890 yılında kadınlara oy hakkı ilk kez ABD’nin Wyoming eyaletinde verilmiştir. Bu hakkın t¼m ¼lke genelinde yaygınlaşması ise 30 yıl gibi bir s¼rede ancak 1920 yılında gerçekleşebilmiştir. 1920’de Amerikan Anayasasında yapılan on dokuzuncu d¼zeltme ile kadınların oy verme hakkı g¼venceye alınmıştır (¼zkazanç, 2015: 85-86).

ABD’deki bu gelişmelerin ardından İngiltere’de de durum yavaş yavaş gelişme g¼stermiřtir. 1856 yılında ilk olarak medeni hakların pek çoğuna değinen Evli Kadınların M¼lkiyet Hakkı Yasası g¼ndeme getirilmiş ve 1870 yılında yasalaşarak 1874’te değiştirilerek ardından 1882 Yasası ile pekiştirilmiştir. 1908 yılına kadar da yaşanan olaylara paralel olarak genişletilerek eklemeler yapılmıştır. Ancak her iki ¼lkede yakın tarihe kadar kadın-erkek eşitliği etrafında şekillenen bir boşanma yasası ¼ıkarılmamıřtır (Millett, 2018: 114). Erkekler ile siyasi anlamda eşit hak talebinde bulunan kadınlar Suffra Getta adını verdikleri Kadınlar Birliği’ni kurmuştur. Bu birliğin faaliyetleri ve zaman zaman ortaya ¼ıkardıkları kargaşalar sonucunda 1918 yılında İngiltere’de kadınlara 30 yaşından itibaren oy kullanabilme hakkı verilmiş bu yaş ardından 21’e d¼ř¼r¼lm¼řt¼r. Ancak d¼nya genelinde İngiliz kadınlarından önce Yeni Zelanda 1893, Avustralya 1902, Finlandiya 1906 ve Norveç 1913 yıllarında kadınlara oy hakkı tanımıştır (Tunalı, 1996: 44).

Kadınların siyasi hayata katılımı tek aşamada gerçekleşmemiştir. Pek çok ¼lkede genel olarak seçme ve seçilme hakkı verilmesine rağmen bu konuda bazı kısıtlamalar getirilmiştir. T¼rkiye, İşveç, Yunanistan ve Arjantin gibi ¼lkelerde kadınlar öncelikle yerel seğimlerde seçme ve seçilme hakkı elde etmiştir. Genel seğimlere katılma hakları ise sonraki zamanlarda verilmiştir (Demir, 2015: 88).

Zamanın ilerlemesi ve d¼nya savaşlarının başlaması da kadınlar açısından bazı durumların ortaya ¼ıkmasına ve gelişim g¼stermesine etki etmiştir. I. D¼nya

Savaşı ile özellikle Amerikalı kadınların çabaları ve daha sonra pek çok ülkeden kadının katılımı ile beraber 1915 yılında Kadınların Barış Partisinin kurulması ile Avrupa'dan gelerek bu örgüte üye olan Alman, İtalyan ve İngiliz kadınların katılımıyla Lahey'de Uluslararası Kadın Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferansta erkeklerin kadınlar için desteklediği olumsuz çabalar eleştirilmiştir (Çiçek, 2016: 17).

II. Dünya Savaşı zamanlarına gelindiğinde ise azalan erkek iş gücünü tamamlamak amacıyla onların çalışma alanlarına giren kadınlar kendi aralarında işçi sınıfı örgütleri kurmuştur. Kurulan bu örgütler 'Kadının Kurtuluşu' konusunda başlatılan çalışmalarına kaldıkları yerden devam etmişler ve hak taleplerini sürdürmüşlerdir. 1940 yılında Simone de Beauvoir tarafından kaleme alınan *La Duxieme Sexe* (İkinci Cins) kitabı kadınların özgürlük hareketinin tüzüğü niteliğini almıştır. Beauvoir bu kitabında 'kadın doğulmaz kadın olunur' söylemi ile aslında kadınlara karşı sürdürülen ayrımcı tavır ve politikaların biyolojik kaynaklı değil toplumsal kaynaklı olduğunu savunmuştur. Bu dönemin ardından kadınlar ve kadın hakları savunucuları kamusal ve siyasal hak mücadelelerini ikinci plana koyarak kadınların psikolojik ve toplumsal durumlarını incelemeye ve işlemeye başlamıştır (Beauvoir, 1993: 54).

Kadınların başlatmış oldukları ve pek çok ülkede de önceki dönemlere göre pek çok hak elde etmelerini sağlayan faaliyetleri dünya kamuoyunda yer bulmaya başlamıştır. Bu durumun ardından 1947 yılında Birleşmiş Milletler tarafından Kadınların Konumu İnceleme Komisyonu oluşturulmuştur. Bu komisyon dünya üzerinde kadınların sahip oldukları toplumsal ve siyasal hakları incelemiştir. Yaptıkları inceleme ve elde ettikleri sonuçlar neticesinde iki yıl sonra ise İnsan Hakları Beyannamesi yayımlanarak tüm cinsiyet ayrımcılıkları ortadan kaldırılmıştır (Çiçek, 2016: 19). Tüm bu yaşanan olayları 1975 yılının Dünya Kadın Yılı olarak ilan edilmesi ve 1977 yılı 16 Aralık tarihinde de bu duruma paralellik göstererek 8 Mart Dünya Kadınlar Günü olarak anılmaya karar verilmesi takip etmiştir (Şengül, 2015: 27).

Tüm bu gelişmeler neticesinde Dünya çapında birçok ülkede kadınlar toplumsal ve siyasal anlamda birçok hak elde etmiş, çalışma hayatına katılım

sağlamış, seçme ve seçilme haklarını elde etmiştir. Ancak 1960’lardan sonra kamusal ve siyasal alanın dışında kalan konulara yönelim başlamıştır. Bu konular doğum kontrolü, kürtaj, edebi ve felsefik eserler oluşturma, cinsel yönelim tercihi gibi birçok alanı kapsamaktadır. Günümüze gelindiğinde bu konuların pek çoğu için gerekli düzenleme ve faaliyetler yapılmış olsa da bu ve buna benzer konularda feminizm ve feminist bireyler halen faaliyetlerini sürdürmektedir.

2.1. I.DALGA FEMİNİZM

Feminizmi, genel olarak “kadın hakları hareketi” ile “kadının kurtuluşu hareketi” olarak iki kategoriye ayırmak mümkündür. Fransız Devrimi neticesinde ortaya çıkan Aydınlanma Çağı döneminde ortaya koyulan doğal haklar doktrini ile toplumsal hayatta erkeklerin sahip olduğu bazı haklardan kadınların mahrum bırakılmasının arada bir eşitsizlik oluşturduğu kanısını oluşturarak kadınların erkeklere tanınan haklardan yararlanmaları talebini ortaya çıkarmıştır. Fransız Devrimi sonrası sesini duyurmaya başlayan feminizm burjuva devrimi ile daha etkin olmaya başlamış ve eşitlik ve özgürlük kavramları etrafında ayırım gözetmeksizin her bireyin aynı haklara sahip olması gerektiğini savunmuştur. Devrim taraftarlarının tüm ezilmişler adına evrensel bir hareket başlatması gibi feminizmde tüm kadınlar adına toplumsal ve kamusal hayatta erkekler ile aynı hakları talep ederek tüm kadınların sesi olmaya çalışmıştır (Ayyıldız, 2015: 14-15).

Bütün bu amaçlar etrafında başlamış olan ve bunlardan ilkinin oluşturduğu I.Dalga Feminizm eşitlik, sorumluluk ve hak gibi kavramların anlamlarını ortaya koyarak kadınların da sahip olması gereken hakları elde edebilmeleri adına fikir birliği oluşturmuştur. Oluşturulan fikir birlikleri neticesinde ortaya faaliyet gösteren çok sayıda dernek, dergi ve gruplar çıkmıştır. I. Dalga Feminizm ile başlayan akımlar o dönemin siyasal ve kamusal fikirlerini oluşturan liberalizm etrafında gelişerek Liberal Feminizm olarak kendine tarihte bir yer açmıştır.

2.1.1. Liberal Feminizm Ve Temel Argümanları

2.1.1.1. Liberal Feminizm

Liberal Feminizm tanımlamasından önce başlangıç olarak liberalizm kavramının tanımına bakılacak olursa eğer karşımıza en temel ifade ile “ özgürlük taraftarlığı” anlamı çıkmaktadır (Çiçek, 2016: 30). Buradaki özgürlük taraftarlığı liberalizmin en önemli temsilcilerinden olan John Locke gibi düşünürler tarafından doğal haklar doktrinine dayanan eşitlik ilkesine dayandırılmaktadır. Liberal feminizm savunucuları da buradan hareketle kadın erkek eşitliğini savunarak bu duruma uygun yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi amacıyla mücadele veren akımı temsil etmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere feminizm birinci dalga feminist hareketle diğer bir isimle liberal feminizm ile başlamaktadır. Liberal feminizm “Kadınlara giyotine gitme hakkı veriliyorsa; kürsüye çıkma hakkı da verilmelidir” diyen Olympe de Guoges ile başlamaktadır. Guoges kadınların yalnızca yargılanma haklarının olmasını eleştirerek diğer kamusal alanlarda da hak sahibi olabilmeleri için çabalamıştır. Toplumsal ve kamusal alanlar da oy hakkını elde edebilmek adına çalışmalarda bulunmuştur. Ancak Olympe de Gouges gerçekleşmesi için gecesini gündüzüne kattığı Fransız Devrim Hareketinin baş aktörlerince kürsüye çıkma hakkını elde edemediği giyotine gönderilmiştir (Coşkun ve Öztürk, 2009: 8). Olympe de Gouges ortaya çıkardığı bu düşüncesi ile feminizmin öncü isimlerinden kabul edilerek günümüze kadar tüm feminizm çalışmalarında ana karakter olarak anılmaktadır.

Özellikle 17. ve 18. yüzyıllar dâhil bu dönemlerin öncesi ve sonrasında kadınların eş ve anne olarak evlerine ait oldukları ve bu duruma uygun hareket etmeleri gerektiği varsayımı evrensel bir algı olarak görülmektedir. 18. yüzyıl boyunca kadınların evlendikten sonra evlilik sözleşmesi neticesinde tüm haklarını kocalarına devretmeleri, evli kadınların mülkiyet hakkına sahip olamamaları, miras ve çocukları üzerinde söz sahibi konumunda bulunamamaları ve mahkeme önünde hiçbir haklarının olmadığı anlamına gelmektedir. Tüm bu durumlar 18. yüzyılın sonlarından itibaren ve yoğunlukla 19. yüzyılda kadınların bu konularda maruz kaldıkları durumlara karşı eleştirilerinin başlamasına ve kadın hakları hareketlerinin ortaya çıkmasına etken olmuştur (Donovan, 2016: 25-26). Özellikle liberalizmin eşit

muamele anlayışını benimsemesi ve buna rağmen erkeği hem bir ölçü hem de yapılan karşılaştırmaların ortak paydası olarak alması kadın erkek eşitliğini savunan feministler tarafından hedef haline gelmiş ve kadın hareketlerinin temel faaliyet alanlarının belirlenmesine yardımcı olmuştur (Hırata ve Diğ., 2015: 132). Buradan anlaşılacağı üzere liberal akımın doğal haklar doktrinini hem ortaya koyan hem de uymayan düşünürlerini ve bu durumu kabullenen toplumsal yapıyı eleştirerek bu duruma müdahalede bulunmuştur. Ancak liberalizmin kullanmış olduğu dilin, özellikle patriarkal geleneklere karşı kullanılan etkili bir silah olan sözleşme ve haklar dilinin, feminizm ve savunucuları için uzun ömürlü bir çekiciliği vardır. Liberal feministler bireysel mülkiyet hakkı, eğitimin bireysel ve toplumsal etkisi, temsili demokrasi ve rasyonel hukuki reform imkanının değeriyle ilgili bazı sağlam inançlarda dahil, formel olarak rasyonalizm, eşitlik, özgürlük ve bireycilik değerlerine sıkı sıkıya bağlıdır (Vincent, 2006: 285).

Liberal feminizm akımı liberal ideolojinin erdemini ve gücünü kabul ederek toplumda var olan eşitsizliği ortaya çıkarmak suretiyle toplumun bütün yapılarındaki eşitsizliği düzeltmeye çalışır. Liberal feminizmin ilgi alanını kadın ve erkeğin ontolojik olarak benzer özelliklere sahip olduğu varsayımı oluşturur. Liberal feministler bu noktada kanun/hukuk önünde eşitlik ilkesi, kadınlara da oy kullanma hakkının verilmesi, eğitim alanında ve iş hayatında kadınlara fırsat eşitliğinin tanınarak onların kamusal alanda kendilerine yer bulanabilmesini talep eder (Alptekin, 2006: 18). Kadınların özel alan içerisindeki eş, anne olma rollerinin getirmiş olduğu gerekliliklerinin kadınların kamusal alanda aktif olarak bulunmalarına bir engel teşkil etmediğine ve fırsat eşitliği sayesinde bu durumun düzeltilebileceğine inanılmaktadır. Bu düşüncelerden hareketle liberal feministler aslında geçmişten itibaren kadınların mahrum bırakıldığı kamusal alanı işaret ederek, kamusal alan içerisinde görünür bir yer talebinde bulunmaktadır.

Liberal düşünce akımını benimsemiş feministler özellikle 19. yüzyılda kadınların erkeklerle eşitliğini engelleyen unsurlar üzerinde durmuştur. Kadınların kendilerini geliştirmesini engelleyen şeylerin temelinde daha çok kadınları cahillığe iten toplumsal şartlandırmanın, eğitimden uzak tutulmalarının ve toplumsal ayrımcılığın olmasına bağlamışlardır (Çiçek, 2016: 30). Özellikle eğitim alanında kadınların daha pasif bir konumda tutulmalarını eleştiren liberal feministler eğitim

eşitliğinin gelmesi ile kadınların toplumsal hayata daha fazla katılım sağlayarak erkeklerle eşit haklara ulaşmalarının daha kolay olacağını savunmaktadır.

Kadınların kocasının kontrolü ve koruması altında, ev işlerinden sorumlu, çocuk doğurarak anne statüsü kazanan, çocuk bakımını yaparak aileye ait olduğu düşüncesi bütün liberal erkek kuramcılarının temelinde ortak düşüncesidir. Hatta kuramsal olarak doğuştan gelen doğal hakların bütün insanlar için var olduğunu savunan John Locke gibi düşünürler bile buna taraftardır. Bütün insanlar için doğal hakların varlığını savunan Locke bütün insanlar kavramı ile sadece erkekler ve onların sahip olduğu hakları belirtmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere liberal erkek kuramcılar tarafından ortaya çıkarılmış varsayıma göre, doğal haklara sahip olan ve olabilecek olan kişiler, ailelerin efendileri sayılarak evlilik sözleşmesi ile hem kadınların malları üzerinde hem de kendi malları üzerinde hak sahibi olan erkeklerdir. Bu önerme, Amerikan hukuk sisteminde yaklaşık olarak 20. yüzyıla kadar yer almıştır (Donovan, 2016: 26-28).

Liberal feminizm denildiğinde bireysel değerlerin iletilmesine dayanan toplumsal hareketleri anlamak gerekir; liberal feminizm için, kadınlarla erkeklerin her alanda eşitliği için mücadele veren reformist bir feminizm denebilir. Liberal feminizm, eşitsizlikleri azaltmak için, olumlu eylem politikaları aracılığıyla kadınlara ayrıcalık tanımaya bel bağlar (Hirata ve Diğ., 2015: 158). Bu olumlu eylem politikaları içerisinde eşit eğitim alabilme, oy kullanabilme gibi hak talepleri yer almaktadır.

Liberal feminizmin kökleri 17. yüzyıla dayanmaktadır. Bunun yanı sıra Liberal feminizm günümüze kadar da devam etmiştir. Liberal feministler bilimsel açıdan ampirist gelenekten gelerek bu geleneğin kurallarını benimsemiştir. Liberal feministlere göre kadının sahip olduğu bilgi ve kadının kendisi bilime katılmadığı için bilim önyargılıdır. Ancak bilimsel süreç serüvenine kadın da dâhil edilirse bilim, daha az önyargılı ve daha nesnel bir konuma getirilebilir. Böylece bilim daha hızlı bir ilerleme kaydedebilir. Bu düşünceler temelinde 1848'de Elisabeth Cady Stanton tarafından liberal feminizmin ilk eseri olarak kabul edilen Declaration of Sentiments (Duygular Bildirisi) yayımlanmıştır (Türkoğlu, 2015: 14). Bu bildirinin ana konusunu kadınların toplumsal durumları, medeni, dini, kamusal ve özel alanlardaki

hakları oluşturmuştur. Bildirinin liberal feminizm için en önemli eser olması ise bu bildiride yer alan “kadınlar ve erkekler eşit yaratılmıştır bu nedenle aynı haklara sahiptir” gibi düşüncelerin ifade edilmesidir.

17. yüzyılda ortaya çıkmaya başlamış olan feminizm, asıl olarak 18. ve 19. yüzyılda kadının toplumdaki konumu, sanayileşme, kapitalistleşme ve ulus devlet sürecindeki büyük politik ve ekonomik dönüşümler etrafında ailede meydana gelen rol değişimleri ve ailenin önemi bağlamında entelektüel ve siyasi boyutlarıyla yüksek sesle tartışılmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra yeniden düzenlenen devletin içerisindeki siyasal ve sivil toplum alanlarında kadına yer verilmemiştir. Aydınlanma çağı, akıl çağı olarak adlandırılmasına rağmen, birçok Avrupa ülkesinde liberalizm soyut olan birey ve insan kavramlarını somut olarak erkek ve erkek hakları olarak kabul edilmiştir. Özü itibarıyla Aydınlanma düşüncesinin överek yücelttiği insan, toplumsal olarak orta sınıf burjuvazisinin beyaz erkeğini temsil etmiştir. Akılcılık, faydacılık ve özerkliğin alanı olarak adlandırılan ve olumlu olarak kabul edilen ve yüceltilen kamusal alan erkekleri, irrasyonellik, duygusallık ve bağımsızlığın alanı olarak görülen özel alan ise kadınları ifade edecek şekilde tanımlanmıştır (Sümer, 2009: 79-81). Kadınların duygusallık yetilerini özel alan içerisinde eşlerine ve anne sevgisi olarak çocuklarına göstermeleri gerektiğini savunan toplumsal yapıya karşı liberal feminizm çeşitli eleştiriler getirmiştir. Kadınların anne, eş olmalarının kamusal alana katılmaları için engel teşkil etmediğini tek isteklerinin fırsat eşitliği olduğunu dile getirmişlerdir.

Birinci dalga feminizm ana tema itibarı ile oy hakkı elde etme mücadeleleri üzerine gelişmiştir. Kadınlar kendilerinin dâhil edilmediği ve işleyişinin de kadın ve kadınlık ile ilgili normların göz ardı edilerek oluşturulduğu kamusal alanda, kendilerini bizzat temsil etmek istediklerini ve bu haklarının kocaları tarafından kullanılmasını istemediklerini belirtmişlerdir. Ortaya çıkan ihtilaller ve yenedünya düzeni üzerinde etkili olmak isteyen kadınlar başlangıç olarak Batı toplumlarında oy hakkı kampanyaları düzenlemiştir. Düzenlenen bu kampanyalar başlangıçta bir insan hakkı olarak değerlendirilmiş ve birçok erkek tarafından bu kampanyalara destek verilmiştir. Ancak ilerleyen zamanlarda birlik olan kadınlar yapılan bu kampanyalar ve onlara gelen desteklerden güç alarak kendi gruplarını kurmaya başlamış ve faaliyetlerine bu şekilde devam etmiştir. Gerçekleştirilen faaliyetler ve kadınların

yılmaz mücadeleleri sonucunda talepler oy hakkının dışındaki faaliyet alanlarına da kayarak geniş bir yelpazeye bürünmüştür. Bu geniş hak faaliyetleri Amerika'da 1840, İngiltere'de 1850, Almanya ve Fransa'da 1860, İskandinav ülkelerinde 1870 ve Osmanlı'da 1900'lü yılların başlarında gelişmeye başlamıştır. Oy hakkının bir adım ötesi olan bu hareketler temel olarak kadın ve erkek kavramlarını sadece bir cins olarak tanımlayarak bu durumun cinsler arasında eşitliği getireceği düşüncesini savunmuştur (Çaha, 2010: 58-59).

Bunun yanı sıra liberal feminizm akımı bazı temel düşünceleri paylaşmaktadır. Donovan (2016: 33-34) bu temel düşünceleri; her birey akli içerisinde tanrısal kıvılcımlar barındırır ve bu kıvılcımlar vicdan olarak ifade edilir. Gerçeğin en güvenilir kaynağı da herhangi bir kurum ya da gelenek değil bireylerin vicdani yapılarıdır; kadın ve erkek yaratılış itibarıyla ruhsal ve akılcı açıdan aynı yeteneklere ve özelliklere sahiptir; toplumsal değişim ve gelişimler için en önemli yol kadın ve erkek için eğitimidir; toplumdaki her birey diğer bireylerden ve toplumdan bağımsız özerk bir varlıktır ve son olarak tüm diğer maddeler etrafında doğal haklar doktrini kabul edilmelidir şeklinde ifade etmiştir.

Liberal feminizm benimsemiş olduğu bu düşünceleri ve ortaya koymak istediği tüm planları bazı temel argümanlar etrafında gerçekleştirmiştir. Bu temel argümanlar içerisinde öncelikli olarak bilinmesi gereken iki argüman mevcuttur.

2.1.1.2. Liberal Feminizmin Temel Argümanları

Liberal feminizmin iki ana hareket noktası bulunmaktadır. Bunların birincisi 'Doğal Haklar Doktrini' ikincisi ise 'Kadın Haklar Eşitliği' dir. Liberal feminizmin temel argümanlarını ve düşünce yapısını daha iyi kavrayabilmek amacıyla bu iki ana nokta detaylı olarak ele alınacaktır.

2.1.1.2.1. Doğal Haklar Doktrini

Doğal haklar kavramı toplum içerisindeki her bireyin doğuştan sahip olduğu ve mevcut devletin müdahale hakkının olmadığı temel hakları ifade etmektedir. Liberalizm, en temelde doğal haklar kuramına dayanmaktadır. Liberalizmin önde gelen isimlerinden ve savunucularından olan John Locke'a göre toplumu oluşturan her birey üç ana temel hakka sahiptir. Bunlar; hayat hakkı, mülkiyet hakkı ve

özgürlük hakkı olarak sıralanabilir. Locke kadınlarında erkekler gibi doğuştan bu haklara sahip olduğunu savunarak bu bakımdan feminizmin erken kaynaklarından biri olarak kabul edilebilir (Altuntaş, 2013: 347). Ancak Locke, bu ana temel hakları kadına evlilik ilişkileri çerçevesinde ve aile içerisinde eşit bir statü tanıyarak verirken kamusal alandaki siyasi ilişkilerde kadına ev içerisinde vermiş olduğu statüyü tekrar geri alarak kadını özel alan yani ev hayatı çizgisinde bırakmaktadır. Locke'un buradaki hassas noktası mülkiyet hakkıdır. Kadınların kamusal alanda kocaları tarafından temsil edilmelerini desteklerken bir taraftan da kendi mülkiyetleri üzerinde hâkimiyetlerini devam ettirmelerini savunur. Buradaki temel argüman kadınların yapmış oldukları evlilik ve buna bağlı evlilik sözleşmelerine rağmen mülkiyet haklarını kendilerinin denetimlerinde tutmalarıdır (Altuntaş, 2013: 30-31).

Doğal haklar geleneğini temel alarak bu konu üzerinden ilerleyen feminist kuramcılar, kadınların da erkekler gibi toplumun bir vatandaşı olarak aynı temel haklara sahip birer "birey" olduklarını ileri sürerler. Kadınların ev içerisindeki ve erkek egemenliği altındaki varlıkları öylesine derin ve sıkı köklere sahiptir ki, sınırlı liberal fikir ve konumun varsayımından çok daha fazla radikal sonuçlara götürse dahi kendilerini kadın haklarını savunmakla çerçeveleyen liberal görüş için bile ev hayatını ve ev hayatında kadının konumunu eleştirmekten kaçınmak imkânsızdır. Temel doğal haklar doktrinini kadınlara göre uyarlayan en erken girişim, Elisabeth Cady Stanton tarafından kaleme alınan ve 19-20 Temmuz 1948 tarihinde Seneca Falls, New York'ta yayımlanan, Declaration of Sentiments (Duygular Bildirgesi)'tir. Bu bildirge 100 kadın ve erkek tarafından imzalanmıştır. Bildirge içerisinde özellikle üzerinde durulan; "İnsanlık tarihi erkeklerin kadınlara sürekli zarar vermelerinin ve onların haklarını gasp etmelerinin tarihidir. Kadınlar üstlerinde doğrudan mutlak tiranlık uygulanan nesnelere." konusu kadın haklarının korunmasından ibaret bir geleneksel liberal feminist konumunun ötesine geçmektedir. Bu ifade açık bir şekilde kadınların bir sınıf ya da grup olarak tarihin her döneminde var olan ve devam eden toplumsal yapıdaki özel alanla sınırlandırılmalarının failinin erkekler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle Seneca Falls bildirileri 19.yüzyıl Amerikan Kadın Hakları Hareketinin temel liberal doktrininin yararlı bir özeti olarak hizmet etmektedir (Donovan, 2016: 29-33).

Öte yandan konuya başka bir açıdan bakıldığında tarih boyunca var olan tüm insanların tecrübeleri sonucu ortaya çıkan İnsan Hakları Bildirisi'nin ortak yönlerinden en önemlisi de kişiler için vazgeçilmez olan doğal hakların varlığının kabulü yani doğal haklar doktrinidir. Bu ve buna benzer bildirilerin taşıdığı evrensellik iddiası kadınların erkekler ile eşit haklara sahip olma konusundaki umutlarını iyice artırmıştır. Böylece kadınlar da bu doğal haklardan kendilerine düşen payı almak istemiş ve faaliyete geçmiştir. Ancak doğal haklar doktrininin babası olarak kabul edilen John Locke ve onun fikirlerini takip ederek ilerleyen diğer kuramcılar kadınların vatandaşlık hakkına layık olmak için gerekli akıl ve mantığa sahip olmadığını öne sürmektedir (Türkoğlu, 2015: 7-8). Doğal haklar doktrini etrafında varlık kazanarak ortaya çıkan ve ilerleyen liberal feminizm bu haklar perspektifinde her ne kadar Locke ve diğerleri kabul etmese bile kadınların erkeklerle aynı eşit akıl ve mantığa sahip olduklarını, toplum içerisinde gerekli vatandaşlık görevlerini en iyi şekilde yerine getirebileceklerini savunarak erkeklerin sahip olduğu başta oy kullanma hakkı olsun eğitim ve diğer tüm kamusal haklardan yararlanmak istediklerini ve bunun için gerekli tüm mücadeleler için hazır olduklarını çeşitli yöntemlerle göstermeye çalışmıştır.

19. yüzyıl içerisinde şekillenen ilk dönem feminist hareketler doğal haklar doktrinini temel alarak, özellikle oy kullanma hakkı etrafında şekillenerek, Amerika Birleşik Devletlerinde 1920 yılında kadınların oy kullanma hakkını kazanması ile faaliyetlerinin etkinliğini göstermiştir (Eray, 2015: 27). Doğal haklar doktrini temel olarak feminizmin ve feminist akımların başlangıç noktasında temel aldıkları ana düşünceyi oluşturmaktadır. Bu düşünce etrafında kadın hakları savunucuları doğuştan her bireyin kadın-erkek ayrımı yapılmadan aynı akla ve yetkinliğe sahip olduğunu bu nedenle kadınların duygusal bir varlık olduğu tezine dayanarak özel alan kabul edilen ev içerisinde değerlendirilmelerini eleştirmiştir. Erkeklerin daha mantıklı ve aklını yetkin bir şekilde kullanıyor olarak kabul edilmeleri ile toplumsal ve kamusal alanda daha aktif ve görünür olarak yer edinmeleri kadınların doğal haklar doktrini neticesinde kamusal alanda haklarının olduğu ve bu haklarını savunmaları gerektiği fikrini ortaya çıkarmıştır.

2.1.1.2.2. Kadın Haklar Eşitliği

Liberal feminizm akımının bir diğer temel argümanını kadın hakları eşitliği oluşturmaktadır. Kadın hakları eşitliği temel itibariyle siyah ve beyaz kadınlar arasındaki farkları temel alarak eşitliklerinin ortaya çıkarılmasını ifade etmektedir.

Donovan'ın da (2016: 58) ifade ettiği gibi kadın köleler yani siyahi kadınlar, beyaz ev kadını gibi toplumsallaşamazlar. Fransız Devrimi sonucu oluşmaya başlayan özgürleşmeden sonra ve yeniden yapılanma süreci boyunca siyahi kadınlar kendi aralarında oluşturdukları gruplar ile özellikle cinsel konudaki negatif imajlarını beyaz hanımefendileri taklit ederek ve onlar gibi davranmaya çalışarak değiştirmeye çalışmıştır. Siyah kadınlar kölelik içerisinde ne beyaz kadınlar gibi yalnızca özel alana hapsedilmiş ne de ağır erkeksi işleri yapmalarında bir sakınca görülümüştür. Ancak beyaz kadınlar ve siyahi erkekler gibi o devlet içerisinde vatandaş olarak ölü ve siyasal haklardan yoksun bir durumdadırlar.

Bu durum neticesinde bazı siyahi kadınlar liberal feminizmi benimseyerek beyaz kadınlarla aynı haklara sahip olmak ve ağır yaşam koşullarından kurtulmak için kendi aralarında bazı gruplar oluşturmuştur. Oluşturulan gruplar ile beyaz kadınların yalnızca kendi haklarını eleştirmiş siyahi olmalarından kaynaklı hem toplum tarafından hem de beyaz kadınlar tarafından ikincilleştirilmelerini eleştirmiştir. Bu düşünceyi savunan ve faaliyetlerde bulunan önemli siyah feministler arasında şu isimler sayılabilir: Josephine St. Pierre Ruffin, Anna Julia Cooper, Ida B. Wells, Frances E. W. Harper ve 20.yüzyılın ilk yıllarında Mary Church Terrell ve Fannie Barrier Williams (Donovan, 2016: 59).

Bu argümanlar etrafında tüm kadınlar belli bir süre sonra birleşmiş ve tüm kadın haklarını bütün kadınlar için talep etmeye başlamıştır. Ancak bir süre sonra liberal feminizmin sadece kamusal anlamda eşit oy hakkı talep etmesi yeterli bulunmamış ve tüm toplumsal faaliyetlerde kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması fikri ortaya çıkmıştır. Bu noktada I. Dalga Feminizm ya da Liberal Feminizm olarak adlandırılan akım geçerliliğini kaybetmeye başlamış ve ortaya II. Dalga Feminizm çıkmıştır.

2.2. II. DALGA FEMİNİZM

Birinci dalga feminizmin ardından ortaya çıkan ve gelişim göstermeye başlayan feminizmin ikinci dalgası olarak adlandırılan süreç genel olarak II. Dünya Savaşı sonrası başlamıştır. Bu dönemde siyasal anlamda vatandaşlık haklarının neredeyse tamamına sahip konuma gelen kadınlar artık kendi bedenleri üzerinde toplumun ve bir başkasının söz hakkının olmadığını savunmuştu (Türkoğlu, 2015: 9).

İkinci dalga feminizm 20.yüzyıl içerisinde gelişen ortamla beraber kendini biçimlendirmiştir. İkinci dalga feminizmin ortaya çıkmasında II. Dünya Savaşı ve sonrası oluşan Keynesci devlet anlayışı etkin bir rol almıştır. Kadınların kamusal alanda elde ettikleri sınırlı alandaki haklarının savaş ve savaş sonrası dönemde ortadan kalkması, toplumsal rollerinin anne, ev hanımı ve eş olarak indirgenmesi kadınların mevcut konumlarının yeniden değerlendirilmesi ve özel alana geri itilmeleri birinci dalga feminizm sonucu elde edilen hakların da yetersiz olduğunu ve daha geniş bir perspektiften hak arayışlarının devam etmesi gerektiği fikrini desteklemiştir (Sümer, 2009: 89).

Liberal feminizm olarak da adlandırılan birinci dalga feminizm kadınların siyasal ve kamusal anlamda erkekler ile eşit haklara sahip olması gerektiğini savunmuş ve buna yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. 1960 sonrası ortaya çıkan ikinci dalga ya da kadının kurtuluş hareketi, kadın özgürlüğü hareketi olarak da adlandırılan dönem ise liberal feminizm gibi kamusal ve siyasal alanla sınırlı kalmayarak kadınların kendi bedenleri üzerinde söz hakkının yalnızca kadınlara ait olduğunu savunmuştur. Bunun yanı sıra kadınları toplumsal her alanda bağımsız kılmak için, kadınların toplum tarafından kendilerine yüklenen eş, anne, çocuk doğurma ve büyütme, ev içerisindeki tüm faaliyetleri gibi kadınlık rollerini reddetmeyi temel odak noktası olarak belirlemiştir.

Kadınların temel özgürlükleri adına her alanda eleştiriler geliştirerek bunlara çözüm önerileri sunmayı amaç edinen ikinci dalga feminizm kadınların ezilmişlik durumlarını farklı açılardan ve argümanlar üzerinden değerlendirerek farklı çözüm önerileri getiren bazı akımlara ayrılmıştır. Bu akımlardan ilkinin Marksist Feminizm oluşturmaktadır. Bunun ardından Radikal Feminizm, Sosyalist Feminizm, Kültürel Feminizm ve son olarak üçüncü dalga feminizm hareketi olarak ortaya çıkan

Postmodern Feminizm yer almaktadır. Bu araştırmanın temel amaçları doğrultusunda ikinci dalga feminizm içerisinde sırası ile Marksist Feminizm, Radikal Feminizm ve Sosyalist Feminizm akımları ele alınacaktır.

2.2.1. Marksist Feminizm Ve Temel Argümanları

2.2.1.1. Marksist Feminizm

Marksizm temeli itibariyle Karl Marx ve Friedrich Engel'in benimsemiş oldukları ideolojileri üzerinden geliştirilen modern dönemin en önemli bakış açılarından birini oluşturmaktadır. Marx'ın ana odak noktası yaşadığı dönem itibariyle kapitalizme köklü bir eleştiri getirerek onu reddetmesidir. Bu düşünce akımının kendine 1990'lı yıllara kadar dünyanın iki önemli ideolojisi arasında yer bulması, temelde kapitalizme yönelmiş olduğu eleştiriler sebebiyledir. Marksist düşünce temellerini tarihsel ve diyalektik materyalizm üzerine kurmuş bir ideolojidir. Tarihsel materyalizm denen kavram ise maddenin her şeyden önce geldiğini ve kendinden başka bir var ediciye ihtiyaç duymadığını tam tersine diğer tüm var oluş biçimlerini belirlediğini ifade eden kavramdır (Çiçek, 2016: 44-45).

Dağıtım ve sömürü ilişkileri etrafında kurulan Marksizm, sömürülen bireylerin ve iş güçlerine el konulanların cinsiyetlerini göz ardı eder. Feminizm ise tam tersi marksizmin görmezden gelerek ilerlemeye çalıştığı cins ilişkilerini yani kadınların erkekler tarafından ezilmelerini vurgulamaktadır. Buradan hareketle Marksist Feminizmin hedefi en genel tanımlama ile cins ilişkilerini ve aralarındaki işleyişi tarihsel materyalizme dayanan üretim ve yeniden üretim süreçlerinden ayrı olarak ya da bağlantılı olarak ele almaktır (Sümer, 2009: 98-99).

Liberal feminizmin kadın ve erkek için aynı fırsat eşitliklerinin uygulanıp uygulanmaması tartışması Marksist feminizmin çıkmasına neden olmuştur. Liberal feminizmin kadın sorunu için ortaya koyduğu çözümlerin geçersiz olacağını savunan Marksist feministler bu durumun ana nedenini toplumsal yapısı sınıflı bir yapıda olan toplumlarda fırsat eşitliğinin sağlanamamasına bağlamaktadır. Marksist feministlere göre kadının asıl ezilme nedeni kapitalizmdir. Kadınların toplumsal olarak erkek baskısından ve ezilmişliklerden kurtulmaları ve onlarla eşit olabilmeleri için Marksist

feministler, kadınların ekonomik özgürlüklerini elde etmelerine ve erkeklere bağılıklarının sona ermesine bağlamıştır.

Marksist feministlerin kadın sorununa liberal feministler gibi reformlar üzerinden yoğunlaşmalarının nedeni mevcut düzen devam ettiği sürece reformların varlığının bir şey ifade etmeyeceğine inanmalarıdır. Onlara göre bu reformlar mevcut durumu düzeltmez yalnızca hafifletir. Örnek olarak da evlilik olgusunda herhangi bir ana değişiklik olmadığı sürece temelde bir değişimin gerçekleştirilemeyeceğini verirler (Sümer, 2009: 101). Bu ifadeden Marksist feminizmin liberal feminizme göre daha devrimci bir yapısının olduğu görülmektedir. Marksist feministler mevcut düzeni düzeltmeyi ya da mevcut düzen üzerinden bir yenileme yapmayı değil tamamen yeni bir toplumsal düzen kurmayı amaçlamaktadır.

Marksist feminizmin temel argümanlarını oluşturarak çalışmalarını bu düşüncelere göre planladığı özellikle üzerinde durduğu üç ana teması vardır. Bu ana temalardan ilkinin kapitalizm nasıl işçileri sömürmekte ise erkekler de aynı şekilde kadınları sömürmektedir iddiası oluşturmaktadır. Bu iddia erkeklerin özel hayat içerisinde kadınlardan talep ettikleri istekleri ve kendi çıkarları için kadınlar üzerinde söz hakkı elde etmelerini temel almaktadır. Bu istekler ev içerisinde tüm gün yapılan yemek, temizlik, çocuk bakımı işlerinin yalnızca kadın tarafından yapılmasını, erkek istediği sürece cinsel isteklerini karşılama, çocuk doğurması, çocuğun bakımını yapmasını içermektedir. Bu istekler aile içerisinde eş olarak varlık sürdüren kadına annelik görevinin yüklenmesine neden olur. Annelik görevi de kadının fazladan sömürülmesine ve kendisi dışında yaşamaya başlamasına etkindir. Bu düşünceden hareketle ikinci ana temayı kadınların emeğinin erkekler tarafından sömürülmesi ile kadınların kendilerine yabancılaşması fikri oluşturur. Buradaki yabancılaşma fikri kadınların kendi kişiliklerini unutmasının yanı sıra toplumsal hayatta kendilerine yer bulamamaları durumunu içermektedir. Marksist feministlere göre kadın tüm gün ev içerisinde çalışmakta, yemek yapmakta, çamaşır yıkamaktadır. Bunun yanı sıra eğer kadın anne ise çocuk bakımı ortaya çıkmaktadır. Tüm gün hem eş hem annelik görevi çerçevesinde ev içinde çalışan kadın kendisi için hiçbir faaliyette bulunmamaktadır. Marksist feministler bu sorunun ortadan kalkması için aile kurumunun ortadan kaldırılması gerektiğini savunmaktadır. Son olarak ele alınan ana

tema ise erkeklerin dışarıda çalışırken kadının evde çalışması, bu durum karşılığında herhangi bir ücretlendirmenin yapılmaması yani kadınların emeklerinin değersizleştirilmesidir. Bu durumun ortadan kaldırılması için ise Marksist feministlerin ortaya koyduğu temel düşünce kadınların ev içerisindeki işlerinin ücretlendirilmesidir (Çiçek, 2016: 49).

Marksist teorinin temel odak noktasını oluşturmakta olan sınıf kavramı feminizme geldiğinde yerini cinsiyete bırakmaktadır. Marksizm'de toplumsal ilişkilerin tümünü düşünürler ve savunucuları sınıf temelli bir şekilde açıklamaya çalışırken feminizmde tüm ilişkilerin özünü cinsiyet almaktadır. Marksistlere göre feminizm akımının cinsiyet kavramını sınıf kavramının önüne koyması toplumsal sınıfsal olarak var olan bölünmeyi önemsemediklerini göstermektedir (Türkoğlu, 2015: 18). Bu durum feminist akımın sınıfsal farklılıkları temel almayarak temel nokta olarak kadınların erkekler tarafından ihmal ve istismara maruz kaldıklarını belirterek bu durumu destekleyen politikaların varlıklarını sürdürmesinin daha fazla mümkün olamayacağını açığa çıkararak vurgulamaktadır.

Marksist Feminizm asıl olarak sınıf kavramı yerine kadınların toplum tarafından kendilerine yüklenen roller gereği hem kendilerinden hem de toplumsal hayattan soyutlanarak yabancılaşmaya maruz kaldıklarını belirtmektedir. Marksist feminizm liberal feminizmin yalnızca oy hakkı ve kamusal alan için taleplerde bulunarak faaliyetler yürütmesini yanlış bularak, kamusal alan dışındaki toplumsal hayat ve aile hayatı içerisinde kadınların statülerini daha iyi konuma getirmeyi, haklarını korumayı amaçlamaktadır. Bu faaliyetleri de iki temel argüman etrafında gerçekleştirmiştir. Bunlardan ilkinin kadınların hem kendilerine hem topluma yabancılaşması oluştururken diğerini ise kadınlar arası sınıfsal farklar oluşturmaktadır.

2.2.1.2. Marksist Feminizmin Temel Argümanları

2.2.1.2.1. Kadınların Yabancılaşması

Marksist feminizmin temel argümanları arasında bulunan kadınların yabancılaşması kavramı sistemin ortaya çıkarmış olduğu sınıfsal ayrımcılık gibi olayların etrafında gelişen bir kavramdır. Yabancılaşma terimi ile ifade edilmek

istenen çağdaş anlamda kendinden, başkalarından ve anlam duygularından kopma, uzaklaşma deneyimidir (Donovan, 2016: 138).

Diğer bir ifade ile kapitalist sistemin getirdiği sömürü sistemi içerisinde bulunan kadınların erkeklerden daha fazla ezilmelerinin temel noktalarından biri sistemin sonucu olarak ortaya çıkan yabancılaşmadır. Buradaki yabancılaşma kavramsal olarak, bireylerin yaşadıkları hayatlarını anlamsız bulması ve günlük hayatlarını ikame amacıyla yapmış oldukları işleri bir bütünlük içerisinde algılayamamaları sonucu ortaya çıkan bölünmüşlük hissidir. Marksist yabancılaşma teorisi etrafında hayatını emeğini satarak sürdüren insanlar kadın ya da erkek cinsiyet farketmeksizin yaptıkları işten herhangi bir tatmin duygusu alamaz. Bunun yanı sıra bireyler hangi işi ne kadar ve nasıl yapacakları gibi kararları hep başkalarından almaları sonucu kendi emeklerine yabancılaşma noktasına gelerek aradan geçen zaman boyunca emeğine yabancılaşmış bireyler sistemin bir getirisi olarak birbirlerine de yabancılaşmaya başlamaktadır (Çiçek, 2016: 47).

Marksist feministlerin yabancılaşma kavramına bakışı ise kadınlar üzerindedir. Marksist feministlere göre yabancılaşma olgusunu kadınlar daha fazla yaşamaktadır. Kadınlar ev dışında iş ve arkadaş çevresi ya da sosyal çevrelerden uzak kalmalarından dolayı toplumla bütünleşmemektedir. Bu durum kadınların yabancılaşmalarının daha fazla olmasına neden olmaktadır. Bunların yanı sıra kadınların ev içerisindeki yoğun çalışmaları, anne olmaları diğer çevreler ile arasına mesafeler koymakta ve kadın ev dışı bir toplumla uyum sağlayamamaktadır.

Ancak kadınların yabancılaşma olgularını ortadan kaldırmak için onların fabrikalara yönlendirilmeleri bu durumun ortadan kaldırılmasında etkili olmayacaktır. Aksine kadınların özgürlüklerini elde edebilmek adına fabrikalara yönlendirilmeleri onların yabancılaşmalarının ortadan kaldırılması yerine ezilmelerine ve istismara açık hale gelmelerine neden olacaktır. Ayrıca bu durum kadınların yabancılaşmaları yönünde ek bir adım olarak eklenecektir. Çünkü kadınlar fabrikalara yönlendirildiklerinde erkeklerden daha az bir ücrete çalıştırılmalarının yanı sıra kendilerinden iş dışında eş olarak evde yemek, bulaşık gibi faaliyetleri, anne olarak çocuk bakımı ve erkeğin ev içerisindeki isteklerini yerine getirme vazifelerini devam ettirmeleri beklenecektir. Bu durum kadınların toplumsal açıdan

yabancılaşmalarının ortadan kaldırılması bir yana kendilerine de yabancılaşmalarına neden olacaktır (Donovan, 2016: 150).

Marksist Feminizm teorisini savunan feministler özellikle kadınlar üzerinde daha yoğun şekilde oluşturulan yabancılaşma olgusunun ortadan kaldırılması amacıyla bilinç yükseltme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi gerektiğini dile getirmektedir. Son zamanlarda feminizm savunucuları tarafından giderek daha fazla önem kazanan bir faaliyet alanı olarak bilinç yükseltme, kadınların bir yaptırım sistemi olarak ataerkil kültür ve değerleri, ataerkil kültürün oluşturmuş olduğu kurum ve uygulamaları hakkında bilgilendirilmesini amaçlamaktadır. Bilinç yükseltme ilk olarak kadınlara cinsiyet farkındalığı hakkında bilgiler vererek kadınların kendi varlıklarının farkına varmalarını sağlamayı hedeflemiştir. Bunun ardından sorgulanmadan kabul edilerek kader kavramı etrafında içselleştirilmiş anlam zincirini kırarak kadınların cinsiyet farkındalığı içerisinde yeniden şekillendirilmesini temel faaliyet alanı olarak belirlemiştir (Altuntaş, 2013: 357-358).

Bilinç yükseltme seansında amaçsız bir konuşma olsa bile deneyimlerin paylaşılmasının, grubun paylaşılan o deneyimdeki ortaklıklarını ve olumsuz deneyimin ve buna bağlı olarak ezilmelerin politik nedenlerinin fark edilmesini sağlayacaktır. Bu düşünce Freire'nin '*Ezilenlerin Pedagojisi*' isimli Marksist eserinin merkezini oluşturmaktadır. Bu düşünce temelde bir sınıf ya da grubun kendiliğinden az çok eleştirel bir çözümleme yolu ile bilinçleneceğini ve kendi koşullarının politik olarak farkına varabileceğini savunmaktadır. Bu şekilde ortaya çıkan bir farkındalık aslında zorunlu olarak devrimci bir konumdadır. Çünkü grup bireylerin deneyimlerinin ve acılarının nedeninin kim olduğunu ve bu duruma neden olan diğer faktörleri görecektir. Sonuç olarak bilinç yükseltme, bireyin politik açıdan ezilen bir grubun üyesi olduğunu fark etmesine neden olacaktır. Marx açısından bu durum proletaryayı işaret ederken feminist açıdan bu durum kadınları işaret etmektedir (Donovan, 2016: 167-168).

2.2.1.2.2. Kadınlar Arası Sınıfsal Farklar

Marksist feminizmin temel argümanlarından ikincisini kadınlar arası sınıfsal farklar oluşturmaktadır. Marksizm temel itibariyle sınıfsal farklar ve eşitsizlikler üzerine kurulu bir ideoloji olmasından dolayı Marksist feminizm de bu konu

üzerinde durmuştur. Marksist feminizmin bu konu üzerine odaklanma nedeni ise toplumsal yapıda bulunan her kadının aynı haklara sahip olmaması ya da aynı istismlara maruz kalmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum kadınların sınıfsal açıdan buldukları durumun kendileri üzerinde etki ettiğini ve ortak bir kadın dayanışması bilincinin oluşmasını engellediğini belirtmektedir (Çaha, 2010: 45-48).

Burada tartışılan asıl konu kadınların yalnız başına bir sınıf oluşturup oluşturmadıklarıdır. Sınıf kavramını oluşturan öğeler itibarıyla değerlendirildiğinde kadınların toplumsal üretim içerisindeki konumları, mülkiyet ilişkilerindeki yerleri ve sahip oldukları bilinç bakımından tek bir sınıf oluşturabilmelerinin mümkün olmadığı görülmektedir. Bunun nedeni olarak da kadınların hem işçi hem de burjuva sınıfı erkekleri ile arkadaş, eş, anne veya kardeş ilişkileri içerisinde süreçlerinin devam etmesi olarak belirtilir. Bu bağlamda kadınların bu iki sınıf dışında herhangi bir sınıf oluşturmaları mümkün görülmemektedir (Çiçek, 2016: 47). Bu durum kadınların kendi haklarını savunabilmek ve faaliyete geçebilmek için gerekli olan birlik kavramını oluşturamamalarına ve kendi aralarında ayrılıklar yaşamalarına neden olacaktır.

Marx'a göre bir sınıf ancak kendisinin sınıf olduğu bilincine sahip olduğu zaman varlık göstermeye başlayabilir ve bu durum her zaman için bir diğer toplumsal gruba duyulan ortak öfke ve düşmanlığı gerektirir (Donovan, 2016: 136). Bu durumun Marksist Feminizme uyarlanmış halinde ise varlık göstermesi gereken grup kadınlar iken öfke duyulması gereken diğer toplumsal grup erkeklerdir. Kadınlar mevcut durumları içerisinde sınıfsal farklarını gözetmeksizin bir sınıf oluşturmalı ve erkekler üzerinde baskı kurmalıdır.

Marksist feministler kadınlar arasında bulunan sınıfsal farklılıkların gözden kaçırıldığını belirtmiştir. Üst sınıf olan ve ekonomik özgürlüğü bulunan kadınların bir şekilde haklarını savunabiliyor iken alt sınıf çalışan kadınların çeşitli baskı ve ezilme biçimlerine maruz kaldıklarını dile getirmiştir. Marksist feministler burada kadınların hem iş yerinde düşük ücretle çalıştırıldıklarını hem de işten sonra eve geldiklerinde işlerinin devam ettiğini, eşlerine hizmet etmek zorunda kaldıklarını, eğer anne ise çocukların bakımını yapmaları gerektiğini belirtmiştir (Atan, 2015: 6).

Bir diğer nokta olarak ise II. Dalga feminizmdeki kadın hareketinde birinci dalga feminizmden farklı olarak, farklı kadın kategorileri tartışmaların merkezine alınarak toplumsal olarak yeni bakış açıları getirilmeye çalışılmıştır. Siyah kadın beyaz kadın arasındaki, köle kadın ile burjuva kadın arasındaki ve diğer kadınlar arasındaki farkları ele alarak bu durumun kadın sınıfı açısından neyi ifade ettiğini ya da bu kadın gruplarının diğer kadın grupları hakkındaki düşüncelerinin temel noktaları ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

2.2.2. Radikal Feminizm Ve Temel Argümanları

2.2.2.1. Radikal Feminizm

Radikal kelimesi sosyal bilimler içerisinde katı kuralları ve kesin farklılıkları ima etmek için kullanılmaktadır. Radikalizm ise siyasal, sosyal ve düşünsel alanlarda uzlaşma ve reformlara karşı olarak köklü ve temel değişiklikleri öngören yaklaşımları ifade etmektedir. Bu tanımlamalar etrafında radikal feminizme baktığımızda ise karşımıza kadınların ve erkeklerin sahip olduğu, denetlendiği ve fiziksel bir egemenlik kurduğu evrensel bir dünyada ezilen bir kız kardeşlik kavramı çerçevesinde şekillenmiş bir akım çıkmaktadır (Çiçek, 2016: 37).

Radikal feminist kuram 1960'lı yılların sonlarında ve 1970'li yılların başında 'eski hareketten' bir grup kadın tarafından esas olarak New York ve Boston'da geliştirilmiştir. Hareketten kadınlar 1960'lı yıllarda ortaya çıkan medeni haklar ve savaş karşıtı kampanyalar için politik etkinliklere katılan kadınlardı. 19. yüzyıl feministlerinin kendi üzerlerindeki baskısının erkek savunucular tarafından gördükleri davranışlar sayesinde farkına vardıkları gibi, 20. yüzyıl radikal feministleri de kendi bilinçlerinin farkına yeni sol içerisinde bulunan erkek radikallerin üzerlerindeki baskın tavırları ile vardılar. Bu davranış ile radikal feminist kuramın büyük bir bölümü, erkek yeni sol kuramlarının işleyişine, örgütlenme yapılarına ve kişisel üsluplarına karşı bir direniş etrafında şekillenmiştir (Donovan, 2016: 265- 266).

Radikal feminizme göre kadın- erkek cinsiyetleri arasında bulunan tartışma insanlık tarihinin en önemli olayını oluşturur. Bu nedenle kadınların bu tartışma ve çatışmayı çözebilmesi için kendilerini hem üretimde hem de üreme de etkin bir

duruma getirmeleri gerekir. Dolayısıyla radikal feministler insanlar arasındaki en temel ve önemli çatışmanın sınıf çatışması olduğunu ileri sürerek Marksist sınıf görüşünü reddeder. Bunun yanı sıra radikal feministler kadın ve erkek arasında bulunan biyolojik farklılığın toplumsal hayatta belirleyici bir unsur olduğunu ve biyolojik farklılıkların tarih boyunca erkekleri avantajlı bir duruma getirdiği fikrini ileri sürmüştür (Alptekin, 2006: 26). Bu düşünce bağlamında radikal feminizm toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında insan doğasına değinmeyen ve eşitliği bu bağlam etrafında aramayan ortak bir grup içerisinde yer almaktadır. Ontolojik anlamda insanı maddi koşulların bir ürünü olarak kabul eden radikal feminizm kavramsal çerçevesini ‘ataerkillik’ üzerine oluşturmuştur. İnsan doğasını ontolojik olarak kabul etmeyen radikal feminizm farklılığı insanın doğasında değil maddi koşullar etrafında biyolojide görmektedir. Biyolojik farklılıkları önceleyen radikal feminizm akımı toplumda mevcut olarak var olan tüm baskının kökenini bu farklılıklardan çıkan erkek egemenliği ve hükmetme arzusunda bulmaktadır. Tüm bu saptamaları da kendi içerisinde ‘ataerkil ideoloji’ kavramı ile açıklamaktadır (Eray, 2015: 35). Toplumsal yapılaşma, kültür yapıları ve toplumların yaşam tarzlarını etkileyen en büyük unsurun ataerkil yapı olduğunu ve kadınların mevcut ikincilleştirilmelerinin asıl nedeninin de burada aranması gerektiğini savunmuştur (Atan, 2015: 15-17).

Kadının kurtuluşu radikal feminizme göre ne liberallerin savunduğu gibi kanunları düzeltmek ne de Marksistlerin savunduğu gibi kanunları tamamen ortadan kaldırmaktır. Radikal feministlere göre kadınların kurtuluşu ancak ve ancak kapitalizm ve patriarkalin beraber ortadan kaldırılması ile mümkündür. Patriarkallık, radikal feministlerce babanın yasası, kadınların erkekler tarafından baskılanması ya da genç erkeklerin yaşlı erkekler tarafından baskılanmasını ifade etmektedir (Çiçek, 2016: 42). Buna göre radikal feminizm, feminist teorinin odak noktasını kadın ve erkek arasında bulunan eşitsizlik anlayışından cinsiyetten kaynaklı baskıya çevirmiştir. Başka bir deyişle radikal feminizm teorisyenleri ataerkil toplumlarda kadınlara yapılan baskıların kaynaklarını ve bunlara getirilebilecek çözüm önerilerini bulmayı temel amaç haline getirmiştir. Bu çerçevede etrafında radikal feminizm teorisyenlerinin liberal feminizm teorisyenleri gibi toplumsal hayatta ufak çaplı düzenlemeler yerine toplumsal yapıyı kadınların maruz kaldıkları baskıyı tamamen

ortadan kaldıracak şekilde düzenlemek fikrini savundukları görülmektedir (Çetinel ve Yılmaz, 2016: 125).

Radikal feminizmin aynı zamanda ve aynı süreç içerisinde geliştirdiği diğer tezleri ise kişisel olanın politik olduğu, kadınların baskı altına alınmasının temelinin ataerkillikten geldiği ve kadınların maruz kaldıkları baskıdan ancak birlikte hareket ederek kurtulabilecekleri şeklinde ifade edilebilir (Donovan, 2016: 266). Radikal feministler bu çerçevede kadınların kendi bedenleri üzerinde hak sahibi olmaları gerektiğini ve duygusal olarak erkeklere olan bağımlılıklarından dolayı bunu gerçekleştiremediklerini ifade ederler. Bu ifade etrafında da aşk ve evlilik durumunu reddederek kadınların duygusallıklarının erkekler tarafından bir sömürü aracı haline getirildiğini savunurlar.

Radikal feministlerin aşk karşıtlığı görüşleri temelini Sigmund Freud'un biyolojinin kader olduğu ve kadınların buna bağlı olarak gelişen psikolojik yapıları üzerine kurar. Bu nedenle radikal feministler romantik ya da cinsel olsun aşkın her türüne karşıdır. Aşk, Freud' a göre asla tam olarak erkek olamayacak kadının erkeğin güçlerinin bir kısmını kazanabilmek için kullandığı psikolojik bir mekanizmadır. Kadınlar erkeklere bağımlı olmalarından dolayı siyasal olarak onlara aşık olmaktadır. Erkekler ise romantik aşk yolu ile cinsel isteklerini kadınlara karşı maskeleymektedir. Ayrıca aşk kavramı erkek egemen ataerkillik bir düzen tarafından kadınların seks nesnesi olarak kullanılmasını temel alan kitle reklamları tarafından sömürülmektedir. Bu düşünceden hareketle de kadınların bedenleri üzerinde söz hakkını elde edebilmeleri adına istenmeyen gebeliklerin önlenmesi için prezervatif kullanımı, gebelik önleyici haplar ve hiçbir önleyici yöntemin kesin sonuç vermemesinden dolayı kürtaj hakkını gündeme getirmişlerdir. Ayrıca yeni üreme yöntemleri (tüpte dölleme ve yapay plasentalar aracılığı ile) sayesinde üreme kadın bedenine bağlı olma özelliğini yitirecek ve kadın özgür olacaktır (Yörük, 2009: 69). Radikal feministlerin buradaki asıl amacı kadınların üreme sonucu annelik rolünü kazanarak toplum tarafından kendilerine daha fazla sorumluluk yüklenmesidir. Ancak burada atlanan nokta kadınların hamilelik ve annelik durumlarının ortadan kaldırılması ile toplumsal yapıda büyük değişim ve dönüşümlerin oluşmasıdır. Kadınların hamilelikleri ve doğurma özellikleri arka plana itilerek toplumsal yapı içerisinde cinselliğe bağlı var olan sorumluluk duygusu ortadan kaldırılmak istenmektedir.

Bunun yanı sıra kadınların en temel fizyolojik özellikleri arasında yer alan doğurma özellikleri kadınların kendilerine yabancılaşma aracı haline dönüştürülmektedir (Şişman, 2018: 57).

Bu açıdan radikal feminist kuram en sağlam ifadesini 1970 yılında yayınlanan iki temel eserde bulur. Bunlardan ilki Kate Millett'in kaleme aldığı *Sexual Politics* (Cinsel Politika), ikincisi ise Shulamith Firestone'un yazdığı *The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution* (Cinselliğin Diyalektiği: Feminist Devrimin Meselesi) kitaplarıdır (Donovan, 2016: 272). Millett bu durumu ifade ederken toplumsal koşullar yüzünden kadın ve erkeğin çocukluk dönemlerinden itibaren tamamen ayrı kültür yapıları etrafında yetiştirildiğini ifade eder. Bu durum çocukların toplum tarafından kendilerine hangi rolleri yüklediklerini öğrenmek ve buna uygun davranış kalıpları ortaya koymaya çalıştıkları bir dönemi kapsar. Erkek için toplumsal yapıyı belirleyici liderlik rolleri yüklenirken kadın bir meta olarak görülmektedir. Kadını nesneleştirmek eğilimi ise onu bir birey durumuna getirmek bir yana cinsel bir nesne konumuna indirgenmesine neden olur. Bu durumun en belirgin biçimi de kadının toplum ve erkek tarafından taşınabilir bir mal gözüyle değerlendirilmesi ve insan haklarından yoksun kılınmasıdır (Millett, 2018: 57-97).

Ayrıca Radikal Feminizm hukukta ve toplumda kadınların cinsel obje olarak tabiliğinin meşrulaştırıldığı ölçüde fahişelik, tecavüz ve pornografi üzerine yoğunlaşmıştır. Radikal feministlere göre tecavüz, pornografi ve fahişelik gibi eylemlerin tamamı baskın ve baskıcı erkek tutumunun bir göstergesidir ve bu durum tamamen erkeklerin kadınlara olan bakış açısından kaynaklı olarak ortaya çıkıp gelişim göstermiştir (Alptekin, 2016: 27).

Pornografi kadınlara karşı gerçekleştirilen propagandaların gevşetilmiş halidir. Pornografide kadınların bedenleri soyulur, teşhir edilir ve çarpıtılır; heyecan ve kuvvet duygusunu kadınları orta malı, insanlıktan uzak kullanılacak, kırılacak ve suistimal edilecek nesnelere olarak görmekten alan eril itibarı radikal feministler şiddetli bir şekilde eleştirmektedir (Donovan, 2016: 276).

Kadınların toplumsal yapı ve ilişkiler içerisinde ikincilleştirilmesini sorgulayan radikal feministler kendilerine toplumsal yapı içerisinde her alanda yer alan cinsiyetçi bakış açısını sona erdirerek kadınları özgürleştirmeyi amaç olarak

belirlemiştir. Bu amaç doğrultusunda çözüm olarak işi erkekleri reddetmeye kadar götürmektedirler. Radikal feministler erkeği fazla rasyonel, duygusuz ve saldırgan olarak tanımlar iken; kadını bu durumun tam tersi bir şekilde tanımlayarak kadınların aslında doğuştan üstünlüklerinin bulunduğunu ve öncü özellikler taşıdıklarını ifade etmişlerdir (İlter, 2014: 40). Başka bir ifade ile anlatılacak olursa radikal feministler çoğu zaman bir zayıflık nedeni olarak görülen duygusallık, hassaslık ve empati gibi kadınlarla bütünleştirilmiş özelliklerin doğaya karşı kadınların erkeklerden daha yakın olmalarına ve dünyayı daha iyi algılayarak anlamlandırmaları daha doğru bir şekilde yapabilmelerine olanak sağladığını ifade ederler (Çetinel ve Yılmaz, 2016: 126). Ancak bu noktada duygusallıkla bağdaştırılan annelik kavramını kadını kısıtlayan ve toplumsal olarak kadına fazlaca sorumluluk yükleyen bir durum olması nedeni ile kabul etmemektedirler.

Bu anlatıların ardından bakıldığında genel olarak radikal feministlerin odak noktasının ataerkil sistem içerisinde oluşturulan cinsiyetin sosyal oluşumu yoluyla kadınların erkekler tarafından baskı altına alınması oluşturmaktadır. Bu noktada radikal feministlerin çözüm arayışları mevcut hakimiyet yapısını tersine çevirerek ataerkil yapıyı azaltmak hatta yok etmektir (Smith, 1993: 5).

2.2.2.2. Radikal Feminizmin Temel Argümanları

Radikal Feminist teorisyenler ortaya koymuş oldukları fikirleri ve uygulamaları genel olarak iki temel argüman üzerinden gerçekleştirmiştir. Bunlardan ilkinin kişisel olan politiktir söylemi, ikincisini ise ataerkil sistem oluşturmaktadır.

2.2.2.2.1. Kişisel Olan Politiktir

İlk sınıfın biyolojik cinsiyet doğrultusunda kadın-erkek sınıfı üzerinden kurulduğunu belirten radikal feministler kadınlar için politika alanında kamusal bir görünürlük aramamaya başlamıştır. Radikal feminizm içerisinde biyolojik farklılık referansı ile oluşan ataerkil ideolojinin kadınlar üzerinde bir sömürü alanı kurması düşüncesi sonucu politikliğide kişisel olanda görmeye başlamışlardır. Bu noktada radikal feminizmin feminist araştırma alanına getirdiği önemli bir katkı 'kişisel olan politiktir' sloganıdır (Eray, 2015: 35-36).

Politik olarak kişisel eleştirisinin temelleri aslında liberal feminist düşünce içerisinde gelmektedir. Liberal feministler geleneksel tarzda bireylerin kişisel hayatını, aileyi ve ekonomiyi özel alanlar olarak tespit etmişlerdir. Marksist feminizm içerisinde ise bu söylem ekonomi alanı içerisinde yer bulmaktadır. Marksist feminizm özel alan ile özel mülkiyet kavramına odaklanarak liberal kapitalist ideolojinin bir aracı konumuna gelir. Bunun yanı sıra aile içerisinde kadınların tabi kılınmasının toplumun ekonomik bir parçasını oluşturduğu ifade edilerek özel alan ile kamusal alan örtüşmesi gerçekleştirilmeye çalışılır. Radikal feminizme gelindiğinde ise kişisel olan politiktir kavramsallaştırılması ile patriarşi problemini kökten çözüme düşüncesinin hâkim olduğu görülür. Radikal Feministler iktidar sorununu kişisel alana yerleştirerek bütünüyle özel/ kamusal ayrımını ortadan kaldırma eğilimindedir (Vincent, 2006: 318-320).

Kişisel olan politiktir söylemi ile özel kamusal alan ayrımına itiraz eden radikal feministler bu sloganla toplumdaki ataerkilliğin kökeni olarak görülen aile kurumunun ortadan kaldırılmasını amaçlamıştır. Radikal feministlere göre aile kurumu kadın üzerine toplumsal olarak eş, anne gibi çeşitli kavramlarla fazlaca sorumluluk yüklemektedir. Bu durumun çözümü için kişisel olan politiktir sloganı ile özel alan kamusal alan arasındaki sınırlar ortadan kaldırılarak kadının kamusal alana taşınmasının sağlanacağı ve bu yöntemle ataerkilliğin kökeni olarak görülen aile kurumunun ortadan kaldırılacağı ileri sürülmüştür. Bu sloganı savunan radikal feministler evde var olan demokrasinin dışarıdaki demokrasinin sağlanması adına bir ön koşul olduğunu ileri sürmüş ve kamusal - özel alan arasındaki bağlantıya dikkat çekmiştir. Bu slogan etrafında ileri sürülen bir diğer görüş ise kamusal alanda yaşanan hiyerarşi ve kadın üzerindeki erkek egemenliği ve denetiminin yurttaş olarak bireyin gelişimini engellemesidir. Bu görüşe göre kadınların kamusal alana çıkmasını ve kamusal alanda yer almasını engelleyen en temel faktör özel hayatın yaşanma şeklidir (Alptekin, 2006: 30). Aile, ataerkil olarak inşa edilen, yaşatılan ve sürdürülen bir kurumdur. Bu bakımdan aile hem kurum hem de içerdiği ilişkiler ağı olarak politik alanın merkezinde yer alır. Buradan hareketle radikal feministler özel alan ile kamusal alan arasındaki ayrıma ilişkin kapsamlı bir eleştiri getirir (Altuntaş, 2013: 356).

Bazı radikal feministlere göre, kişisel alandaki erkek iktidarı, ölen koca ile birlikte eşin yakılması, tecavüz, pornografi, cadı yakma, genital kesme işlemi ve erkeklerin egemen olduğu bir jinekoloji alanı evrensel dünyada tarih dışı bir durumdur. Bunun yanı sıra bu uygulamaları gerçekleştiren Batılı ve başka toplumların mevcut kültürü cinsel faşizm formunun somut birer örneğini oluşturmaktadır. Bu durum neticesinde kişisel ile politik, bir noktada radikal olarak kesişmektedir (Vincent, 2006: 320- 321). Radikal feministler bu kesişim noktasını temel alarak kişisel olan politiktir söylemini geliştirmiş ve kamusal-özel alan ayrımını kaldırmayı amaçlamıştır.

Anlaşılabacağı üzere kişisel olan politiktir kavramı ile radikal feministler ataerkil toplumsal yapılarda bulunan mevcut tüm toplumsal tabuları ortadan kaldırarak cinsler arası eşitlikçi yeni bir düzen getirilmesini amaçlamaktadır. Bu amaçlarına ulaşmak için öncelikli olarak özel alan içerisinde yer alan aile kavramına odaklanarak ailenin de bir kurum olduğunu ve politik bir yapı içerisinde bulunduğunu ifade eder. Ardından bu ifade etrafından ailenin hem özel alan içerisinde bulunup hem de kurumsal politik bir yapısının olmasını kişisel olan politiktir sloganı ile destekler. Kişisel olan politiktir sloganını ise radikal feminizm akımının bir diğer önemli argümanı olan ataerkil sistem üzerine yoğunlaşarak ve ikisi arasında bir karma yaparak uygulama olarak faaliyete geçer.

2.2.2.2.2. Ataerkil Sistem

Radikal feminist kuramın bir diğer önemli argümanını oluşturan ataerkil sistem ile anlatılmak istenen toplumsal yapının erkek merkezli bir düzen etrafında oluşturulması ve geliştirilmesidir. Ataerkil ideoloji olarak da adlandırılan bu durum, kadınları erkeklere hizmet etmeye ve bu hizmet etme rolünü de kadınlara kabul ettirmeye şartlandıran erkek egemenliğinin bir ideolojisidir. Bu yönetim şekli nüfusun kadın olan yarısının, erkek olan diğer yarısı tarafından denetlendiği yönetim biçimini ifade ederken ataerkil düzen ilkelerini iki aşamada gerçekleştirir. Bu aşamaların ilki erkeklerin kadınlar üzerinde egemen oluşu ikincisi ise yaşlı erkeklerin genç erkeklere karşı egemen durumda oluşudur. Bunun yanı sıra ataerkillik öylesine kök salmış bir düzeni ifade eder ki her iki cinste yarattığı kişilik yapısı politik bir

sistem olmaktan öte bir düşünce ve yaşam tarzı konumuna gelmiştir (Millett, 2018: 47- 109).

Erkek iktidarını ifade eden ataerkil sistem denildiği zaman yalnızca kadın emeğinin değil, aynı zamanda kadın cinselliğinin, bedeninin ve doğurganlığının denetlendiği bir toplumsal sistemden bahsedilmektedir. Bu sistem içerisinde korunan ögeler ise erkek çıkarları ve bunun yanı sıra ataerkil aile biçimi baba/ erkek otoritesine ve soyuna dayalı aynı zamanda mülkiyetin ve otoritenin babadan oğula geçmesini sağlayan bir aile biçimidir. Böyle bir sistem içerisinde kadın kendi bağımsızlığını kazanabilmek için kendisini kanıtlamak zorundadır. Radikal feministler ataerkillik kelimesini erkeğin tarih boyunca kadın üzerinde kurduğu baskıyı ifade etmek için kullanmıştır. Ataerkillik erkekleri bir düşman olarak tanımlayarak güçleri ile kadınlar üzerinden egolarını tatmin etmek, ekonomik olarak ve ev işleri açısından kadınları sömürmek ve kadınlar üzerinde hem siyasal hem de cinsel anlamda bir üstünlük uygulamak noktalarında kendileri açısından fayda sağlamakla eleştirmektedir (Atan, 2015: 9-12).

Marx Weber tarafından erkeklerin topluma hükmetme ve toplumu yönetme sistemini tanımlamak için kullanılan ataerkillik kavramı bazı antropologlar tarafından da insanlık tarihinde, avcılık ve toplayıcılık döneminden tarım toplumuna geçilmesi, dolayısıyla özel mülkiyetin doğması ve devletin oluşması ile ataerkil toplumsal yapının doğduğunu belirtirler. Bu söylem üzerinden Fransız aktivist feminist yazar Simon de Beauvoir 'kadın doğulmaz kadın olunur' ifadesi ile kadının ataerkil kültürün bir eseri olduğunu savunmuş ve böylece önemli bir tartışmanın başlangıcını yapmıştır. Ataerkil sistem içerisinde kadınlar akılcı olmayan, duygusal, kırılgan, zayıf ve yönetme yeteneğinden mahrum durumda olmalarından dolayı onlara biçilen rol ev merkezli ve erkeğe yönelik bir durumdur. Kadının temel görevleri eş, anne olarak çocuk doğurmak ve yetiştirmek, erkeğin neslini devam ettirmek ve namus ve bekaretlerini koruyarak erkeğin onurunu korumak olarak ele alınmaktadır (Altuntaş, 2013: 354- 355). Bu anlayış itibarıyla kadınların temel kadınlık görevlerini yerine getirmedikleri takdirde erkek tarafından şiddete maruz kalmaları ve ihmale uğramaları doğal bir sonuç olarak ortaya çıktığı iddia edilmektedir. Bu noktada liberal ve marksist feministlere nazaran radikal feminizm daha sert bir tutum sergileyerek kadınların istismar edilmelerine ve daha fazla

sömürü unsuru olarak algılanmalarına eleştiriler getirerek bu sorunun çözümü için tüm sistemin yeniden inşa edilmesi gerektiğini savunmuştur. Ardından kadınların aile içerisinde erkekler tarafından daha fazla emek sömürüsüne maruz kaldıklarını ve cinsel birer obje olarak algılandıklarını belirterek aile kurumunun ortadan kaldırılması, gebeliğin beden dışına çıkarılması, heteroseksüel evliliklerin tehdit olarak görülmesi gerektiği gibi fikirlerini yoğun bir şekilde gündemde tutmak istemişlerdir (Atan, 2015: 10-13).

Radikal Feminist Teori savunucuları kadınların baskı altına alınmasını ve bu şekilde bir hayat sürmesinin nedenlerini ne liberal feminizm gibi beklentiler ile ne de sosyalist feminizm gibi beklentiler ve kapitalist üretim biçimi ilişkisi ile sınırlamamıştır. Bu nedeni erkeklerin kadınlar üzerinde kurdukları iktidarın kendisinde yani ataerkil sistemde aramıştır. Bu yüzden radikal feministler için var olan toplumsal yapının değişmesi için mevcut cinsiyet rollerinin değil tamamen iktidarın ataerkil sistemin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra kadınların baskı altına alınma nedenleri ekonomik değil ideolojik, biyolojik ve psikolojik etmenler üzerinde yoğunlaşmaktadır (Eray, 2015: 36-37).

Ataerkilliği benimseyerek sol-beyine ve sağ-ele dayalı olarak işleyen dünya düzeni, sağ-beyine ve solaklığa dayalı olarak gelişen tarzların tümünü evrensel bir düzeyde sapkın olarak sınıflandırarak bu tarzları Öteki olarak ilan etmiştir. Yeni Fransız Feministlerin birçoğu gibi Covina'da ataerkil sol-beyine dayalı işlem tarzını, saldırgan, yıkıcı ve ölüme yönelik bulur. Ona göre yalnızca sağ beyin tarafından sağlanarak çok perspektiflilikte temellenen bütüncül bir vizyon ve bu vizyonun ortaya çıkaracağı uygulamalar dünyayı ve yaşamı olumlayan bir istikamete taşıyabilir. Böylesi bir bütüncül anlayış ve getirileri, ancak kadın kültürünün özelliği olabilir ve olacaktır (Donovan, 2016: 314).

2.2.3. Sosyalist Feminizm Ve Temel Argümanları

2.2.3.1. Sosyalist Feminizm

Sosyalizm kavramı anlamı itibarıyla geniş bir alan yelpazesine sahip olmasından dolayı siyasal düşünce tarihinde birçok düşünce akımını etrafında toplamıştır. En geniş tanımlaması ile özel mülkiyetin yerine kamu mülkiyetinin

yerleştirilmesi olarak açıklanabilir. Sosyalizmin 19. yüzyıl Avrupa'sında ortaya çıkması ve gelişmesine neden olarak dönemin ekonomik ve sosyal problemleri gösterilmektedir. Bununla beraber sanayileşme paralelinde toplumsal yapılarda ekonomik ve sosyal açıdan büyük çaplı değişimler meydana gelerek yeni sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır (Çiçek, 2016: 50- 51). Buradan hareketle sosyalizm aslında özel çıkarların yerine genel ve toplumsal çıkarların öncelenmesini, özel mülkiyet kavramı yerine kamu mülkiyetinin yerleştirilmesini böylelikle toplumsal huzurun ve refahın daha sağlıklı bir şekilde sağlanabileceğini savunan ekonomik ve siyasal doktrinlerin genel bir tanımlamasıdır.

Sosyalist feminizm ise kökenlerini Marksist feminizm içerisinden alan ve Karl Marx ve Friedrich Engels'in bilimsel sosyalizm olarak adlandırdıkları öğretinin klasik temelleri olarak görülen bazı kitaplar içerisinden almaktadır. Marx ve Engels üretim alanı olarak adlandırdıkları kamusal alan ile yeniden üretim alanı olarak ifade ettikleri özel alanı ayırmaktadır. Marx ve Engels liberal feministler gibi kadınların kamusal alana çıkmalarını ve orada işçi sınıfı hareketlerine katılmalarını isteseler de yeniden üretim alanının kapitalizme olan katkısı çağdaş sosyalist feministleri daha çok ilgilendirmektedir. Ayrıca erkeğin özel alanı sömürmesi üzerine de çalışmalar yapmışlardır. Sosyalist feministler aralarında sınıf farkları bulunsa da kadınları da ortak ezilen bir sınıf olarak görüp ona kadın olma bilinci ayrı bir sınıf bilinci ve feminist bakış açısı bir ideoloji aşlamak istemişlerdir (Yörük, 2009: 67-68).

Feminizmin 1970'lerde ortaya çıkan genç bir kolu olan sosyalist feminizm temel olarak Radikal ve Marksist feministlerin yoğunlaştıkları sorunlardan sakınarak iki akım arasında bir sentez yapmayı amaçlamıştır (Sümer, 2009: 112). Kapitalist sistem ve toplumsal cinsiyet farklılığı kavramlarını analiz ederek feminizme en büyük katkılardan birini sağlayan sosyalist feminizm kamusal ve özel alan ayrımı noktasında ev içi emeğin yanı sıra aile düzenindeki değişiklikler üzerinde de ekonomik analizler yaparak çalışmalarını yürütmüştür. Modern toplumu temsil eden kamusal alan ile özel alan ayrımının endüstrileşmenin başlaması sonucu ortaya çıktığını belirten sosyalist feministler bu değişikliklerden ailenin de etkilendiğini ve bazı değişikliklere uğradığını savunmuştur (Eray, 2015: 28-31).

Başlangıçta Marksist feministlerin kapitalizmle mücadelesine benzer şekilde ekonomik eşitsizlikler üzerine yoğunlaşan sosyalist feminizm zamanla erkeğe egemenliği ve ataerkil baskıya karşı tavrı almıştır. Bu tavrın nedeni olarak da kadınların erkekler tarafından şiddete maruz kalmalarını göstermiştir. Erkekler tarafından uygulanan bu şiddetin kaynağı olarak da erkek dünyasının ezici egemenliğini göstermişlerdir. Bu durum karşısında sosyalist feministlerin aldığı tavrı radikallerin tamamen kökten söküp atma savunularından farklıdır. Sosyalist feministlerin buradaki amacı kadının ekonomik ezilmişlik durumlarını ataerkillikten kurtarıp kadını erkek ile aynı seviyeye çıkarmaktır (Çiçek, 2016: 52).

2.2.3.2. Sosyalist Feminizmin Temel Argümanları

Sosyalist feminizm önceki bölümde ifade edilen savunularını ortaya çıkarırken ve eleştirilerini yöneltirken genel olarak iki temel argüman üzerinden gitmektedir. Bu argümanların ilkinin kadının emeği ya da kadının ev içi emeği oluştururken ikincisini kapitalizm ve patriarkal ilişki oluşturmaktadır.

2.2.3.2.1. Kadının Emeği/ Ev İçi Emek

Sosyalist feminist literatürün feminist araştırmalara kazandırdığı en önemli konulardan birini oluşturan kamusal-özel alan ayrımı eleştirisi liberal feminizmden farklı olarak kadın-erkek eşitliği sorununu yalnızca kamusal alan etrafında değil hem kamusal hem de özel alan bağlamında ele almaktadır. Kamusal alana çıkarak çalışma yaşamına başlayan kadınların aynı zamanda ev içi faaliyetlerine devam etmeleri sosyalist feminizm açısından çifte yük olarak kavramsallaştırılmıştır (Eray, 2015: 33). Kadınlar kamusal alan içerisinde mevcut işlerini erkekler gibi yerine getirmektedir. Ancak iş sonrası özel alan olan ev ortamına döndüklerinde anne ve eş görevlerini de yapmaya devam etmektedirler. Üstelik özel alandaki emekleri hiçbir karşılık görmemekte ve zorunlu faaliyetleri olarak değerlendirilmektedir.

Başka bir ifade ile kapitalizm sonrası kamusal-özel alan ayrımının belirgin bir şekilde yapılması sonucu ev üretim alanı olmaktan çıkmıştır. Ev içerisinde kadınlar tarafından gerçekleştirilen işler üretici olmayan emek olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle ev içi işler herhangi bir değere ve karşılığa sahip olmamıştır. Kapitalizmin özelliklerinden olan emeğin yeniden üretimi masrafları düşürdüğü için kadınların ev

içi emeklerini yani ev içerisinde yaptıkları işleri ücretsiz yapmaları istenmiştir. İşte bu noktada sosyalist feminizm ev içi emeğin üretici emek olduğunu ve bu emek için belirli bir ücret talep edilmesi gerektiğini savunmuştur. Talep edilen bu ücretin bireysel olarak erkekler tarafından değil genel bir düzenleme ile devlet tarafından karşılanması gerektiğini çünkü kadınların sömürülmesinden faydalananın bizzat sermayenin kendisi yani devlet olduğunu savunmuştur (Çakır, 2008: 7-8).

Sosyalist feminizm içindeki bu savunu temellerini Engels'in ortaya koyduğu Ailenin Kökeni adlı temel tezinden almaktadır. Engels bu tezinde tarih öncesi dönemlerde anaerkilliğin belirli bir anda nasıl ataerkillik düzen tarafında ters çevrildiğini dile getirmektedir. Sosyalist feministlerden farklı olarak Engels değişen bu duruma ekonomik gelişmelerin neden olduğunu savunur. Bunun haricinde eş, anne olmadan dolayı ortaya çıkan ev işi, çocuk doğurma ve çocuk bakımı işlerinin tamamen kadınlar üzerinden gerçekleştirildiği bir toplumsal düzenin kurulduğunu belirtir (Donovan, 2016: 146-151). Bu düşünceler etrafında sosyalist feminizm savunucuları kadınların ev içi emeklerinin toplumsallaştırılması gerektiğini belirtir. Kadınların kamusal alandaki işçi rollerinin yanı sıra özel alandaki eş, anne rolleri ve bu rollerin getirisi olan ev işi, çocuk doğurma, çocuk bakımı gibi eylemlerinin toplumsallaştırılarak belirli bir ücrete denk gelmesini talep ederler. Bu hareketleri ile radikal feministlerin toplumsal düzeni tamamen yok ederek yeni bir toplumsal düzen oluşturma çabalarına bir eleştiri getirirler.

2.2.3.2.2. Kapitalizm ve Patriarkal İlişki

Sosyalist feministlerin kapitalizm ve patriarkal ilişki üzerinde durma nedenleri iki yapının da kadınlar için düşüncesinin benzerlik göstermesidir. Bu argümana göre kadınların emek piyasası içindeki durumundan yalnızca kapitalistler değil erkekler de faydalanmaktadır. Patriarkal/Ataerkil yapının dayandığı somut temel, erkeklerin kadınların sahip olduğu emek gücü üzerinde denetim sağlamasıdır. Erkekler sağladıkları bu denetimi kadınların ücret getiren, üretken kaynaklara ulaşımını engelleyerek ve kadınların cinselliğini kısıtlayarak sürdürürler. İşte bu nokta da patriarkal/ataerkil yapı ile kapitalizm arasında bir bağ bulunur ve iki sistem birbirini besleyerek süreklilik sağlar. Sosyalist feministler bu argümana bağlı olarak kadınların ezilmesini anlamak amacıyla onun çalışma yapısında bulunduğu

statüsünün ve aile kurumu ile kapitalizm arasındaki bağı analiz edilmesinin gerekli olduğunu belirtir (Çakır, 2008: 6-7).

Ayrıca kapitalizm ve patriarkal yapı gün geçtikçe daha fazla yakınlaşarak ikili bir sistem oluşturmaktadır. Bu duruma ücretli emek içerisindeki cinsel iş bölümü, iş yerlerindeki taciz, erkeklerin genellikle karar alıcı ve kadınların bu kararları uygulayıcı olması, erkek işlerinin yüksek statüde kadın işlerinin ise düşük statüde bulunması gibi örnekler verilebilmektedir. Aynı şekilde çalışan erkeklerin kurdukları iktidar yapısı ile kadınların ücretsiz ev işlerinin iktidarsızlığı, kadınların anne olarak çocuk bakımı, çocukları için para harcayabilmesi ve bu sayede boş zaman oluşturabilmesi cinsel/duygusal kapitalist biçimin örnekleri arasında yer almaktadır (Ferguson, 2012: 237-238).

2.3. III.DALGA FEMİNİZM

III. Dalga Feminizm konusu I. Dalga ve II. Dalga Feminizmden tamamen farklı yönde ilerleyen bir dönemi ifade etmektedir. I. Dalga Feminizm dönemi kadınların erkekler ile eşit haklar elde etmesini talep ederek yola çıkmış ve bu konu çerçevesinde oy hakkı, eğitim hakkı gibi pek çok alanda haklarını elde etmiştir. Ardından I. Dalga Feminizmin yetersiz olduğunu savunarak sadece hak talebinde bulunmanın yetersiz olduğunu belirten yeni bir dönem II. Dalga Feminizm dönemi başlamıştır. II. Dalga Feminizm ise tek ortak noktası kadın olan bireylerin cinsel yönelim, ırk, ekonomik sınıf gibi etkenleri görmezden gelerek toplumsal ve siyasal hayatta etkin olmaları gerektiğini savunan bir dönemdir (Donovan, 2016).

III. Dalga Feminizm dönemi ise dünyada 1990'ların başlangıcında Türkiye'de 1990'ların sonunda modernizme eleştiri olarak ortaya çıkan postmodern söylemler etrafında kendini göstermeye başlamıştır. Bu başlık altında III. Dalga bir diğer ifadeyle postmodern feminizmin ortaya çıkış ve gelişim serüveni detaylı olarak ele alınacaktır.

2.3.1. Postmodern Feminizm

Postmodern feminizm akımının anlaşılabilirliğini artırmak amacıyla öncelikli olarak postmodernlik kavramının neyi ifade ettiğini belirtmekte fayda vardır.

Postmodernizm genel olarak modernizm sonrası ortaya çıkan, modernizm ötesi anlamlarında kullanılmaktadır. Postmodern feminizm ise modern feminizmin temel savunuları arasında yer alan sosyal ve siyasal açıdan kadın-erkek eşitliği fikirlerini çelişkili, yetersiz bularak ortaya çıkan dönemi ifade etmektedir (Neves, 2006). Postmodern feminizm genel olarak kadınlar arası farklılıkları temel alarak gelişen değişik postyapısalcı ve postmodern feminist yaklaşımların tümünü ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Birinci ve ikinci dalga feminist anlayışlardan ayrılan feministlerin genel olarak toplandıkları akımı ifade etmektedir. Kadın-erkek eşitliğini eleştirmenin yetersiz kaldığını savunarak asıl problemin kadın-kadın eşitliği bile mevcut değilken kadın-erkek eşitliğini savunmaktan çıktığını savunur (Altuntaş, 2013: 363-364).

Postmodern feminizm, postmodernizmin teorisi altında geliştirilen bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bunun yanı sıra önemli ölçüde yapısalcı, postyapısalcı, psikanalitik ve varoluşçu düşünce akımlarının da temsilini yapmaktadır. Özellikle Simone de Beauvoir'ın ileri sürmüş olduğu 'kadınların neden ikinci cins oldukları' sorusu postmodern feminizmin temel çıkış noktalarından birini oluşturmaktadır (Demir, 2014: 91).

Postmodern feminizm asıl olarak dil paradigması üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu feminizmin ilgisi temel olarak mevcut dil ve metinleri onarmak, yeniden kurmaktır. Kültür, dil ve edebiyat alanlarında kelimeler ve şeyler üzerinden ayrıcalıklı konumları reddederek yapım-bozum yöntemiyle dildeki mevcut ayrıştırmaları yok etmek postmodern feminizmin ana amacıdır (Vincent, 2006: 324-325).

Postmodernist feminist düşünürlere göre feminizm, tüm iddialarını evrensel bir kadın tanımı etrafında yapmaktadır. Kısacası feminizm, tarihsel süreç içerisinde belirli bir dönemden beri üstünlüğü ele geçirdiği kabul edilen erkek karşısında hak, değer, itibar kaybeden kadınların kaybedilen hakları yeniden kazanmak adına yürütülecek mücadelenin kadınlığın tanımlanabilir belli bir özü olduğu varsayımı ile hareket eder. Bahsedilen özü de kadınlara has olduğunu düşündükleri bazı psikolojik ve biyolojik özelliklere dayandırmaktadır. Bu özellikler arasına adet kanaması, hamile kalma, çocuk doğurma ve anne olma gibi yalnızca kadınlara has olarak tespit

edilen durumları koyar. İşte tam olarak bu nokta da postmodern feminizm her türlü sınırlama ve kategoriye karşı ortaya çıkar. Tek bir kadın kategorisini eleştirerek farklı kadınlık deneyimlerine dikkat çeker ve feminizmde çoğulculuğa kapı açar. Çünkü modern düşünce kadından bahsederken, kadın haklarını savunurken tek bir kadın tanımından hareketle dünya üzerindeki tüm kadınları kastetmektedir. Bu noktada postmodern feminizm evrensel bir kadın kategorisinden bahsetmenin yanlış olduğunu, her kadınlık deneyiminin kendine özgü olduğunu savunur (Saliya, 2017: 47-52). Bunun yanı sıra postmodern feminizm, modern feminizmin ortaya çıkardığı cinsellik, annelik, aile, kız kardeşlik, yeniden üretim vb. kavram ve kategorilerinde standart olarak kabulü ya da reddine de karşı çıkmaktadır. Her toplumun kendine özgü yapısı ve özelliği bulunmaktadır. Bu durumda yapılan kategoriler, kategorilerin kabulü ve reddi evrensel olarak mümkün değildir. Her toplum aynı standartlar altında değerlendirilemez (Demir, 2014: 85-86).

III. Dalga feminizm kadınlar arasında var olan etnik, kültürel, sınıfsal, ekonomik ve cinsel farklılıklar olduğunu belirtir. Bunlardan dolayı tüm kadınları kapsama iddiasına itiraz eder. Bunların yanı sıra annelik kavramının toplumsal cinsiyetin mevcut tüm yönlerinden daha fazla baskın olduğunu ve bu doğrultuda yapılan yorumların terk edilmesi gerektiğini savunur (Hançer, 2018: 3-14). Benzetme ve belirli kategorilere hapsedmekten ziyade farklılıklar ve deneyimler üzerine yoğunlaşan bu akım özellikle dil üzerinde var olan yapının yıkılması taraftarıdır.

Tüm bu anlatımlar üzerinden genel bir değerlendirme yapılacak olursa eğer ilk insan yaşantılarının oluşturduğu topluluklardan günümüze kadar toplumsal olarak bir değişme görülmektedir. Meydana gelen gelişmeler insanların ekonomik hayat, sosyal faaliyet, siyasal düşünce gibi birçok sistemini etkileyerek çeşitli düşünce akımlarını ve siyasi düşünceleri açığa çıkarmıştır. Bunlara bağlı olarak politika kavramı da geçmişten günümüze farklı anlamlar kazanmış ve birçok kola ayrılmıştır. Ancak tüm kollar içerisinde ortak olarak ilerleyen tek nokta politikanın ve gerekliliklerin erkek egemenliği altında gerçekleştirilebilecek olması düşüncesidir (Sarıbay ve Öğün, 2015: 62- 69).

Erkek egemen bir politika ve bu politika türüne ait ortaya çıkan diğer politika türleri toplumsal değişim içerisinde genel olarak erkeklerin hâkimiyetini kabul

ederek kadınların özel alan içerisindeki hayatlarını ikame etmelerini savunmuştur. Bu durum küreselleşen dünya üzerinde özellikle 17. yüzyıl sonrası geçerliliğini yitirmeye başlayarak kadınların kendi haklarını savunmaya başlamalarına zemin hazırlamıştır. Kadınlar başlattıkları hak arayışlarını feminizm adı altında toplamış ve 17. yüzyıldan günümüze kadar çeşitli siyasi ve toplumsal yapılardan etkilenerek farklı feminizm akımlarının oluşmasına etken olmuştur.

Ortaya çıkan feminizm akımları içerisinde kadınlara yüklenen ev işleri, eş olarak erkeğin isteklerini yerine getirme ve en önemlisi de anne rolü etrafından çocuk doğurma ve çocuk bakımının yapılması eleştiri konularındandır. Kadınlar geçmişten günümüze annelik rolleri ile hem neslin devamını sağlamakta hem de topluma yeni bireyler kazandırmaktadır. Ancak feminizm bu noktada kadınların en önemli fizyolojik özelliklerinden olan doğurma özelliğini reddetmektedir. Doğurmak ve annelik rollerini reddetme nedeni olarak kadınların kısıtlanması öne sürülmektedir. Fakat kadınların doğurganlıklarının reddedilmesi yalnızca özgürlük bağlamında değerlendirilmemelidir. Feminizmin hız kazandığı 1960'lı yıllara paralel olarak ortaya çıkan plastik cinsellik anlayışı bu durumun desteklenmesinin en önemli nedenlerinden birini oluşturmaktadır (Şişman, 2018: 54-56).

Feminizm akımı toplumsal yapıda kadın ve rolleri üzerine ortaya çıkmış ve kadınların eş, anne görevleri üzerinde çeşitli eleştiriler ve çözüm önerileri sunmuştur. Liberal feminizm ile başlayan dönemde kadınların hak talepleri gündeme gelerek yavaş yavaş siyasi ve iş ortamında kendilerine yer edinmiştir. Ardından Marksist feminizm ile sınıf bilinci oluşturmaya başlayarak toplumsal eleştiriler oluşturmuştur. Bu akımların geçersiz olduğunu düşünerek ortaya en sert akımlardan olan radikal feminizm açığa çıkmış ve kadınlara yüklenen tüm görevleri reddetmişlerdir. Radikal feminizmin bu sert eleştirileri neticesinde daha yumuşak bir düşünceye sahip olan sosyalist feminizm akımı ile toplumsal yapıda bazı değişiklikler sonucu problemlerin çözüme kavuşabileceği hakim bir düşünce olarak kendini göstermiştir (Donovan, 2016).

Ancak küreselleşen dünya üzerinde modernleşmenin artık yetersiz kalması ve her kavramı açıklayamaması sonucu postmodern düşüncenin ortaya çıkması ile feminizm de bambaşka bir yönde ilerlemeye başlamıştır. Bu ilerleme etrafında post

modern feminizm kimliği ile kendini göstermeye başlayan yeni akım dilsel olarak kadın-erkek yüklemelerini eleştirmiştir. Kadınlara yüklenen tüm sorumlulukların ve toplumsal kalıpların aslında var olan dilsel kavramsallaştırmadan kaynaklı olduğunu ve bu nedenle de bu kalıpların ortadan kaldırılması gerektiğini savunan post modern feminizm yeni kavramsallaştırmalar ile feminizmde yeni bir dönem başlatmış durumdadır (Demir, 2014: 82-90).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FEMİNİZMİN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ

1. FEMİNİZMİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHİ GELİŞİMİ

1.1. OSMANLI DÖNEMİ KADIN HAREKETLERİ

Feminizmin Türkiye'deki gelişimsel sürecine bakılabilmesi için öncelikli olarak Türkiye öncesi döneme yani Osmanlı Devleti döneminde kadının toplumsal, ekonomik ve siyasi durumuna bakılması gerekmektedir. Çünkü Türkiye'de kadın hareketleri belli kesintilere uğramakla beraber Osmanlı Devleti'ne kadar uzanan bir arka plana sahiptir. Osmanlı toplumunda kadının yeri, ataerki yapının ve dinin belirlemiş olduğu sınırlarla çizilmiştir. Bu genel ölçü; ekonomik ve toplumsal yapılanmaları, bölgesel, ırksal ve dinsel farklılıkları da içermektedir (Şengül, 2015: 21). Osmanlı Devleti modernleşme süreci kadın üzerinden gerçekleştirildiği için modernleşme çalışmalarının sonunda kendi haklarının ve konumunun bilincinde olan bir kadın hareketi ortaya çıkmıştır (Altuntaş, 2013: 375-376).

Osmanlı dönemi kadın hareketleri ya da feminizm 'Erken dönem' olarak bilinmektedir. Osmanlı dönemi modernleşme serüveni, 1718-1730 arasını kapsayan ve Lale Devri olarak adlandırılan dönem ile başlatılmaktadır. Lale Devri Türkiye'deki değişme süresi ve bilinci açısından önemli bir dönemi ifade etmektedir. Bu dönemde, Osmanlı Devleti'nin geleceğini şekillendiren siyasi seçkinlerin Batı'ya bakışlarında önemli bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Savaşlarda alınan yenilgiler, Osmanlı siyasi seçkinlerinin Batı'nın teknik anlamdaki üstünlüğünün farkına varmalarına yol açmıştır. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılı, savaşlarda alınan yenilgilere son verecek yeniliklere yönelmiştir (Ortaylı, 2002: 37-38).

Asli olarak Osmanlı döneminde kadınların belli haklar kazanmaları ve toplumsal hayat içerisinde daha fazla bulunmaları dönemin modernleşme ve batıyı örnek alma girişimleri neticesinde ortaya çıkan Tanzimat Fermanı (1839) ve Islahat Fermanının (1856) ilanı ve getirdiği yenilikler ile başlamıştır. Tanzimat Dönemi Batı etkisi ile kadınların eğitim almalarını ve eğitim seviyelerinin yükseltilmesi fikrini ortaya çıkarmış ve bu dönemde ilk kez Türk kadınına resmi eğitim verilmiş, hukuki

alanda bazı haklar tanınmış ancak tüm bunlar II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemlerinde gerçekleştirilecek olan devrimlere birer temel olmuştur (Tunalı, 1996: 13). Tanzimat Dönemi sonraki dönemlere katkı sağlamasının yanı sıra kadınlara kamusal alanda eğitim kurumlarının da kapısını açmıştır. Kadınlara ilk kez 1842 yılında Tıp Fakültesine bağlı olarak hemşirelik eğitimi verilmeye başlanmıştır. Bu eğitim 1858’de açılmaya başlanan Kız Rüştiyeleri (Kız Ortaokulları) ile daha fazla yaygınlık kazanmıştır. Ayrıca kadınlar 1869 yılından itibaren sanayi mekteplerinde de eğitim almaya başlamıştır (Çaha, 2010: 109).

Bu dönem içerisinde kadınlar, 1843 yılında Tıbbiye mektebi bünyesinde aldıkları ebelik eğitimi ile sosyal yaşamda yer almaya başlamıştır. Ardı ardına gelen bir takım haklar ile kadınların toplum içinde varlık kazanmasının önü açılmıştır. 1847 yılında kız ve erkek çocuklarına eşit miras hakkı tanıyan İrade-i Seniye’nin yayımlanmasının ardından 1856 yılında Osmanlı topraklarında kadınların köle ve cariye olarak alınıp satılmaları yasaklanmıştır. 1858 yılında yayınlanan “Arazi Kanunnamesi”nde mirasın kız ve erkekler arasında eşit bir şekilde paylaşılacağı hükmü yer almış ve kadınlar miras yoluyla mülkiyet hakkı kazanmıştır (Aslan, 2016: 35).

Islahat Fermanının ilanına kadar kadınlar için eğitim alanında gerçekleştirilmiş olan faaliyetler sonucu Islahat Fermanının ilanından sonra dergi, gazete çıkarma ve dernek kurma girişimleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu durum neticesinde 1869’da özellikle kadınlara ilişkin konu ve sorunları işleyen dergilerden ilki olan Terakki-i Muhadderat (Kadınların İlerlemesi) çıkarılmaya başlanmıştır. Bu dergi erkekler tarafından çıkarılmış ve kadınların eğitim, kamusal alan gibi konularda dile getirmekte oldukları sorunlarını kaleme almıştır. Ardından 1886 yılında ilk kadın dergisi Şüküfezar Dergisi bir kadın tarafından yayımlanmaya başlamıştır. Bu dergiler kadınların bazı sorunlarını dile getirmiş ve yavaş yavaş bu alanda kadınların da aktif olarak yer almasının önünü açmışlardır. Bu durum kadınların tüm gereksinimlerini kapsayacak nitelikte olan ilk kadın dergisi Hanımlara Mahsus Gazetenin çıkarılması ve 1895- 1908 yılları arasında yayınlanan en uzun ömürlü kadın dergisi olmasının temelini atmıştır (Tunalı, 1996: 9).

Osmanlı Devleti kadın hareketlerinin basınla tanışmasında II. Meşrutiyet Döneminde bulunan özgürlük ortamının payı oldukça büyüktür. Halide Edip, Nezihe Muhiddin, Emine Semiye gibi önemli isimler dönemin kadınları ve kadın hareketleri üzerinde yol gösterici bir kimliğe sahip olarak bu durumu savunan yazı ve romanlar kaleme almıştır (Şengül, 2015: 22). Tüm bu gelişmeler sonucu II. Meşrutiyet dönemi sonunda kadın konusuyla ilgili aşağı yukarı 40 kadar dergi ve gazete yayınlanmıştır (Altuntaş, 2013: 376). Serpil Çakır (1996: 37) tarafından kaleme alınan ‘*Osmanlı Kadın Hareketi*’ başlıklı çalışmada, II. Meşrutiyet’in getirdiği özgürlük ortamında, belli aralıklarla yayınlanan çeşitli kadın dergilerinden söz edilmektedir. Özellikle o dönemin edebiyatçı yazar öncü kadınları tarafından çıkarılan bu dergilerin önemlileri şunlardır: “Musavver Kadın, Kadın, Kadınlar Dünyası, Güzel Prenses, Kadınlık, Siyaset, Seyyale, Hanımlar Âlemi, Kadınlık Hayatı, Bilgi Yurdu Işığı, Türk Kadını, Genç Kadın, Kadın Duygusu, gibi dergilerdir.

1919 ve 1923 yıllarını kapsayan Milli Mücadele Dönemine gelindiğinde ise kadınlar miting meydanlarında, savaş alanlarında ve cephe gerisinde aktif olarak savaşa katılır vaziyette bulunmuştur (Tunalı, 1996: 22).

1.2. CUMHURİYET DÖNEMİ KADIN HAREKETLERİ

Türkiye’de feminizmin gelişimini oluşturan ilk aşama olan Osmanlı Döneminin ardından ikinci aşamasını Cumhuriyet Dönemi oluşturur. Cumhuriyetin Kemalist kadın kimliği II. Meşrutiyet Dönemi aydınlarının Türkçü ve Batıcı olarak ortaya koydukları görüşlerinin bir sentezi olarak karşımıza çıkmaktadır. Cumhuriyet Dönemi temel politikası Batıya yönelik ve laik bir toplum oluşturma şeklinde olmuştur. Cumhuriyet Dönemi kadın-erkek eşitliği, eşitlik ve yurttaşlık gibi temel kavramlar çerçevesinde vurgulanarak kadınların da erkekler gibi Cumhuriyet rejiminin erdemli birer vatandaşı olarak aynı haklara sahip olmaları savunulmuştur (Altuntaş, 2013: 377).

29 Ekim 1923’te Cumhuriyetin ilanı itibariyle kadınların kamusal alanda faaliyet göstermesini sağlayan yasal ve yapısal reformlar hızlanmış, kızlara da erkeklerle eşit eğitim hakkı verilmiştir. Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden yıllarda kadınlar, adalet, bilim ve siyaset gibi birçok önemli alanda kayda değer aşamalar kat

etmişlerdir. Türk İnkılâbı ve Devrimlerinin bir sonucu olarak kadınlar, bilim, hâkim ve parlamento kürsülerine kadar yükselmişlerdir (Doğramacı, 1992: 3-4).

Bu dönemde, kadınların kentsel mekânda görünmeleri ve erkeklerle ayrılma sınırlamalarını aşip bir arada toplumsal hayata katılmaları; karı-koca aile olarak beraber toplumsal hayatta yer almaları, baloların tertip edilmesi, akşamüstü gidilen pasta salonları, ata binme, vb. “ecnebi” sayılan âdetler büyük itibar görmektedir (Göle, 1992: 57).

Cumhuriyet Döneminin batı merkezli yolculuğunu tamamlamak amacı ile çeşitli batı temelli faaliyetlerde bulunulmuştur. Kadın üzerinden gidilerek toplumu birçok alandan dönüştürmenin amaçlandığı bir alan olarak karşımıza 1929 yılında düzenlenmeye başlanan güzellik yarışmaları çıkar. Bu yarışmalar ile Türk toplumunun kadın üzerinden ne denli bir mesafe kat ettiğinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Böylece 2 Eylül 1929 ‘da Türkiye’nin ilk güzellik Kraliçesi Feriha Tevfik Hanım seçilir. 31 Temmuz 1932 yılına gelindiğinde ise Keriman Halis Dünya Güzeli olarak Türkiye’nin durumunu Dünya’ya sunmaktadır (Şengül, 2015: 26).

Bu gelişmelerin oluşmasını sağlayan yasa olan İsviçre Medeni Kanunu 4 Ekim 1926’da mecliste kabul edilmiştir. Böylece cinsiyetçi yasalar ortadan kaldırılmıştır. Bu medeni kanunun kabulü ile kadınlar aslında iki alanda avantaj sağlamıştır. Bunlardan ilki kanun önünde eşitlik ikincisi ise çok eşliliğin ortadan kaldırılmasıdır. Ancak bunların yanı sıra bazı konularda kadınlar halen kısıtlanmaktadır. İsviçre Medeni Kanunu aslında kadınlara erkeklerle eşit hakları vermemiştir. Aksine kadını ev kadını olarak erkeği ise kamusal yaşamın aktörü olarak ele almıştır. Bu kanunda kadınların aleyhine olan ve 2001 yılında değişinceye kadar feminist kadınlar tarafından şiddetle eleştirilen bazı maddeleri Çaha (2010: 141-142) şu şekilde ifade etmiştir:

Erkeğin evin reisi sıfatıyla aile birliğini temsil etmesi, kadının çalışmasının kocasının iznine bağlanması, ailenin yerleşeceği evin aile reisi olan erkek tarafından belirlenmesi, çocukların velayetinin babada kalması, kadının, ailenin ve çocuklarının bakımından sorumlu tutulması ve kadının ancak aile gelirine katkıda bulunmak amacıyla çalışma yaşamına girebilmesi. Görüldüğü gibi Medeni Kanun kadını temelde ev kadını ve anne olarak kabul etmektedir. Nitekim Medeni Kanun’da,

kadının hak ve görevleri arasında evi idare etmek, kocasının kendisine bakmasını istemek ve çocuklarla, eve bakmak vardır.

1930 yılında çıkarılan Belediye Yasası ile kadınlar ilk kez belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı kazanmıştır. Köylerde muhtar olma ve belediye meclisine seçilme hakları ise 1933 yılında Köy Kanunu'nda değişikliğe gidilerek sağlanmıştır. Son gelişme olarak 1934'te yapılan Anayasa değişikliğiyle de kadınlara seçme-seçilme ve milletvekilliği hakkı tanınmıştır (Aslan, 2016: 39). Cumhuriyetin ilk yıllarında Tek Parti yönetiminin direk faaliyete geçirdiği bu yasal düzenlemelerle bir bakıma feminizme söylenecek söz bırakılmamış ve verilen haklarla eskiye oranla kadınların konumları oldukça düzelmiştir (Tunalı, 1996: 53).

Kadınların en önemli tartışma konularından olan doğum izni, ilk kez 1930 yılında hak olarak tanınmıştır. 1936 yılında yürürlüğe giren İş Kanunu ile de kadınların çalışma hayatına dair yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bir yıl sonra kadınların yeraltında ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılması, ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) Sözleşmesi ile yasaklanmıştır. Kadınların statüsünü yükseltmek amacıyla sürdürülen çalışmalar, "Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey" çatısı altında 1946' da oluşturulan Kadının Statüsü Komisyonu'nun öncülüğünde uluslararası bir önem ve resmiyet kazanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti de bu tip çalışmalara ortak olma konusunda katılımcı olmuştur (Sallan Gül, 2008: 60-61).

1.3. 1960-1980 DÖNEMİ KADIN HAREKETLERİ

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türk kadını, toplumun ekonomik, sosyal, toplumsal ve kültürel alanlarında geniş yer edinmeye başlamıştır. Eğitim kurumlarından bankalara, özel teşebbüsten parlamento'ya kadar uzanan her alanda kendilerine yer bulmuştur. Ancak çok partili hayata geçişle birlikte, devletin himayesini bazı alanlardan çekmesi kadınların bazı alanlarda gerilemesine yol açmıştır. Kadınların eğitim kurumlarında geniş bir şekilde yer almalarını devletin eğitim politikasına bağlamak mümkünken, ekonomik ve özellikle de siyasal yaşamda kadınların kendi çaba ve gayretleri gerekmiştir. 1950'den sonra kadınlara daha önce yüklenen Cumhuriyet'in simgesi sıfatı ortadan kalkınca kadınlar siyasal yaşamda gerileme yaşamaya başlamıştır. Oysa tek parti yönetimi döneminde rekabete dayalı olmayan ortamda kadınlar dolaysız bir biçimde hükümetin sağladığı imkânlarla

parlamentoya girebilmiştir (Çaha, 2010: 126). Ancak çok partili sistem devletin imtiyazı altında siyasal yaşama alışan kadınların aleyhine gelişmiştir. Bu sebeple, 1935 yılında 18 olan kadın milletvekili sayısı, kadınların eğitim oranının en yüksek olduğu 1991 yılında 6'ya düşmüştür (Çaha, 2010: 127).

Tek başına kadınların çaba ve gayretleri toplumsal destek ve devlet politikaları olmadan kadınlar lehine somut bir netice ortaya çıkarmaya yetmemiştir. Uzun yıllar feminist hareket, başka projelerin çerçevesi altında ya da partilerin kadın kolları olarak hizmette bulunmuştur. 1961 Anayasası ile demokratik hak ve özgürlüklerin genişletilmesi toplumun bazı kesimlerinde büyük bir hareketlilik oluşturmuştur. İşçiler ve gençler yeni örgütlenme özgürlüklerinden yararlanmış, haklarını genişletmeye çalışmış buna paralel olarak sosyalist fikirler tartışılmaya başlanmıştır. Bu dönemde kadınların hemen hemen hiç varlık gösterememeleri dikkat çekici bir durumdur (Kılıç, 1998: 351).

Türkiye'de feminist hareket açısından 1960-1980 arası dönem aslında bağımsız feminist söylemlere pek rastlanılmadığı, ancak Türkiye'nin yaşadığı önemli siyasal ve sosyoekonomik gelişmeler ışığında kadın konusuna yönelişte de ilginç gelişmelerin yaşandığı bir dönemi ifade etmektedir. Bu dönem içerisinde kadınlar temel olarak Kemalizm ve Sosyalizm çerçevesinde faaliyet göstermiştir (Tekin, 2007: 37).

1950 sonrası dönemde, sadece parlamentoda kadın temsilinin azalması değil, buna paralel iki olgu daha ortaya çıkmıştır. Bu olgulardan ilki parlamentoya giren kadınların sergilediği davranışlarındaki değişimlerdir. Kadınlar mecliste bu dönemde her ne kadar sayıca azalmış olsalar da, parlamentoda daha aktif olarak görev yapmışlardır. İkinci olguya bakıldığında ise, kadınlar temsilci olma olanağı bulamamış olsalar bile, siyaset ile her düzeyde ilgilenen kadın sayısında yaşanan artıştır. Partilerin kadın kollarının kurulması, büyük şehirlerde daha çok kadının siyasetle ilgilenmesine yol açmıştır. Bu duruma paralel nitelikte 1970'lerde siyaset alanında aktif olan ve etkinliğini hissettiren kadın kolları ve bunlardan bağımsız olarak hareket eden aktif kadınlar ortaya çıkmıştır (Ayata, 1998: 238).

Türkiye'de 1970'li yıllarda feminist harekette görece olarak bir canlanma yaşanmıştır. Buna temel olan gelişmelerin başında 1973 yılında Cumhuriyet'in

kuruluşunun 50. yılı çerçevesinde kadınlar açısından çıkarılmaya çalışılan bilanço ve 50. yıl kutlamalarına kadın derneklerinin aktif olarak katılması yer almaktadır. Ardından 1975 yılı içerisinde İlerici Kadınlar Derneği (İKD) kurulmuştur. Kurulan bu derneği Demokratik Kadınlar Birliği, Emekçi Kadınlar Birliği ve Devrimci Kadın Dernekleri izlemiştir. Tüm kurulan bu kadın dernekleri sol örgütlenmelerin kadın kolları olarak faaliyetlerde bulunmuştur (Tekeli, 1998: 340). O dönemin Türkiye solu, “emekçi kadınlar” için dahi olsa ortaya çıkan ayrı bir kadın örgütlenmesine olumlu bakmadığından, kendi varlığını meşrulaştırmak için yoğun çaba harcamıştır. Gösterilen tüm çabaları kadınların ezilmişliğinden hareketle değil, kadınları sınıf savaşına çekmenin önemini vurgulayarak yapmıştır. Bir burjuva hareketi olarak görülen feminizme karşı olduğunu sık sık yineleyerek amacını yalnızca kadınların kurtuluşu değil, kadın-erkek el ele devrime doğru ilerlemek olarak belirlemiştir (Kılıç, 1998: 353).

Tüm bu gelişmeler içerisinde kadınlar, politik açıdan hedef kitle haline getirilerek, dönemin sol siyasal yapıları tarafından başına, ilerici, devrimci, emekçi, demokratik sıfatları getirilen birçok kadın örgütleri kurarak bazı gruplar için işlevsel hale dönüştürülmüşlerdir. Bununla birlikte, feminist bir söyleme sahip olmasa da dönemin sol partisinin politikalarına bağımlı olan İlerici Kadınlar Derneği'nin kurulması, 1980'ler öncesinde kadın örgütlenmelerinin varlığını göstermesi açısından önemli bir gelişmedir (Tekin, 2007: 39). Bunun yanı sıra uluslararası alandaki gelişmeler de Türkiye'de kadın sorununu bir konu olarak gündeme gelmesinde etkili olmuştur. 1975 yılında Meksika'da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler' in düzenlemiş olduğu ilk Uluslararası Kadın Konferansı'nın ortaya attığı en önemli iddialardan birini, modernleşmenin beklenen sonuçları vermediği, tam aksine cinsler arasın var olan uçurumu daha da derinleştirdiği ve hatta modernleşme sürecinde kadınların evvelce sahip oldukları bazı güç ve ayrıcalık kaynaklarından dahi mahrum kaldığı oluşturmaktadır (Kandiyoti, 1997: 7).

Birleşmiş Milletler' in dünya çapında Kadınların On Yılı'nı 1975 yılında ilan etmesi, bu bağlamda Mexico City, Kopenhag, Nairobi' de olmak üzere kadın sorunlarını temel alan üç dünya konferansı düzenlemesi, 1995 yılında ise Pekin'de bir bilanço hazırlaması, kadın sorununun nasıl globalleştiğinin açık kanıtı niteliğindedir. Düzenlenen uluslararası toplantılar, dünya kamuoyuna dolayısı ile

Türk kamuoyuna yeni kavramlar getirmiştir (Unat, 1998: 331). 80’li yıllardaki feminist hareketin potansiyeli bu aşamalardan geçerek oluşmuştur. 1970’li yıllarda yaşanan yasal ve siyasal girişimler, kadınların kendi bedenleri konusunda son söz sahibi olmaları gerektiği, kadının bulunduğu toplumsal konumunun özel kamu yönetimi birimleri anlamına gelen ‘ulusal mekanizmalar’ yolu ile değerlendirilmesi zorunluluğunu, kadınlara eğitim, istihdam, aile planlaması konularında destekçi olunması gerektiği gibi konular ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

1.4. 1980- 1990 DÖNEMİ KADIN HAREKETLERİ

Feminizmin Türkiye’deki tarihinin üçüncü aşamasını, bu konuda çok büyük öneme sahip olan ve bir dönüm noktası olarak adlandırılan 12 Eylül 1980 Darbesi ve sonrasında gerçekleştirilen faaliyetler oluşturmaktadır. Bu dönem ortaya çıkan politik boşluğu feminizm kendi aleyhine kullanarak kadınlar adına çeşitli faaliyet gerçekleştirilmiştir. Mevcut siyasal ideolojiler içerisinde kendilerini ifade edemeyen kadın örgütleri, 1980’li yıllardan sonraki dönemde bağımsız örgütlenme sürecini hızlandırmıştır. Feminist hareket, bu dönem içerisinde her biri kendi dergisini yayımlayan ve yayımladıkları dergilerde kendi söylemlerini geliştiren kollara ayrılmış olsa da Türkiye’ nin farklı şehirlerinde belirli konular çerçevesinde düzenlenen kampanya ve protestolarla her gruptan kadını bir araya getirebilen bir aktivizm olmuştur. Türkiye’de feminist hareketin doğuşu ve gelişimi sürecinde 1980’ler, feminist hareketi önceki yıllardan ayıran nitelikte toplumsal imkânlarla feminizme toplumsal destek sağlayan gelişmelere sahne olmuştur (Tekin, 2007: 57).

1980’li yıllarda feminist hareket, küçük gruplar halinde toplanarak bilinç yükseltme çalışmaları yapmaya başlamıştır. Yazarlar ve Çevirmenler Kooperatifi (YAZKO) tarafından İstanbul Gazeteciler Cemiyeti’nde, yurt dışından gelen Fransız feminist Giselle Halimi’nin katıldığı bir sempozyum düzenlenmiştir. Feminist bireyler, gerçekleştirilen dört günlük sempozyumda Giselle Halimi ile birlikte “feminizm” kavramını ilk kez kamuoyunda dile getirerek kadınların sorunlarını tartışmıştır (Kılıç, 1998: 355).

Bu tarihlerden sonra feministlerin ilk görünürlüğü 1981 yılında Somut Gazetesi aracılığıyla olmuştur. Somut Gazetesinde feminist kadınlar haftada bir sayfa çıkararak kendilerini yeni bir kimlikle takdim etmiş ve feminizmin duyulmasını

sağlamıştır (Altuntaş, 2013: 380). Somut Gazetesi sayfası herhangi bir hiyerarşinin ve liderliğinin olmadığı bir biçimde hazırlanarak, sözü olan ve ifade etmek isteyen tüm kadınların yazdıklarını yayınlamaya çalışmıştır. Ancak bu süreç yalnızca altı ay sürmüştür. Somut Gazetesinin yeni yönetimiyle anlaşamayınca ayrılan kadınlar, 1983'te “ev içinde ve dışında çalışan kadınların emeğine dayalı ve bu emeği değerlendirme” amacıyla kurulan bir yayıncılık, hizmet, danışmanlık şirketi olarak oluşturulan KÇ'yi (Kadın Çevresi) kurmuştur. KÇ feminist kadınların kurmuş olduğu ilk tüzel kişilik olarak Türkiye tarihinde yerini almıştır (Tekeli, 1989: 38).

KÇ'nin ardından 1987 yılı 8 Mart Kadınlar Gününde ‘Feminist Dergisi’ çıkarılmaya başlanmış ve bu dergi ile toplumsal muhalefete yeni bir soluk getirilerek daha önceleri aşağılama olarak kullanılan feminist kelimesine yeni bir tanım kazandırılmıştır. Aynı yıl içerisinde ‘Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası’ açılmış ve Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği (AKKD) kurulmuştur. Dernek faaliyetleri ile Türkiye'nin Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesini (CEDAW) imzalamasını sağlamıştır. 1 Mayıs 1988 yılında Sosyalist Feminist Kaktüs Dergisi çıkarılmaya başlanmış ardından 1989 yılında Ankara'da Kadın Dayanışma Derneği kurulmuştur (Tunalı, 1996: 57-58).

1980'li yılların feminist hareketi felsefesini ve programını, 1988 tarihli “Feminist Manifesto”da ortaya koymuştur. Bu manifestoya göre kadınların bedeni, emeği ve kimliğine el konulmuştur; dolayısıyla kadınların kurtuluşu için, erkek egemenliğini ve ataerkil ilişkileri kuran ve sürdüren bütün kurumlara savaş açılmalıdır gibi bir anlayış benimsenmiştir. Manifestoya paralel olarak “Dayağa Karşı Kampanya” yürüyüşü kısa sürede kadınlara yönelik ev içi şiddete karşı bir kampanyaya dönüşerek “Kariye Şenliği”nin düzenlenmesinde etkili olmuştur (Tekeli, 1998: 342).

Feminist hareket köktenci, demokrat, çoğulcu, katılımcı hatta bireyci bir hareket olarak faaliyet göstermiştir. Feminist hareket gruplara, bireylere ve inisiyatiflerine güvenen ve saygı, demokrasi, çoğulculuk gibi Türkiye'deki siyaset yapma üslubunu tamamen değiştiren bir biçimde siyaset yaparak yol almıştır (Tekeli, 1998: 40). Türkiye'de feminist hareketin bağımsız ve etkili bir kimlik edinmesinde bir dönüm noktası olan 1980'lerin sosyo-politik ve kültürel imkânları, feminizmi,

demokratik kültürün yerleşip gelişmesinde farklı seslerin ve renklerin temsilciğini üstlenme noktasında önemli bir konuma getirmiştir (Tekin, 2007: 65). Bu dönem sonrası feminizm Türkiye’de hemen hemen her alanda faaliyet gösteren ve toplumsal yapı üzerinde etkisini artırmaya başlayan bir konuma gelmiştir.

1.5. 1990 SONRASI KADIN HAREKETLERİ

Türkiye’de feminizmin gelişimsel süreci son olarak 1990’lı yıllardan günümüze kadar olan süreci kapsamaktadır. 1980’li yıllardaki kitlesel eylem, protesto ve kampanyaları feminist harekete bir hız kazandırmıştır. 1990’lı yıllara gelindiğinde feminist hareketin kazandığı hız kurumsallaşma sürecinin başlangıcını oluşturmuştur. Demokrasiye geçişte önemli toplumsal aktörlerden olan feminizm, 1990’larda kendi bakış açısını kazanarak kendi kurumsallaşma sürecini başlatmıştır. Mücadelenin sürekliliği ve kazanımların kalıcılığı için, feminist hareket bir yandan kurumlarını oluşturuyor bir yandan da kadın bakış açısı kamu politikalarının içine sızıyordu. Feminist kadınlar sokaktaki protesto kimliğini yavaş yavaş bırakarak taleplerini, gerekli mercilere sistematik ve kurumsal bir işleyişle taşımaya başlamıştır. 1990’ların feminizmi, sokakta daha az görünen ancak, karar mekanizmalarını etkileyebilecek saygınlığa ve meşruiyete sahip bir yapıya dönüşmüştür (Tekin, 2007: 66).

1990’lar feministlerin kendilerini projelerle tanımladıkları, feministler arasında tartışmanın ve ilişkinin sınırlı olduğu, feminist grupların birbirlerinden pek beslenemediği, yasal değişikliklerle ilgili mücadelenin belirleyici olduğu, eylemlerin yerini lobi faaliyetlerinin aldığı bir dönemdir (Koçali, 2002: 85). Tüm kadınların kendi buldukları yerlerde, kendileriyle aynı kaygıları taşıyan kadınlarla bir araya gelip, kendileri için etken sorunlar çevresinde küçük gruplar oluşturmaları ve birbirleriyle iletişim kurmaları amacıyla, kurumsallaşma ve proje feminizmi döneminde, 90’ların sonunda Pazartesi çıkmıştır. Feminist ve popüler dergi Pazartesi’de tek kural, kadınlardan yana olan her şeyin desteklenip kadınların zararına olan her şeyin karşısında olmaktır. Kadınlara ilgili her şeyin yazıldığı Pazartesi, genel olarak, feminizmi yaygınlaştırmayı, daha geniş bir kadın kitlesini “kışkırtmayı” hedefleyen bir dergidir (Koçali, 2002: 74- 83).

1990'lardaki kurumsallaşmanın sadece feminist hareketin eseri olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Çünkü, Türkiye'nin taraf olduğu uluslar arası sözleşmelerden doğan yükümlülükleri, 1995 yılında gerçekleştirilen IV. Dünya Kadın Konferansı başta olmak üzere 1990'ların ortalarında yapılan Birleşmiş Milletler zirveler zinciri ve 1990'ların sonlarından itibaren bu zirvelerde alınan kararlara ilişkin beş yıllık uygulamaların değerlendirildiği Birleşmiş Milletler Özel Oturumları, kamu kesiminde oluşan birikim, Türkiye'deki siyasal konjonktürün elverişliliği gibi çeşitli etkenlerin de kurumsallaşmaya katkıları olmuştur (Işık, 2002: 59). Özellikle kadına yönelik şiddete ve cinsiyetçi ayrımcılığa karşı kurumsallaşma, uluslararası projelerin ölçütleriyle birlikte devamlılığı olan bir çözüm niteliğindedir.

1990 sonrası dönem kurumsallaşma ve proje feminizmi üzerine yükselmiştir. Kadın meselelerinin tartışıldığı gruplar, çalışma alanları, örgütlenme biçimleri ve kendilerine özgü bakış açılarıyla çeşitlilik kazanmışlardır. Hareketin her yere ve her konuya girmesi farklı çözüm önerilerini de getirmiştir. Kadın meseleleri artık sadece kadınların değil, devlet kurumlarının, kamu politikalarının önemseydiği bir meseledir. Bireylerin eşit katkı ve sorumlulukla kurdukları feminist bilinç temelinde oluşan kurumsallaşma, kadınların, karar mekanizmalarına kadın bakış açısını kazandırmalarını ve bu karar mekanizmalarında etkin olmalarını sağlamıştır. Daha önceki dönemlerden farklı olarak doğrudan iktidarı ele geçirmek yerine, sivil toplum paradigmasıyla işleyen kurumsallaşmış hareket, iktidar üzerinde baskı mekanizması görevi görmektedir. Bu durum da sadece feminist hareket için değil toplumun tüm kesimleri için demokrasi yokuşunun aşılması yolunda önemli bir aşamayı ve örneği teşkil etmektedir (Tekin, 2007: 78).

Son olarak 2002 yılına gelindiğinde 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Medeni Kanun'da kadınların çalışması için kocalarından izin alması iptal edilmiştir. Erkeğin, ev içi mutlak hâkimiyeti kaldırılarak kadınlara eşit statü getirilmiştir. Kadının kocasının yanına isterse kendi soyadını da ekleyebilmesinin önü açılmış ve nüfus cüzdanlarında bulunan bakire, dul veya boşanmış ibareleri kaldırılmıştır (Şengül, 2015: 29).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Feminizm en sade anlatımı ile cinsiyetçiliği ve buna bağlı olarak oluşan cinsiyet sömürsünü, baskı, ihmal ve istismarları sonlandırmayı amaçlayan bir teori, harekettir. Birçok kişi tarafından feminizm, kadın-erkek eşitliğini savunan kadınlardan ibaret olduğu savunulmaktadır. Ancak bu algı feminizmi kısıtlayan, yanlış yorumlanan bir durumu ifade etmektedir. Bunun tam tersi feminizm aslında tüm toplumsal yapıda köklü bir değişikliği amaçlayan ve buna yönelik teori ve uygulamalar üreten geniş bir alanı ifade etmektedir (Hooks, 2014: 12-18). Bu noktada feminizm dünya genelinde varlığını sürdüren ataerkil sisteme karşı gelerek, ataerkil sistem tarafından kadınlara yüklenen rollere itiraz etmektedir. Kadın ve erkek arasında toplumsal cinsiyete bağlı olarak oluşturulan tüm rollerin erkeklerin kadınları baskılamak ve birer sömürü aracı haline getirmek amacıyla oluşturulduğunu kabul eden feminizm bu noktada bazı toplumsal rollere karşı çıkmaktadır. Ev içi ücretsiz emek, çalışma hayatında karşılaşılan dezavantajlı konular, neslin devamı için çocuk doğurma ve bakımını gerçekleştirme ortaya çıktığı günden bu yana feminizmin temel konuları arasında yer almaktadır.

Fransız Devrimi ile beraber ortaya çıkan ve gün geçtikçe görünürlüğü artan feminizm kadınların cinsellikleri sonucu ortaya çıkan hamilelik ve ardından gelen annelik rolü üzerinde önemle durmaktadır. Bu durumun nedeni ise kadınların anne olduktan sonra karşılaştıkları toplumsal rollerdir (Stone, 2019: 246-247).

Bunun yanı sıra anne kavramı geçmişten günümüze kadar gelen tüm toplumlarda kadının neslin devamını sağlaması, erkeğe sağlıklı çocuklar verebilmesi ve bu çocukların bakım ihtiyaçlarını karşılaması olarak anlamlandırılır. Günümüz çalışmalarına kadar, akademinin kadınların hayatları ve özel alana karşı ilgisizlikleri kadınların doğum ve üreme gibi eylemlerinin de araştırma konularının dışında kalmasına neden olmuştur. Bu durumun kadınlar üzerinde ortaya çıkardığı etkiler, kadınların hayatları üzerinde yaşanan değişimler ve en önemlisi de kadınların tercihleri olup olmadığı değerlendirilmemiştir. Kadın denildiği zaman mutlaka çocuk

doğurarak kutsal annelik mertebesine ulaşması gereken bireyler akla gelmektedir (Miller, 2010: 56-58).

Kadınların hem toplumsal yapı içerisindeki konumları hem de özel alanda kendilerine yüklenen sorumluluklar, 1793 yılında meydana gelen Fransız Devrimi neticesinde kadınların bu durumu sorgulamaya başlaması için bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde kadınlar kamusal haklar talebi ile görünürlük kazanmış ve faaliyetlerini feminizm adı altında yürütmüştür. Ortaya çıktığı günden bu yana dönemine, zamanına ve bulunduğu toplumsal yapıya göre sürekli olarak yeni alt kategorilere ayrılan feminizm temel olarak kadın hareketi adı altında belirtilmektedir.

İlk ortaya çıktığı dönemde kadınların çalışma hayatı dışında bulunması ve buna paralel olarak ekonomik özgürlüklerini elde edememelerini eleştirerek kadınların çalışma hayatına katılımını sağlamıştır. Ancak kadınların çalışma hayatına katılımının sağlanması onlar üzerindeki toplumsal rol ve beklentilerde herhangi bir değişikliğe neden olmamıştır. Tam aksine kadınların karşılıklı ve karşılıksız emekleri daha da artmıştır. Kadınlar liberal feminizm sayesinde çalışma hayatına başladıktan sonra evde yemek yapma, temizlik, çocuk, yaşlı bakımı ve eşlerinin tüm isteklerini gerçekleştirme rollerine devam etmiştir. Bu durum liberal feminizmin yeterli olmadığını ve kadınlar üzerindeki baskının ortadan kaldırılması gerektiği fikrini ortaya çıkararak yeni bir feminizm akımının ortaya çıkmasına etki etmiştir.

Liberal feminizmin eksiklerini ortadan kaldırmak amacıyla Marksist feminizm ortaya çıkmış ve sınıfsal farklılıkların ortaya çıkardığı problemleri çözmek için bazı öneriler ortaya atmıştır. Ardından marksist feminizmin de tam olarak kadınların problemlerine çözüm getiremediği düşüncesi ile ortaya radikal feminizm çıkmış ve kadınlara toplum tarafından yüklenen neredeyse bütün rollerin reddedilmesi gerektiğini savunmuştur. Aşk, evlilik, aile, hamilelik, çocuk doğurma gibi sorumluluk isteyen tüm rollere karşı çıkmışlardır. Radikal feminizmin ortaya çıkardığı sert fikir ve eleştiriler toplum tarafından tepkiye neden olmuştur. Bu durumun ardından daha ılımlı çözüm önerilerine ihtiyaç olduğu düşüncesi ile ortaya sosyalist feminizm ortaya çıkmıştır. Mevcut problemlere yöneten kesim ve toplumsal yapı itibariyle orta yol bularak çözüm önerileri üretmeyi savunan sosyalist feminizm günümüzde de savunucusu fazla olan bir akımı temsil etmektedir. Son olarak tüm

cinsiyet ayrımcılıklarının temelini kökten ortadan kaldırmak amacıyla günümüzde postmodern feminizm akımı ortaya çıkmış ve dil üzerindeki tüm cinsiyet ayrımcılıklarını ortadan kaldırmak için çeşitli teoriler üretmiştir.

Mevcut feminist akımlar savunularını ortaya koymak, bilinç yükseltme faaliyetleri gerçekleştirmek, toplumsal yapıda görünürlük kazanmak amacıyla dergi çalışmaları gerçekleştirmiştir. Yayımlanan dergiler ile hem kendi savunularını ortaya koymuş hem de mevcut sisteme, toplumsal yapıya eleştirilerini kaleme almıştır. Türkiye’de de bu konu hakkında yayımlanan ve hâlâ yayımlanmakta olan dergiler mevcuttur. Bu dergiler feminist kadınlar tarafından hem kendilerini ifade edebilmek hem de toplumsal yapıyı eleştirmek amacıyla yayımlanan dergilerdir.

Bu çalışma kapsamında da feminizmi benimsemiş ve kendini feminist olarak adlandıran bireylerin anneliğe bakış açısını, kabullenme ya da reddetme durumlarını, annelik rolüne ilişkin taleplerini ortaya çıkarabilmek amacıyla Türkiye’de bir dönem yayımlanmış Feminist Politika ve Amargi Dergilerinde annelik düşüncesi, sosyolojik metotlar benimsenerek söylem analizi yöntemi ile sunulacaktır.

Feminist Politika Dergisi 2009 yılının Ocak ayında yayın hayatına başlamış olup 2015 yılında basılı yayımlarını durdurmuştur. Bu süre içerisinde 2009-2015 yılları arasında üç ayda bir sayı çıkarmak suretiyle toplam 28 sayı yayımlamıştır. Dergi kapsamında Türkiye ve Dünya’daki tüm feminist bireylerin makale, eleştiri, söyleşi ve yorumları yayımlanmıştır.

Araştırmanın diğer kısmını oluşturan Amargi Dergisi 2006 yılında yayın hayatına başlamış olup Feminist Politika ile benzer bir zamanda, 2015 yılında basılı yayımlarını durdurmuştur. Bu süre içerisinde 2006-2015 yılları arasında üç ayda bir sayı çıkarmak suretiyle toplam 37 sayı yayımlamıştır. Feminist Politika Dergisi ile hemen hemen aynı yazı türlerini barındıran Amargi Dergisi Feminist Politika Dergisine nazaran daha siyasi bir yaklaşıma sahiptir.

Bu çalışma kapsamında Feminist Politika Dergisinin 28, Amargi Dergisinin ise 37 sayısı annelik kavramı üzerinden söylem analizi yapılarak ortaya çıkarılmış olup bulgular kısmında detaylı olarak ele alınmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Dünyada özellikle 21. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle feminist söylemler geçmişten günümüze kutsal kabul edilen hamilelik, doğum ve annelik kavramları üzerinde bir yoğunlaşma göstermiştir.

Feminist teoride annelik üzerine kurulan düşünceler ve ortaya çıkarılan teoriler feminizm akımları içerisinde farklı açılardan değerlendirilerek belirli bir aşamaya gelmiştir. Özellikle 1970'lerden sonra radikal feminizmin ortaya çıkıp görünürlüğünü artırması sonucu cinsellik, annelik ve rolün sorumlulukları üzerinde daha fazla durulmaya başlanmıştır. Bu durumun nedeni ise radikal feminizmin kadınların ikincil konuma getirilmesinde ana etken olarak aile ve kadın bedenine özgü olan doğurmayı görmesidir. Radikal feminizm bu noktada aile kurumuna ve annelik rolüne karşı çıkarak kadınlar tarafından reddedilmesini savunur (Walby, 2016: 13-15).

Dünya genelinde bugüne kadar kadınların annelik rolü üzerine sayısız kitap, makale ve araştırma ele alınmıştır. Bu araştırmaların bir kısmı annelik rolünü doğal bir rol olarak kabul ederken bir kısmı ise kadınları eve kapatmanın yolu olarak değerlendirmektedir. Özellikle batı dünyasında bu konu hakkında fazlaca eser yer almaktadır. Simone de Beauvoir ile başlangıcı yapılan kadınlık ve annelik tartışması Kate Millet'in yazdığı ve dünya genelinde fazlaca ses getiren Cinsel Politika kitabı ile devam etmiştir. Bu yazarların haricinde birçok feminist ve anti feminist kişiler tarafından annelik üzerine araştırma yazıları yazılmıştır.

Bu çalışma kapsamında da Türkiye'de bulunan feminist bireylerin annelik algısının ortaya çıkarılması, Türkiye literatürünün zenginleştirilmesi adına önem arz etmektedir.

Türkiye'de her geçen gün feminizmi benimseyen ve kendisini feminist olarak tanımlayan bireylerin sayısı artmaktadır. Türkiye'de bulunan feministlerin feminizmin temel varsayımlarından hangilerini kabul edip hangilerini reddettiklerini belirlemek, toplumsal yapının şekillenmesinde önemli bir yer edinmektedir. Türkiye toplumu için önemli bir kavram olan anneliğin ülkenin büyük bir kesimi tarafından nasıl algılandığını belirlemek toplumsal yapı inşasında önemli bir noktada yer almaktadır. Bu nedenle Türkiye'de bulunan tüm feminist bireylerin düşünce ve

araştırmalarına yer veren ve uzun yıllar yayım hayatlarını sürdürmüş iki dergi üzerinden araştırma yapılması Türkiye’de bulunan feminist bireylerin birçoğunun düşüncelerine ulaşma imkânı tanımaktadır.

Bu araştırmanın konusu kapsamında ele alınacak araştırma amaçları; Feminist Politika dergisinde annelik algısını ortaya çıkarmak; Amargi dergisinde annelik algısını ortaya koymak; Feminist Politika ve Amargi dergilerinde ele alınan annelik algısının benzer ve farklılıklarını ortaya çıkarmak olarak belirlenmiştir.

Bu araştırmanın konusu kapsamında;

Feminist Politika dergisi anneliğe karşı nasıl bir düşünce ortaya koymaktadır?

Amargi dergisinde annelik düşüncesi hangi bağlamda sunulmaktadır?

Feminist Politika ve Amargi dergilerinde ele alınan annelik düşüncesinin benzer ve farklı yönleri nelerdir? sorularına cevap aranacaktır.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Bu araştırma konusu kapsamında feminist teori açısından anne kavramının algılanış biçimini ortaya çıkarabilmek için kendisini feminist olarak tanımlayan bireylerin düşünceleri araştırılmıştır. Bu araştırma kapsamında en fazla kişiye ulaşabilmek amacıyla 2006-2015 yılları arasında feminist bireyler tarafından çıkarılmış olunan tüm dergiler evren olarak belirlenmiştir.

Ardından araştırmanın sınırlandırılması amacıyla 2006-2015 yılları arasında yayım yapan Amargi 3 Aylık Feminist Dergi ile 2009-2015 yılları arasında yayım yapan Feminist Politika Dergisi araştırma kapsamına alınmıştır. Amargi Dergisi 2006-2015 yılları arasında toplam 37 sayı, Feminist Politika Dergisi ise 2009-2015 yılları arasında toplam 28 sayı yayımlamıştır.

Bu araştırma kapsamında Amargi Dergisi tarafından 2006-2015 yılları arası yayımlanan 37 sayı 3730 sayfa, Feminist Politika Dergisi tarafından 2009-2015 yılları arasında yayımlanan 28 sayı 1903 sayfa örneklem olarak alınmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

4.1. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Bu araştırma kapsamında veri toplama yöntemi olarak içerik analizi kullanılacaktır. İçerik analizi ve mevcut teknikleri bir söylemi anlama ve yorumlama aşamasında öznel etkenlerden ayrılmayı sağlama amacını taşımaktadır. Okuyucunun bilgi, sezgi, değer, tutum ve referansları çerçevesinde kolayca yapılan yorumlamalara karşı nesnel bir okuma prensibi getirmektedir. İçerik analizi, mesajda bireyleri görünmeden etkileyen öge ve yapıların belirlenmesine yönelik ikinci bir okumadır (Bilgin, 2014: 1). Bu kapsamda içerik analizi yöntemlerinden Fairclough'un geliştirdiği eleştirel söylem analizi tekniği uygulanmıştır. Fairclough'a göre söylemlerin analizi üç boyutta gerçekleştirilebilir. Birinci boyutta söylem bir metin olarak ele alınmaktadır. Metin bütün olarak bir söylem gibi görülmektedir. İkinci boyutta söylem, metin ile yorumlama, üretim ve tüketim aşamaları arasındaki etkileşim gibi görülmektedir. Üçüncü boyuta gelindiğinde ise söylem mevcut metnin üretilip yorumlandığı bir bağlamdır (Fairclough, 1988: 98-99).

Bu çalışmada Feminist Politika ve Amargi Dergileri metin olarak ele alınmıştır. Feminist Politika dergisinin 28 sayısı, Amargi dergisinin ise 37 sayısı değerlendirilmiştir. Feminist Politika dergisinin her sayısı ortalama 60-70 sayfadan oluşmaktadır ve toplam 1903 sayfası incelenmiştir. Amargi dergisinin ise her sayısı ortalama 60-120 sayfadan oluşmaktadır ve toplam 3730 sayfası incelenmiştir. Söylem analizi yönteminde analiz birimi olarak tümce, paragraf veya konuşma metni ele alınabilmektedir. Bu çalışma kapsamında analiz birimi olarak her dergiden anne düşüncesiyle ilgili metinler, paragraflar, tümceler seçilmiştir.

Fairclough'un ortaya çıkarmış olduğu teknik esasında anne olgusunu gösteren "anne, doğurmak, çocuk bakımı" birer yüklem olarak ele alınmıştır. Ardından bu yüklemlere ait metinler seçildikten sonra belirli anahtar kelimeler belirlenmiştir. Sonuç olarak Fairclough'un oluşturduğu modelin üçüncü boyutu esas alınarak metin değerlendirmeleri toplumsal bağlam çerçevesinde incelenmiştir (Fairclough, 1988: 99).

Bu çalışmada veri analizi yapmak için nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan söylem analizi tekniği kullanılmıştır. Söylem analizi yöntemi yazılı ve ya sözlü eserler üzerinden yapılan geniş bir yorumlama yöntemidir.

Kişilerin ve kurumların (sosyal gruplar, siyasal parti, toplum içirişinde yer alan alt ve üst kimlikler, vb...) belirli sosyokültürel çevreler içerisinde dili nasıl kullandıklarını, o dile hangi anlamları yüklediklerini ve bu anlamlar doğrultusunda kendi gerçekliklerini nasıl oluşturduklarını ele alan, tercih edilen iletişim kalıplarının sosyokültürel normlar ve beklentilerle olan ilişkilerini araştıran söylem analizindeki temel vurgu noktası söz konusu konuşmaların ve/veya yazılı iletişimin yapıldığı sosyokültürel çevrenin, güç ilişkilerinin özelliklerinin tanıtılması ve değerlendirilmesidir (Çelik ve Ekşi, 2008: 17).

5. ARAŞTIRMA BULGULARI

5.1. FEMİNİST POLİTİKA VE AMARGİ DERGİLERİ

5.1.1. Feminist Politika

5.1.1.1. Feminist Politika Dergisinin Yayın Hayatına Başlaması

Araştırmamız konusunda ele alınacak ilk yayın olan Feminist Politika Dergisi 2009 yılının Ocak ayında bir grup feminist aktivist birey tarafından yayım hayatına başlamıştır. 2007 yılında İstanbul Sosyalist Feminist Kolektif Vakfı'nın kurulması ile temellerini atmaya başlayan Feminist Politika Dergisi bu vakfın kurucuları ve üyeleri tarafından 2009 yılından 2015 yılına kadar üç ayda bir sayı yayımlayarak toplam 28 sayı çıkarmıştır (Anonim, 2008).

2015 yılına gelindiğinde toplumsal yapı üzerindeki değişmeler, vakfın kendi içerisindeki yenilenme çalışmaları ve hukuksal etkenler neticesinde yayım hayatını durdurmaya yalnızca internet üzerinden blog yazıları şeklinde yayım yapmaya karar vermiştir (Anonim, 2008).

5.1.1.2. Feminist Politika Dergisinin Konusu ve Yayınlanma Amacı

Feminist Politika dergisi hem mevcut Sosyalist Feminist Kolektif Vakfı'nın hem de sistem, sistem dışı var olan feminist politika ihtiyaçlarının tartışılması sonucu

ortaya çıkan fikirler etrafında şekillenmiş bir dergidir. Tüm feminizm akımlarının ve tüm feministlerin erkeklerden, devletten ve hatta sermayeden bağımsız olarak seslerini duyurabilmeleri adına kurulan dergi tüm feministlere açık olarak yayıma başlamıştır.

Feminist Politika dergisinin yayımlanma amacı Türkiye ve Dünya üzerinde erkek, devlet, örgüt ya da sermaye herhangi bir nedenden dolayı mağdur olan kadınların siyasi, sosyal ve kamusal mücadelelerini dile getirmektir. Feminist Politika dergisi her sayısında bir dosya başlığı belirleyip mevcut sisteme eleştiriler getirerek yeni politikalar üretmeyi amaçlamıştır. Bunun yanı sıra sistem içi ve sistem dışı feminizmin tüm renklerini yansıtarak siyasal hayat üzerinde etkili olabilmek adına çeşitli yayım çalışmaları gerçekleştirmiştir.

5.1.1.3. Feminist Politika Dergisinin Yapısal Özellikleri

Feminist Politika dergisi yapısal olarak 23x33 santimetrelik bir boyuta sahip olup genel olarak dergilerin sayfa sayıları 60-70 sayfa aralıklarında bulunmaktadır.

Feminist Politika dergisinin tüm sayılarında, kapak tasarımı genellikle kadın çalışmaları ve kadın hareketlerinde kullanılan mor rengin hâkim olduğu bir şekilde tasarlanmıştır. Dergi içerik olarak her sayısı için ayrı dosya konusu belirlemektedir. Mevcut dosya konularını derginin çıkacağı dönemin toplumsal ve siyasi olayları açısından belirlemektedir.

5.1.2. Amargi Dergisi

5.1.2.1. Amargi Dergisinin Yayın Hayatına Başlaması

Bu araştırma kapsamında ele alınacak ikinci yayım olan Amargi Dergisi 2006 yılının Haziran ayında Feminist Politika Dergisi gibi bir grup feminist birey tarafından yayım hayatına başlamıştır. 2006 yılında İstanbul'da çıkarılmaya başlanan Amargi, kurucuları ve üyeleri tarafından 2006 yılından 2015 yılına kadar üç ayda bir sayı yayımlayarak toplam 37 sayı çıkarmıştır.

2015 yılına gelindiğinde toplumsal yapı üzerindeki değişimler ve hukuksal etkenler neticesinde Feminist Politika gibi yayım hayatını durdurmaya karar

vermiştir. 2015 yılından sonra yalnızca internet üzerinden blog yazıları şeklinde yayım yapmaya devam etmiştir.

5.1.2.2. Amargi Dergisinin Konusu ve Yayınlanma Amacı

Amargi dergisi 2006 yılı itibariyle konu itibariyle toplumsal yapı ve mevcut iktidar sistemi içerisinde kadınların maruz kaldıkları dezavantajlı durumlar, ihmal ve istismarlar, siyasi açıdan kadınları ilgilendiren kanun ve kanun tasarılarına yönelik değerlendirme, makale, söyleşi ve demeç yazıları barındıran bir dergi olma iddiasındadır (Anonim, 2016).

Amargi dergisinin yayınlanma amacı feminist politika ve feminist teorinin ilişkilerinin zayıfladığı tespitinden hareketle hem politik hem de teorik alanlarda faaliyet göstermektir. Dergi içerisinde yalnızca belirli bir fikre ya da gruba mensup kadınların değil tüm farklı görüşleri benimseyen kadınların yazılarına yer vermek derginin bir diğer amacıdır. Dergi editörleri farklı düşünce ve fikirlerin bir arada bulunarak zenginleşeceğini belirtmektedir.

Amargi dergisi tüm siyasi düşünce ve toplumsal yapılar içerisinde kadınlar üzerinden yapılmak istenen eylemlerin tüm yönlerini ele alarak kadınlar üzerinde toplumsal bilinç oluşturmak amaçlamaktadır.

5.1.2.3. Amargi Dergisinin Yapısal Özellikleri

Amargi dergisi yapısal olarak 21x30 santimetrelilik bir boyuta sahip olup genel olarak 60- 120 sayfa aralığında yayınlanmıştır.

Amargi dergisinin de tüm sayılarında Feminist Politikada olduğu gibi kapak özellikleri genellikle kadın çalışmaları ve kadın hareketlerinde kullanılan mor rengin hâkim olduğu bir şekilde tasarlanmıştır. Dergi içerik olarak her sayısı için ayrı bir kadınları ilgilendiren siyasi bir dosya konusu belirlemektedir. Mevcut dosya konularını derginin çıkacağı dönemin siyasi olayları açısından belirlemektedir.

5.1.2. Araştırmaya İlişkin Bulgu ve Açıklamalar

5.1.2.1. Feminist Politika ve Amargi Dergilerinde Anne Kavramı

5.1.2.1.1. Birinci Yüklem: Anne

Dünya genelindeki tüm din, kültür ve toplumsal yapılarda annelik üzerine mevcut bazı kalıp yargılar yüklenmiş durumdadır. Annelik konusu Feminist Politika ve Amargi dergilerinde önemle üzerinde durulan konulardan birini oluşturmaktadır. Feminist Politika ve Amargi dergilerinde yer alan farklı yazarlar tarafından kaleme alınmış birçok yazının anneliğe ve bu durumun kadınlar üzerindeki etkilerine değindiği görülmektedir.

FP (Feminist Politika) Dergisinin ikinci sayısında yer alan bir yazıda kadınların annelik rolleri gereği çalışma hayatında büyük problemler yaşadıkları dile getirilmektedir. Kadınların çalışma hayatında kendi bedenleri üzerinde iş yeri patronlarının hâkimiyet kurduğunu ve hamile kalma durumlarına kadar karışma durumu yaşandığını belirten yazı kadınların doğum sonrası da annelik rolü gereği doğum izninin bitiminde iş yaşantısına dönmekte sorunlar yaşadığını şu ifadeler ile belirtmektedir:

(...)Hamile kaldığını nasıl açıklayacağını düşünen arkadaşlarım oldu. İşten atılmazsın ama görev değişikliği olabilir. Benim bu sene doğum yapmam yasak diyen kadınlar biliyorum. Ayrıca hamile kalıp doğduğunda da sorunlar peşini bırakmıyor elbette. Örneğin bir kadın anne oldu. Doğum izni konusunda BM’de sorun yaşamaz çünkü zaten doğum izni o kadının yasal hakkıdır. Ancak doğum izni bitti. Çocuğu 3-4 aylık oldu. Kadın çalışmaya döndüğünde çocuğunu bırakabilecek herhangi bir kreş ya da bakım ünitesi bulamaz (...) (Mollaoğlu ve Eylem, 2009: 10).

FP Dergisinde yer alan bu ifadeye paralel olarak AD’nin (Amargi Dergisi) yedinci sayısında:

(...)Kamusal alan meslek dahil her yönü ile erkeğe aittir. Kadın bu kural ve normlara tabi olduğu ölçüde tanınır, hak elde eder, korunur ve tanınmaya layık hale gelir. Kadın annedir, karıdır, kız kardeştir. Bu ve benzeri kimlikler onları ait oldukları alanda özne konumuna getirir. Ataerkil yapının kadına biçtiği öznellik bu rollerle tanımlanan kısıtlı bir özneliktir (Durudoğan, 2007: 49).

İfadeleri ile kadınların kamusal hayat ve iş hayatında karşılaştıkları tüm sorunların annelikten ve erkek temelli yapıdan kaynaklandıklarını belirtmektedir. Ancak feminist bireylerin dile getirdiği bu durum aslen Sanayi devrimi ve kapitalist sistemin iş birliği sonucu ortaya çıkmıştır. Sanayi devrimi sonucu kadınlar ekonomik

anlamda iki tür mağduriyet yaşamıştır. Bu mağduriyetlerin ilkinin ailenin artık ekonomik bir birim olmaktan çıkması oluşturmaktadır. İkinci mağduriyet ise; sanayi burjuvazisinin kadın emeği üzerinde bazı emellerinin olması ve kadınların erkeklerin yarı ücretine fabrikalarda çalışmaya başlamalarıdır. Burada göz ardı edilmemesi gereken durum ise bu mağduriyetlerin sanayi toplumunun ürünü olmasıdır (Şişman, 2018: 77).

FP Dergisinin ikinci sayısında yer alan bir başka yazıda ise özel gereksinimli çocukların tüm bakımının annelik rolü etrafında yalnızca kadınlar üzerinde değerlendirilmesi eleştirilmektedir. Bu durumun kadın ile erkek arasında annelik ve babalık rolleri etrafında eşit şekilde dağıtılması gerektiği ve bu durumun toplumsal yapıya kabul ettirilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır:

(...)Kadınların annelik duygusu ile ilintili olarak yaşadığı bu ağır duyguyu; toplumu bu çocuklar ile ilgili olarak bilgilendirerek ve bu çocukların kendi yaşlıları ve onların ebeveynleri ile sosyal etkileşime girebilecekleri kaynaştırma programları oluşturarak; çocuğu yetiştirme sürecinin sadece kadına ait doğal bir görev olduğu anlayışını yıkabilecek ve bu emek sürecinin anne ve babanın ortak görevi olduğu anlayışını topluma yayacak ücretsiz eğitimler düzenleyerek hafifletebiliriz (Baldız, 2009: 72).

Bu ifadeye benzer AD'nin ikinci sayısında kaleme alınan "*Kayıp Annelerinin Şiddete Tanıklığı*" adlı yazıda annelik görevinin mevcut toplumsal yapı üzerinden kadına atfedilen bir görev olduğu üzerinde durulmaktadır. Bunun yanı sıra anneliğin kadın için sürekli fedakârlık gerektiren bir rol olduğu ve bu rol gereği kadının kendinden vazgeçerek yalnızca çocuk için yaşaması gerektiği düşüncesi şu ifadelerle anlatılmaktadır:

(...)Tanım ve pratik bağlam arasındaki çatışma, bize annelik politikasının ipuçlarını verebilir. Başka birçok toplumda olduğu gibi bu toplumda da annelik yüceltilmiş bir konumdur. En başta milliyetçilik söylemi anneliğe yatırım yapar, "milletin anaları" kutsal sayılır, baş tacı edilir. Piyasa, çağdaş yaşam gibi başka birçok söylemde anneleri hedef kitlesi olarak seçer. Anneliğin tanımlanmasındaki kilit sözcükler fedakârlık ve diğergamlıktır (kendinden vazgeçiş) (Ahıska, 2006: 21).

Yukarıda yer alan iki ifade anneliğin kadınlara ekstra sorumluluk getirmesinden dolayı olumsuz bir durum olduğunu ifade eder. Ancak bu durumun tam tersi anneliğin içgüdüsel olduğu da savunulmaktadır. Kadın hamile kaldığı andan itibaren çocuğu ile bir bağ geliştirmeye başlar. İçgüdü kadınlığa özgü olduğundan dolayı kadınlar anneliği bilir, erkekler ise çocuk bakımını öğrenmeye ihtiyaç duyar. Bu nedenle çocuk bakımında annelik öncelenmektedir (Sever, 2015: 2).

Feminizmin annelik üzerinde getirdiği bir başka eleştiri anneliğin getirdiği rollerdir. Bu durum FP Dergisinin üçüncü sayısında yer alan ve kadınların ev içi işlerinin tüm sorumluluğunu yüklenmelerini eleştiren yazıda anneliğin kadınların yaşantılarını sekteye uğratan ve onlar için adaletsiz bir ortam sunan rol olduğu şeklinde dile getirilmektedir:

(...)Çalışan kadın/ anne sıfatlarının üstüme bindirdiği yüklerdeki adaletsizliğin farkında olmaya başlamışım. Ancak adaletin nasıl sağlanacağı hakkında kafamda karışıklı. Ta ki feminizmle tanışıncaya kadar... Bugün geriye dönüp baktığımda kendime söyledığım tek şey var. Ne kadar bilinçsiz ve safmışım! (Baki, 2009: 29)

AD'nin on beşinci sayısında ise bu durum kadınların hem çalışma hayatı hem de cinsellikleri üzerinden "(...)Kadınlarında annelik dışındaki var olma biçimleri, yani cinsellikleri, siyasi mücadeleleri, ya da kariyer sahibi olma arzuları ancak "çocuk da yaparım, kariyer de" biçimiyle kerhen kabul görüyor (Sirman, 2009: 20)" cümlesi ile yaptırım uygulanmak istendiği ifade edilmektedir. Ancak bu tanımlama cinselliği yalnızca kadınlar üzerinden değerlendirilen bir durum konumuna getirmektedir. Halbuki cinsellik bireylerin sorumluluk duygularını ortaya çıkaran ve toplumsal yaşamda düzen sağlayan unsurlardan birini oluşturmaktadır. Feminizm tarafından cinsellik üzerinde eleştiriler getirerek seküler bir dönüşüm oluşturmak, toplumsal olarak sorumluluk duygusundan yoksun bireylerin ortaya çıkmasına etki etmektedir.

FP Dergisinin üçüncü sayısında yer alan diğer bir yazıda ise annelik deneyimi yaşayan ve ardından feminist olan bir kadının yaşadığı bu deneyim ile ilgili düşünceleri yer almaktadır. Bu düşünceler içerisinde anneliğin toplumsal yapı içerisinde kadınlar için bir suçluluk duygusu oluşturduğu ve anne olan kişi üzerinde bir kısıtlama oluşturduğu şu cümleler ile ifade edilmektedir:

(...)Kızımı doğurup büyüttüğüm süreçte anneliğin bitmez tükenmez bir suçluluk olduğunu da öğrenmişim. Anneliğimi hep başka kadınlarla kıyaslamak ve oradan hiza almak zorundaydım. İkimiz içinde en doğrusunu yapmaya çalışmak, kalbim doğruyu yaptığımı söylese de suçluluğun yakamı bırakmadığı, zorlu zamanlara yayıldı (Yetener, 2009: 42).

FP Dergisinde yer alan bu ifadeye yakın AD'nin on beşinci sayısında yer alan:

(...)Annelik ev içine kitlenmiş, nerede olursa olsun akli oraya yoğunlaşmış bir örgütlülük hali Kadınlara epeyce zarar veren bir örgütlülüktür bu. Kendine zaman ayıramama, aileye artan bir bağımlılıkla bağlanma, çocuğuma yeterince zaman

ayırımıyorum diyerek en ufak şeyde kendini suçlama, hangi sınıftan olursa olsun çalışırken günün her saati kafasının bir yerinde acaba uyudu mu, bir yeri ağrıyor mu, gazını çıkardı mı gibi boktan konularla meşgul olmaktır (Akkaya,2010: 68).

İfadesi anneliğin gereksiz ve kadınlar için kısıtlayıcı bir durum olduğunu savunmaktadır. Bu düşünceye karşın böyle bir durumun ortaya çıkmasındaki asıl etkenin aslında toplumu yöneten kesim tarafından oluşturulduğu görüşü yer almaktadır. Bu düşünceye göre feminizmin annelik üzerinde bu kadar yoğunlaşması ve kadınların annelik durumlarını toplumsal yapı içerisinde şekillendirerek reddedilmesini sağlaması aslında yeni bir hükümet etme tekniğinin oluşturulmasını ifade etmektedir (Bayraktar, 2011: 32).

FP Dergisinin dördüncü sayısında yer alan söyleşiye bakıldığında anne olduktan sonra feminizm ile tanışan kadınların düşüncelerine yer verilmiştir. Bu yazı içerisinde hamilelik durumunun kadını kısıtlayan ve dar bir koridora hapseden çıkışı olmayan bir yol olduğu betimlemesi yapılarak kadın üzerindeki baskısı şu ifadelerle dile getirilmiştir:

(...)Hamileliği reddettiğimi sonradan anladım. Tabii bir yandan da bir sorumluluk var. Doğurduktan sonra da annelik sevincinden çok bebeğe acıdım. Doğurmuş arkadaşlarım vardı, onlar bebeklerini övüyorlar sürekli, bana güzel gelmiyor bebeğim. (...)Ben aslında şunu farkettim: Doğurmak bir gereklilik değilmiş. Ben bunu nasıl düşünemedim. Ben doğurduğuma çok pişman oldum. Yani bir okula gidersin bırakırsın, bir işe girersin çıkarsın, bunu nereye bırakacağım, dönemiyorum bir koridora girdim ve hareket edemiyorum(...) (Söyleşi, 2009: 46- 48).

AD'nin otuz üçüncü sayısında kaleme alınan ve bir roman değerlendirilmesi yapılan yazıda ise aynı durum roman yazarı tarafından anneliğin kadınların kendi seçim hakkı olduğunu ve eğer isterlerse anne olabileceklerini dile getirilmektedir. Yazar toplumsal yapı içerisinde kadınlara dikte edilen annelik rolünü kabul edip etmemenin kadınların özgür iradelerine bağlı olduğunu belirtmektedir:

(...)Sanki dünyadaki varoluş sebebi annelikmiş ve onu da layıkıyla becerememiş gibi, suçluluklar, değersizlik, yetersizlik duyguları içinde kıvranıyor. Ben bu romanda, hayır annelik bizim kolumuz bacağımız gibi bir parçamız değil. Seçebileceğimiz, kabul veya reddedebileceğimiz bir rol diyorum. Tabii bu rolü çocuğu doğurduktan sonra reddederseniz, işler başka bir boyuta taşınıyor ve epey karmaşıklaşıyor (Çağlayan, 2014: 123).

İki dergide de yer alan ifadeler kadınların annelik durumlarının erkekler tarafından kendilerine yüklenen ve baskı ile kabul ettirilmeye çalışılan bir yapıda olduğunu aktarmaktadır. Ancak başka bir bakış açısından bakıldığında kadının annelik durumundan uzaklaşmasına neden olan durumun Sanayi devrimi sonrası

ortaya çıkan refah politikaları olduğu görülmektedir. Ayrıca kadını yeniden çocuk yapmaya teşvik eden, çocuğun bakımını kadına yükleyen sisteminde yine refah politikaları olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda aslında kadının annelik özelliği erkekler tarafından değil aksine toplumsal inşa sürecini kendi çıkarları için kullanmak isteyen sistemler tarafından algı kontrolü çerçevesine alınmıştır (Güneş, 2019: 8).

FP Dergisinin beşinci sayısında yer alan bir yazıda politik yapı içerisinde yer alan anneliğin toplumsal yapıda kadınları hangi yöne doğru çekmeye çalıştığı belirtilmektedir. Toplumsal rollerin dayatmaları olmadığı takdirde aslında anneliğin feminizm içerisinde kabul edilebilir bir durum olduğu belirtilmektedir. Ancak toplumsal dayatmalar neticesinde kadınların annelik rolünün onları kısıtlamaya ve belirli bir kalıba sokmaya zorlayan bir rol olduğu şu cümleler ile ifade edilmektedir:

(...)Annelik bir yandan toplumda kadınlığın en kabul edilebilir hali; cinsel bir özne olarak son derece tehdit edici olduğu için annelik, tehditkâr kadın cinselliğini bertaraf ederek, kadını cinsel arzularından arınmış bir “anne” haline getirerek evcilleştiriyor. Düzen bozucu kadınlar “saygın” annelere dönüştürülüyorlar böylece. (...) Sonuçta şunu söyleyebiliriz, annelik çatışmalı bir kimliktir, kadınlar için bir mücadele alanıdır. Annelik deneyimi ilkesel olarak kadınlığa ve kadınların kurtuluşunu savunan feminizme ters düşmez (Ahıska, 2009: 14-15).

FP Dergisinin altıncı sayısında ‘Yuvarlak Masa’ başlığı altında ele alınan ve feminist kadınların hamilelik üzerinde yaptıkları konuşmalar bulunan yazıda hamileliğin kadınların en doğal hakkı olduğu dile getirilmektedir. Ancak bu söylemin ardından annelik durumu ile ilgili aynı düşünceler devam etmemektedir. Hamilelik süreci sonucunda kadına yüklenen annelik kimliğinin kadınlar üzerinde getirdiği baskı neticesinde kadınlar hamileliğe değil ancak annelik rolüne karşı olduklarını aşağıdaki paragrafta ifade edilen şekilde dile getirmektedir:

(...)Kadınların doğurması halinden rahatsız değilim, buna karşı değilim, bunun olmaması gereken bir şey olduğunu düşünmüyorum, hatta gayet kadınsal bir durum olduğunu düşünüyorum; yaşamak istedikten sonra bunu kadınların sonuna kadar en iyi koşullarda yaşamasını gerektiğini düşünüyorum. Doğurduktan sonrası içinse, annelik durumuyla ilgili bir sıkıntım var. (...)Ama bana yolun başındayken, bir sene önce, bugünden bir kesit gösterebilir ve doğurduktan sonra bir günün böyle, bu duygularla geçecek deselerdi, ben doğurmazdım arkadaşlar... (Yuvarlak Masa, 2010: 53).

Yukarıda dile getirilen ifadeler Türkiye’de bulunan feminist bireylerin kadınların biyolojik özelliği olan doğurganlığa değil, doğurganlık sonrası ortaya çıkan annelik rolüne karşı oldukları dile getirilmektedir. Bu noktada karşı çıkılan

durum biyolojik özellikler değil toplumsal rol ve beklentilerdir. Burada karşı çıkılan durum anneliğin getirmiş olduğu sorumluluk duygusunun kabul edilmemesidir. Asıl olay hamilelik ve doğurma değil aslında bu durumun getirmiş olduğu sorumluluktur. Ancak bu noktada göz ardı edilen durum sorumluluğun yalnızca kadın için değil erkek için de geçerli bir durum olmasıdır. Feminizm yalnızca kadın üzerindeki sorumlulukları ortadan kaldırma amacı taşımaktadır.

FP Dergisinin on üçüncü sayısına bakıldığında ise feminizmin neden savunulması gerektiğini ve feministlerin bu akımı neden savunduğunu ele alan bir yazıda yer alan aşağıdaki ifadeler kadınların toplumsal yapı içerisinde belirli roller ile kısıtlama içerisine alındıkları ve bu rollerin en başında annelik rolünün geldiği belirtilmektedir:

(...)Heteroseksüel ilişki, evlilik, kadının evdeki rolü ve annelik konumu, karşılıksız ev emeği doğallaştırılıyor. Bu çerçevenin biraz dışına çıkmaya görsün, kadınlar en küçük bir mazeretle canından ediliyor (Kocacı, 2012: 20).

Yukarıdaki ifadeyi destekleyen bir başka yazı ise FP Dergisinin on altıncı sayısında yer alan:

(...)Anneliğin toplumsal baskı haline dönüşmesi, reddedilemeyen bir olgu olarak üretilmesi ve bu durumun kadınların iradesini ortadan kaldırdığı gibi çıkarımlarla devletin nüfus politikalarına hizmet ettiğine değindi (Bayram, 2012: 10).

İfadeleri anneliğin artık toplumsal bir baskı aracı haline getirilerek kadınları kısıtlamak için kullanılan bir yöntem konumuna getirildiğini ifade etmektedir. Annelik kadınların reddetme durumu olmayan bir rol haline getirilerek toplumsal yapıda kadınların özgür iradelerini ortadan kaldırmak için kullanılmaya başlanan bir rol olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada ortaya biyolojik cinsiyetin yanı sıra toplumsal cinsiyet çıkmaktadır. Bu görüş ve düşüncelere paralellik oluşturacak şekilde AD'nin yirmi altıncı sayısında yazılan bir yazıda ise kadınların çocukluklarından itibaren oynadıkları oyun ve oyuncaklar yoluyla kutsal annelik mertebesine hazırlandıkları dile getirilmektedir. Bu durumun kadınları çocukluktan itibaren eve hapsedilen ve köleleştirilen bir yapıya ittiği belirtilmektedir. Yazının ilerleyen kısımlarında kadınların annelik durumunu seçebilme hürriyetleri olduğu ancak toplumsal cinsiyet ve siyasi yapıların bu durumu kadınları baskılamak için biyolojik bir zorunluluk olarak dayattığı aşağıda yer alan iki paragrafta şu şekilde ifade edilmektedir:

(...)Henüz küçük yaşlarda kız çocuklarına verilen oyuncak bebekler onlar için hoş görünse de aslında bu, zaman geçtikçe artacak bir tehlikenin ilk sinyalıdır. Bu, kız çocuklarına dayatılan annelik duygusundan başka bir şey değildir. Daha küçük yaşlarında onlara anlatılmak istenen bir şey vardır: “Toplumsal cinsiyet denilen şey seni anneliğe mahkum etti küçük kız. Büyüyeceksin ve o kutsal mertebeye, anneliğe ulaşacaksın.” İktidar politikalarının toplumsal cinsiyetle ilgili ürettiği/ yinelediği her politika bu duyguyu besler. Kız çocukları küçüklükten itibaren anneliğe alıştırılır ki- zaten bir gün anne olacağından- durumu benimseyebilsin. Fakat bu durum aynı zamanda onu eve bağlayan/ köleleştiren ve onun bedeni üzerindeki –dış- hakimiyeti sağlayacak durumu beraberinde getirecektir (Kutlu, 2012: 21).

(...)Toplumsal cinsiyet kadını, bedeni ve biyolojik potansiyeli ile özdeşleştirir ve her kadının, kadın olmasından dolayı, annelik arzusu ile doğduğunu varsayar. Yani kadını annelik özelliği ile inşa eder. Oysa kadın için annelik olgusu toplumsal cinsiyet rolünün belirlediği gibi bir “doğal durum” değil, bir seçimdir. Bu seçim kadın için ona dayatılan rollerden çıkabilmenin ön koşuludur. Fakat “doğal durum” olarak algılanan/algılatılan bu zorunlu histen arınmak çok da kolay görünmemektedir. Bunun sebebi ise toplumsal cinsiyetin inşasında iktidarın oynadığı roldür (Kutlu, 2012: 22).

Yukarıda yer alan iki paragraf etrafında dile getirilen durum aslında erkek egemenliğinden kaynaklı bir durum değildir. Tam aksine Sanayi Devrimi ve onun getirilerinden kaynaklanmaktadır. Sanayi Devrimi öncesi de aynı faaliyetlerde bulunan ve aynı sorumluluğu yüklenen kadın Sanayi Devrimi sonrası bu rol ve sorumlulukların kendisine dikte edildiğini savunmaktadır. Bu durumun ortaya çıkma nedeni aslında Sanayi Devriminin toplumsal yapı içerisinde reformist dönüşümler yapması ve kadınların tamamlayıcı olan rollerinin devrim sonrası tüketici konumuna getirilmesidir.

FP Dergisinin on altıncı sayısında yer alan bir başka yazıda ise bu duruma destek veren toplumsal rollerin kadınlar için her zaman ve dönemde aynı olarak kaldığı, ev işi, çocuk bakımı rollerin değişen toplumsal yapılara rağmen halen kadınlar üzerinden yürütülmeye çalışıldığı ifade edilmiştir:

(...)Ailede kadına biçilen rol zaman zaman modernleştirilse de temelde değişmeyen şey; ailenin ve soyun devamlılığı açısından annelik; ev işlerinin, ailenin diğer fertlerinin bakımının, erkeğin, çocuğun bakımının her zaman kadın işleri olarak tanımlanmasıdır (Panuş, 2012: 14).

AD'nin on beşinci sayısında yukarıdaki anlatıya ek olarak, kaleme alınan yazıda anneliğin kadınların toplumsal yaşantısı için kullanılan bir toplumsal kurgu olduğu üzerinde durulmaktadır. Kadınların toplumsal ve siyasi yapı içerisinde annelik kurgusu etrafında politika içinde kullanıldıkları ifade edilmektedir:

(...)Bugünlerde anneliğin toplumsal bir kurgu olduğunu ve bu kurgunun hegemonya sağlamada işe yaradığını anlamak çok zor değil. “Anneler ağlamasın” sözü bu işlevi

apaçık ortaya döküyor: Anneliğin kutsal olduğu bir toplumda bu söz edildikten sonra buna karşı çıkmak kolay olmuyor. Kutsal, belli bir politikayı desteklemek için kullanılıyor (Sirman, 2009: 19).

AD'nin on altıncı sayısında kaleme alınan bir başka yazıda ise kadınların annelik görevinin kuşaktan kuşağa aktarılan ve patriyarkinin göz nuru olan aile kurumu içerisinde değerlendirildiği ifade edilmektedir. Annelik bu noktada kadını ev içerisine hapseden ve kadınlara zarar veren bir örgütlülük hali olarak belirtilmektedir. Bu düşünceler aşağıdaki paragrafta şu şekilde ifade edilmektedir:

(...)Üstelik bu vazifeler sadece çocuğa karşı tanımlananlarla sınırlı değil ne yazık ki. Bu konuya girmeden önce kısaca şunu belirtmek isterim, toplum tarafından parmakla gösterilen bir anne olmanın önkoşulunun şuurlu ya da şuursuz hiç önemli değil, annelik kurumuna üye olmanız, o bataklığa saplanmanızdır. Annelik kurumu sadece bir annenin olması ile de yürümez. Onun, patriarkanın göz nuru olan aile kurumuna ihtiyacı vardır, hem de yıkıldığı söylenen geniş aile kurumuna. Annelik anneden kıza, kaynanadan geline aktarılan bir deneyimdir. Bu deneyimin altın kuralı, annelikte rol alacakların sadece anne ve ailenin diğer kadınları arasındaki iş bölümü olduğudur (Akkaya, 2010: 67).

AD'nin on sekizinci sayısında yer alan bir yazıda ise kadınların anneliğe geleneksel anlamda sahip oldukları ve bu durumun toplumsal yapı ile biyolojik cinsiyet üzerinden kadınlara atfedilen bir rol olduğu şu şekilde ifade edilmektedir:

(...)Annelik, geleneksel anlamda, biyolojik cinsiyeti kadın olan canlıya özgüdür. Toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyet arasında geleneksel olarak zorunlu bir ilişki ön görülür. Bu bağlamda, biyolojik cinsiyetin ne olduğu ile toplumsal cinsiyetin ona yüklediği sorumluluklar paralellikler arz eder (Şevik, 2010: 43).

Bu ifadeler neticesinde ortaya biyolojik cinsiyet etrafında toplumsal cinsiyet konusunun feminizm için önem arz ettiği çıkmaktadır. Bu noktada feminizm 1970'lerden bu yana cinsel bir devrim yapma eğiliminde olup kadınların bedenleri üzerinden toplumsal bir dönüşümü amaçlamaktadır. İlk faaliyet gösterdiği yıllardan bu yana toplumsal iktidarı değişme gayreti gösteren feminizm aslında insanın doğasını değiştirmektedir (Şişman 2018: 104).

FP Dergisinin on üçüncü sayısında yer alan bir başka yazıda ise feminizmin kurucularından sayılan Beauvoir'den bu yana feminizme göre, kadınların bilinç eksikliği nedeniyle yüklendikleri eş, annelik gibi rollerin kendilerini kısıtladığı ve toplumsal hayatta özgürleşmek bir yana erkeğe daha fazla bağımlı hale geldiği şu ifadeler ile belirtilmektedir:

(...)Kadının bağımlı olma halinin kadın için bir "yanlış bilinç" olduğunu, bağımsızlığı aşta, annelikte, erkeğe rehberlikte arayan kadının, bu alanların temel

bağımlılık ilişkisini beslemesinden dolayı özgürleşmek bir yana iyice tutsaklaştığını Beauvoir'den bu yana biliyoruz (Öğüt, 2012: 31).

AD ise bu duruma biraz daha farklı bir açıdan yaklaşarak kadınların annelik rolleri ile siyasi açıdan kısıtlanmaya çalışıldığını ifade etmektedir. Derginin sekizinci sayısında yer alan bir yazıda kullanılan “Anneliği düpedüz bir “bağlanma stratejisi” olarak kullananların kadınlığa ettiği ayıpların taşıdığı siyasi anlam, ataerkil bir kısır döngünün tutturduğu ideolojik söylemin ta kendisidir çünkü.” ifadesi anneliğin kadınları kısıtlamak için kullanılan siyasi bir ideoloji konumuna geldiğini ve bu durumun kadınları bir sınırlama içerisine soktuğu görülmektedir (Elçik, 2008: 53). AD'nin aynı sayısı içerisinde bu duruma kamusal özel alan ayırma ayrıştırması etrafında bakıldığında da aşağı yer alan paragraf ortaya çıkmaktadır:

(...)Patriyarkal kapitalizmde sosyal güvenlik sistemlerini genellikle bu iki mantıktan biri belirler: Bunlardan ilki ve son 25-30 yıla kadar baskın olanı, kadınların bakıcılık, annelik kimliğini vurgulayan ve kadınları bu kimliğe hapseden farklılıkçı mantıktır. Son dönemde giderek öne çıkan mantık ise, cinsiyetsiz soyut bireylerin eşitliğine dayalı liberal eşitlik anlayışıdır. Kadınlar genellikle bu iki mantığın arasına sıkıştırılır; kadınların önüne bireysel özgürleşme/ koruyuculuk ya da soyut eşitlik/ farklılık birer ikilem olarak sürülür: Kadınlar ya bakıcı- anne kimliğine hapsolmaya razı olmak zorunda bırakılırlar ya da karşılıksız ev emekleri görmezden gelinerek cinsiyetsiz- soyut bireylerin eşitliği yanılmasına itilirler (Savran, 2008: 17).

Bu paragrafta bahsedilen iki alandan birini bakıcı-anne kimliği diğerini ise karşılıksız ev emekleri görmezden gelinerek ele alınan cinsiyetsiz birey eşitliği oluşturmaktadır. Burada hangi alan seçilirse seçilsin kadınların emeklerinin ve kendi kimliklerinin annelik, ev işleri gibi olaylarla suistimal edildikleri bildirilmektedir. Ancak

FP Dergisinin on yedinci sayısında yer alan toplumsal açıdan anneliğin algılanış biçimini anlatan yazıda anneliğin kadınları kontrol altına alan bir rol olduğu anlatılmaktadır. Kadınların annelik rolü altında toplumsal yapı içerisinde mevcut kalıplara sokulmaya çalışıldığı ve bu durumun önlenmesi için çocuk bakımının yalnızca kadına ait bir görev olmadığı ve anneliğin vazgeçilmez bir konum olmadığı dile getirilmektedir:

(...)Böylece bir sistemin işleyişinin devamı sağlanmış olur. Boynumuza geçirilen annelik urganı hiç çıkmayacak şekilde sıkılaştırılır. Çocuk bakımı, bakım emeğinin her türlü ücretsiz bir şekilde halledilmiş olur. Kadınlığımıza dair her şeyimiz annelik rolüyle kontrol altına alınmış olur.(...) Çocuğun bakım işinin yalnızca annelerin işi olmadığını anlatabiliriz. Anne olmanın olmazsa olmaz bir istek olmadığını paylaşabiliriz (Atılğan, 2012: 32).

AD'nin yedinci sayısında başka bir yazar tarafından yazılan ve kadının siyasal alandaki öznellik durumunu tartışan yazıda ise kamusal alanın her açıdan erkeğe ait olduğu, kadınların annelik, eş, kız kardeşlik rolleri ile sınırlı bir alana (özel alana) hapsedildiğini belirtmektedir. Ayrıca kadınların annelik görevlerinin toplumsal olarak kadınlar üzerinde baskı kurma aracı olarak kullanıldığı ifade edilmektedir:

(...)Örneğin, anneliğin dürtüsel bir gerçekten ziyade bir kurum olarak görmenin zorluğu da aynı baskıyla ilintilidir. Beauvoir'in anneliğin doğal bir güdü değil, kurgusal bir dürtü olduğu önermesinin çektiği tepkinin nedeni de budur. Annelik seçimdir! Mi? Daha neler! Tazındaki tepkinin altında yatan sosyal baskı sisteminin etkisini kaybetmesi korkusudur (Durudoğan, 2007: 48).

FP Derginin yirminci sayısına bakıldığında ise iktidar ile mücadele eden feminizmin hangi nedenlerle iktidarla karşı karşıya geldiğine değinilmektedir. Bu yazı içerisinde dönemin iktidar yapısının kadınları eş, anne gibi rollerle aile içerisine kapatan ve toplumsal yapıdan dışlanmalarına maruz kalan bu rollere karşı mücadele verdikleri şu sözlerle dile getirilmektedir:

“Aile dışında hayat var” sözünü ilk dile getirdiğimizde ikili bir mesaj vermeye çalışıyorduk: Bir yandan özellikle AKP iktidarının biz kadınlara dayattığı aile yüceltmesine; aileye, anneliğe, kocalarına mahkûm olduğumuz bir hayata karşı çıkıyorduk. Bize tek seçenek olarak sunulan ailenin, bizim için karşılıksız emek, şiddet, toplumsal yaşamdan dışlanma, annelik kimliğine hapsedilme olduğunu ifşa ediyorduk (Dosya, 2013: 25).

Yukarıda belirtilen ve genel olarak siyasi açıdan yaklaşılarak karşı çıkılan annelik durumunun toplumsal yapı ve dönüşüm içerisinde önemli bir noktada bulunması tüm toplumsal yapı ve yönetimlerde kabul edilmektedir. Bu durum zaman zaman nüfus politikaları ile zaman zaman ise toplumsal rol ve beklentiler ile şekillendirilmektedir. Ancak feminizmin ortaya çıkışı ve gelişimi temelini batıdan almaktadır. Bu durumda tüm toplumsal yapı ve dönüşümler içerisinde feminist bireylerin beklentilerini karşılayacak tek tip bir uygulamanın varlığına engel teşkil etmektedir. Bu noktada aslında feminizm Batılı toplumların dünya üzerindeki sekülerleşme sürecine hizmet etmektedir (Şişman, 2018: 107-109).

FP Derginin yirmi birinci sayısında ise kadınların biyolojik bir özelliği sonucu ortaya çıkan anneliğin kadınlar arasında hiyerarşik bir yapı oluşturarak kadınların tam özgürleşmelerini engellediği ifade edilmektedir. Ayrıca anneliğin toplumsal yapıda kadınları kısıtlayan bir yapı olduğu için bu rollere karşı gelerek

kadınların kendi rollerini yeniden kendilerinin yazmaları gerektiği şu ifadeler ile belirtilmektedir:

(...) Anneliğin kadınlar için taşıdığı anlamlar tam da bu sebeplerle farklılaşıyor. Kimilerimizi doğurmaya programlayan sistem kimilerimize bunu yasak ediyor. Kimi kadınlar yalnızca annelik üzerinden görünürlük kazanıp, bir ömür bu rolün sınırlarına hapsedilirken, kimi kadınlara bir hak olarak tanınmayan annelik, yok sayılmalarının, görünmezleştirilmelerinin bir aracı oluveriyor. (...)Aile içinde kadının annelik rolünün yarattığı adaletsizlik kadar, anneliğin heteroseksüel kadınlara bahsedilen bir lütuf olduğu algısına da karşı çıkmak, bütün kadınları özgürleştirerek kadınlar arasındaki hiyerarşiyi ortadan kaldıracaktır. Bunun için de erkek egemen sistemi güçlendirecek kadınlık/ annelik rollerine inat kendi rollerimizi kendimizin yazacağı yeni bir düzen gerek hepimize (Sezen, 2014: 30-31).

Yirmi ikinci sayıya bakıldığı zaman ise FP Dergisi yazarı tarafından anneliğin siyasal yapı etrafında kadınları baskı altına alma, kamusal alandan uzaklaştırma ve ezilmelerine katkı sağlama aracı olarak kullanıldığını bunu yaparken de ‘kutsal annelik’ söylemini kullandığını belirtmektedir:

(...)Bugün devletin aile politikalarına bakıldığında kadınları öncelikle ailede “kocasına” sonra da devlete bağımlı kılma amacının güdüldüğü görülür. Böylece devletin devamlılığı, istihdam ve üretim potansiyeli, “kutsal annelik” varsayımı aracılığıyla gerçekleşir. Annelik ise değer verilen bir özgüllük anlamında birini dünyaya getirme gücünü, adına siyasal ya da sosyal haklar talep edilecek bir toplumsal işlevi ve aynı zamanda ezilmenin kaynaklarından birini oluşturur (Özgün, 2014: 14-15).

Bu ifadeler kadınların en büyük biyolojik özelliğini temsil eden hamilelik ve sonrasında ortaya çıkan anneliğin kadınları kendilerine yabancılaştırdığını ve sömürüye açık hale getirdiğini dile getirmektedir. Ancak bunu yaparken kadınların doğal özelliği olan doğurganlıklarının reddedilmesi gerektiğini savunur. Bu noktada feminizm kendisi ile çelişkiye düşmektedir. Hem doğal haklar doktrinin kullanarak eşitlik istemekte hem de kadınların doğalarında bulunan doğurganlık ve anneliği reddetmektedir.

Vatandaşlık ve yurttaşlık üzerine AD’nin beşinci sayısında siyasal alandaki cinsiyet ayrımlarına yönelik yazılan yazıya bakıldığında kadınların yurttaşlık kategorisine katılım noktasında sürekli engel ve zorlamalarla karşılaştıkları anlatılmaktadır. Kadınların özel alan içerisindeki eş ve anne kimliklerinin yurttaş olmaları yolunda en büyük iki engel olduğu ve kadınları kısıtladıkları belirtilmektedir:

(...)Kadınların bu yurttaşlık kategorisine dahil olmaları ise hep sorunlu olmuş. Çünkü kadınlar hem yurttaş, ama hem de özel alandan gelen somut bir kimlikleri

var; kadınlar aynı zamanda hem yurttaş hem de anne ve eş. Tarih boyunca ne zaman yurttaş kategorisine tam anlamıyla dahil olmaya çalışsalar, özel alandaki farklılıkları, anne ve eş kimlikleri karşılına dikilmiş (Savran, 2007: 11).

AD'nin yedinci sayısında yer alan yazıda ise Türkiye'de kadınların vatandaşlık durumları değerlendirilmektedir. Bu yazıda yazar Türkiye'de kadının mevcut vatandaşlık sistemi içerisinde kanunlardaki yer alma şekli ve uygulamadaki yeri üzerine değerlendirmeler yapmaktadır. Bu duruma göre kadınlar ne kadar kanunlarla gözetilirse gözetilsin uygulama alanında yani toplumsal yapıda kadınların asıl vatandaşlık görevleri vatani için fedakârlık yapan anne ve iş rolleri üzerinden yürütülmektedir:

(...)Kadın hareketi, aileye dayalı vatandaşlığın kadın erkek ayrımını hangi kıstaslar üzerinden gözettiğini ve kadınlara bu ayrımcılığın çerçevesinde ne görevler düştüğünü Medeni Kanun, TCK ve Kota kampanyalarından bir kez daha öğrendi. Kadınlar önce eş ve anne olacaklar, ondan sonra vatandaşlık haklarından yararlanabilecekler, kanunlar değişse bile uygulama kadına önce vatani için fedakarlık yapan bir eş ve anne olarak yaklaşacaklardır (Sirman, 2007: 19).

AD'nin on ikinci sayısında kadınların kamusal alana çıkma serüveninde karşılaştıkları zorlukları anlatılırken bu duruma ilave olarak kadınların toplumsal ve kamusal alan içerisinde kendi kimliklerini kullanamadıkları belirtilmektedir. Kadınlar kendi kimliklerinin yanı sıra öncelikli olarak eş, kız, anne gibi kimlikler ile erkekler üzerinden bir kimlik kazanmaktadır. Bu durum kadınların kendi kimliklerini ortaya koyabilmeleri adına engel oluşturmaktadır:

(...)Akrabalık ilişkilerinin kadınlar üzerindeki iki temel siyasi tezahüründen bir tanesi, ailenin birliği ve bir aradalığı için kadınların yüklenmek zorunda bırakıldıkları geleneksel rollerin devam ettirilmesi ve siyasi işlerin erkeklere bırakılması iken; bir diğer tezahürü, politik alana çıkan kadınların bu alanda kendileri olarak değil de, erkeklere verilen referanslar içinde, birilerinin 'karısı', 'kızı', 'gelini', 'annesi' ya da 'kız kardeşi' olarak tanımlanmalarıdır (Derya, 2009: 76).

FP Derginin yirmi dördüncü sayısı incelendiğinde kadınların eğitim hayatına katılımı üzerine kaleme alınan bir yazıda kadınlara annelik rolünün yüklenmesi ile eğitim hayatından uzaklaştırılmalarının sağlandığı belirtilmektedir. Toplum ve kamu tarafından kadınlara eş, anne rolleri yüklenerek kadınların özel alana kapatılması ve her şeyden geri kalmalarının nedeni olduğunu ifade ederek tam olarak bu duruma karşı oldukları şu ifadelerle dile getirilmektedir:

(...)Çünkü bir kadın, kadın değil ailedir! Sağlıklı nesiller doğurmalıdır! Anne olmalıdır! Eş olmalıdır! Gördüğü her şeyden geri düşmelidir! Gözleri açılmadan eve

tekrar kapatılmalıdır! Bizler aile dışında hayat var diyoruz. Norm dışı saatlerinde mekanlarında ortaklıyız (Gökçe, 2014: 33).

FP Derginin yirmi beşinci sayısında yer alan bir yazıda ise kadın ve erkeğe doğuştan bazı rollerin dayatıldığı ve bunların fitrat gereği böyle olması gerektiği düşüncelerinin aslında kadınları bazı kalıplara sokmak ve bazı rolleri dayatmak için kullanılan bir yöntem olduğu ifade edilmektedir:

(...)Daha fazla uzatmaya gerek var mı bilmem: Kadınlara annelik kimliğinin mutlak bir biçimde dayatıldığı ve yaşamlarının tüm sınırlarını bu kimliğin çizdiği, cinsellikle doğurganlığın kadın- erkek tamamlayıcılığı efsanesi altında koparılamaz bir bağla bağlandığı, belli bir aile tipinin özünü veriyor bu öykü (Savran, 2015: 7)

FP Derginin aynı sayısında yer alan bir başka yazıda feminizmin ve feministlerin neden annelik rolü ile ilgilendikleri ve sonucunda neyi hedefledikleri ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra annelik rolünün yeniden dönüştürülmesi sonucu kadınların özgürlüklerine daha hızlı bir şekilde ulaşabilecekleri şu sözlerle belirtilmektedir:

(...)Annelik, kadınlık ile anneliğin özdeş görülmesi ve cinsiyetçi iş bölümünün ürettiği bir kimlik olması dolayısıyla feminist politikanın dönüştürmeyi hedefine koyduğu alanlardan biri: Feministlerin politik söyleminde, annelik kimliği üzerinden politikleşmenin hem özgürleştirici hem de geleneksel kadınlık rollerini yeniden üreten yanları olduğu çok vurgulanır (Karakuş, 2015: 36).

Belirtilen bu ifadeler doğrultusunda feminist bireyler anneliğin kadınların fitratında yer almadığını ve bu durum üzerinde tüm yetkinliğin kadınlarda olması gerektiğini savunmaktadır. Annelik rolünün kadınların yaradılışı itibariyle yalnızca kadınlara verilen bir durum olmadığını, bu ifade ile kadınların bu durumu kabul etmelerinin sağlanmak istendiğini savunan feminist bireyler çıkış noktaları olan doğal haklar doktrinine aykırı bir görüş savunarak kendileri ile aslında çelişkiye düşmektedir.

FP Derginin yirmi altıncı sayısında kaleme alınan bir yazıda ise kadınlara yüklenen annelik rolünü sistemin kendisine göre düzenlemesi sonucu kadınları belirli kalıplara hapsetme durumunun ortaya çıktığı ve bu düzenlemelerinde muhafazakâr otorite tarafından gerçekleştirildiği belirtilmektedir:

(...)Keza en az 3 çocuk doğurma baskısının kadınları aileye ve anneliğe hapsetme, toplumun muhafazakâr dindar- otoriter baskısıyla yeniden inşasında aileyi güçlendirme hedefiyle hayata geçirildiğini tekrarlayıp duruyoruz (Osmanağaoğlu, 2015: 10)

FP Dergisinin yirmi altıncı sayısında kaleme alınan bir yazıda ise yazar annelik rolünü eleştirel bir üslupla anlatmıştır. Kadınların annelik rolü altında toplum tarafından baskılanması ve bu baskıya olumsuzlamalar getirilerek kadınların bu durumu kabul etmesinin amaçlandığı belirtilmektedir:

(...)Kadının en büyük vazifesi analıktır! Görev yazımız tebliğ edilir hamilelik testlerimizin müspet çıkışıyla. Hamilelik, doğum, lohusalık, çocuk bakımı, sonsuza dek sürecek ‘annelik halleri!’ Sıkıştığım, daraldığım yerde ayaklarının altına seriliyor cennet; kutsal mertebelere uçan uçana! Çocuğun tüm zaman ve mekânlarda yaptığından, yapacağından, başına geleceklerden de sorumluyuz ayrıca; “Annesi neredeymiş” demezler mi? (Şentürk, 2015: 54).

Burada bahsedilen kadınlara yüklenen rolün yanı sıra tamamen toplumsal düzenin sağlam olmadığı ve yeni bir toplumsal düzen kurulması gerektiğidir. Ancak bu toplumsal düzen sürecinde Türkiye’de bulunan ve bu durumu savunan feminist bireyler Türkiye’nin toplumsal yapısını temel alarak değil yalnızca Batılı toplumları temel alarak bir değişim gerçekleştirmek istemektedir. Feminizmin toplumsal düzeni yeniden inşa etme süreci tam olarak bu noktada problem oluşturmaktadır. Çünkü her toplumun kendine özgü bir tarihi ve bu tarihe bağlı olarak bir toplumsal yapısı mevcuttur. Feminizm ise ilk ortaya çıktığı günden bu yana ortaya çıktığı Batılı toplumlara benzer toplumlar oluşturmak için sekülerleşme noktasında bir araç konumunda bulunmaktadır.

FP Derginin son sayısı olan yirmi sekizinci sayıda kaleme alınan lezbiyenliğe yönelik yazı içerisinde makul anneliğin sorgulanmasının feminizmin odak noktalarından bir tanesini oluşturduğu dile getirilmektedir. Annelik ve aile kavramlarının kadınlar için toplum tarafından zorla kabul ettirilmeye çalışan roller olduğu ve bu rolleri aşmak için politikalar ürettikleri şu sözler ile ifade edilmektedir:

(...)Feministler olarak biliyoruz ki patriyarkayı yıkmak önce kendi yaşamlarımızı dönüştürmekle mümkün. Kutsal aile ve evlilik kurumunun ipliğini pazara çıkardık, makbul anneliğini sorguluyoruz, toplumsal cinsiyetimizin üzerimize zorla dikilmiş bir giysi olduğunu biliyor ve bu giysiyi orasından burasından çekiştiriyor, yırtıyoruz, sömürülen ücretsiz ev içi emeğimizi ve erkek şiddetinin türlü biçimlerini görünür kılmak için politikalar üretiyoruz (Güler, 2015: 56).

Bunun yanı sıra AD’ nin ikinci sayısında kaleme alınan bir başka yazıda kadınların annelik durumu onların savaş, şiddet ve saldırganlık gibi eylemlerden doğuştan itibaren hoşlanmamalarının nedeni olarak gösterilmektedir. Kadınlar erkeklere göre annelik rolü ve bu rolün kendilerine getirdiği duygudan dolayı şiddet içerikli olaylardan kaçınmaktadır. Bu durum şu ifadelerle belirtilmektedir:

(...)Yıllardır farklı kültürlerin ve farklı toplumların kadınları barışın inşası için çalışıyor. Kadınlar tarafından kurulan çeşitli barış örgütlerinde, annelik, genellikle güçlü bir tema oldu (bugün hala rastlanabilir). Kadınların çocuk sahibi olabileme fikrine dayanan annelik, onların doğuştan şiddet ve savaştan hoşlanmamalarını sağlıyordu (Burke, 2006: 45).

AD' nin aynı sayısında yazılmış bir başka yazıda ise ilkökul kitaplarına yönelik yazıda da kadın ve erkeğin vatandaşlık görevlerine değinilmektedir. Erkeklerin vatandaşlık görevleri arasında vatanın koruyucu olarak askerlik ve buna benzer görevleri yer alırken kadınların ise toplumsal dayatmalar sonucu en önemli vatandaşlık görevlerinin annelik olduğu belirtilmektedir:

(...)Kadınsılık güçsüzleştirici bir unsur olarak belirlenir. Bu imaj askerlikle somutlanırken, askerlik yapmak da erkekleştirici bir unsur olarak ortaya çıkar ve erkek, simge, metafor ve söylemlerle kadınsılaştırılan vatanın koruyucusu olarak belirlenir. Kadınlar birincil vatandaşlık görevi olarak belirlenen bu görevden dışlanırken, başka bir görevle donatılırlar: Annelik...(Kanca, 2006: 66).

Derginin aynı sayısında yoksulluk üzerine kaleme alınış yazıda yoksulluğun en fazla kadınları etkilediğine değinilmektedir. Özellikle aile içerisinde kadınların anne ve eş rollerinin kadınların daha fazla fedakâr olmalarına neden olduğunu ve bu nedenle de adaletsizliğin en fazla kadınları etkilediği ifade edilmektedir:

(...)Hane halkı ya da bir grubun yapabilirlikleri yerine her bir kişinin yapabildiklerine odaklanmak, her bir bireyin siyasal ve toplumsalın yanını reddetmeden ancak Nussbaum'ın deyimiyle hayatın bir gerçeği olarak her kişinin tekliğini, yalnızlığını bir diğerinden ayrılığını kabul etmektir. Anneler, her ne kadar biz yediğimizde doyduklarını söyleseler de, aslında bu nokta aile içindeki adaletsiz dağılımın da gözler önüne serilmesini sağlar (Semerci, 2007: 23).

Derginin yirmi altıncı sayısında yer alan bir yazıda ise kadınların annelik ve doğurganlık durumlarının cinsel hayatları için belirleyici bir nokta olduğu belirtilmektedir. Kadınlar cinsel isteklerini annelik için kullandıkları zaman toplumsal olarak kutsanan, para karşılığı gerçekleştirdiğinde ise toplumsal dışlanmaya maruz bırakılan bir konumda yer aldıkları ifade edilmektedir:

(...)Çünkü seks işçiliği ikiyüzlü ahlak anlayışını yıkıyor. Çünkü kadınlar ancak üreme merkezli, kutsal anne olmak için, sevgililerini- eşlerini- kocalarını doyurmak için seks yaparlar. Bu kadınlar, verdikleri seks hizmetinden para almaya başladıkları anda, artık bedenlerinin tasarrufları daha çok kendilerine ait olmaya başlar (Şimşek, 2012: 7).

AD'nin yirmi altıncı sayısında yazılan bir yazıda ise anneliğin kadınlara toplumsal yapı tarafından devredilen ve asıl amacının kadınları kamusal alan ve

istihdamdan uzaklaştırmaya dönük olarak kullanılan bir politika şekli olduğu belirtilmektedir:

(...)Devlet kadın bedenine daha çok karışıyor, giyim kuşama müdahale yoluyla toplumsal cinsiyet normlarını toplumsal olarak güçlendirmekle kalmıyor, kadınları belli bir toplumsal cinsiyet rolüne, anneliğe mecbur etmek ve kadın istihdamını azaltmak için çeşitli politikalar uyguluyor (Direk, 2012: 4-5).

Yukarıda yer alan Feminist Politika ve Amargi Dergisi yazarları tarafından kaleme alınmış yazılar etrafında bir değerlendirme yapıldığında yazıların çoğunluğunun toplumsal ve siyasal nitelikteki eleştiri ve düşüncelerden oluştuğu görülmektedir. Bu düşünceler etrafında yazarlar anneliği iktidar ve siyasal sistemler tarafından kadınları istihdamdan uzak tutmak ve baskılamak için kullanan bir rol olarak görmektedir. Bunun yanı sıra annelik dergi yazarlarınca kadınların biyolojik özelliklerinden kaynaklı değil de toplumsal cinsiyetten kaynaklı bir rol olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca yazarlar anneliğin aile kurumunu birleştirici rol adı altında kadınları eve hapseden bir durum olarak değerlendirmektedir.

Bu noktada özellikle dikkat çeken husus Feminist Politika Dergisinin sosyalist feminist bir dergi olmasına rağmen derginin yazarlarının radikal feminist ilkelerini kabul ettiğiidir. Dergi yazarları annelik durumunu feminizm savunuculuğu etrafında reddederek anneliğin kadınlara toplum tarafından dayatılan bir baskı unsuru olduğunu savunmaktadır. Ancak annelik kadınların fizyolojik özellikleri ile sahip oldukları bir durumu anlatmaktadır. Fizyolojik temeller ile sahip olunan annelik Sanayi Devrimi ve kapitalist sistemin ortaya çıkış zamanına kadar kadınlar ve aile üyeleri tarafından işbölümü odaklı yürütülmüştür. Kapitalist sistemin ortaya çıkması ile aileler geçim kaynaklarının üretilmesi açısından bölünerek erkek üreten kadın tüketen konumuna getirilmiştir. Kadının üretici konuma getirilmesi içinse çalışma hayatına katılması gerektiği fikri ortaya çıkarılmıştır. Bu fikrin ortaya çıkarılması ile kadınlara ev içerisinde kalmalarının toplum tarafından istendiği ve bu şekilde baskı altına alındıkları fikri sunularak kadınların kapitalist çalışma sistemi içerisinde dahil edilmesi sağlanmıştır.

Bir başka noktada ise dergi yazarları kadınların anne, eş ve aile içerisinde sundukları emeklerin tamamen ücretsiz ve değersiz, erkeklerin kapitalist çalışma sistemi içerisindeki emeklerinin ücretli ve değerli olduğunu bu nedenle kadınların ev içerisindeki işleri reddederek çalışma hayatına yani ücretli emek sistemine katılımını

desteklemektedir. Bu konuda mevcut yorum ve düşüncelerini dile getirirken kadınların annelik rolü gereği ücretli emekten mahrum kaldıklarını ifade etmektedir. Ancak kapitalist sistem öncesi dönemde ev içerisindeki her bireyin rolünün bir karşılığı olduğu arka plana atılarak kapitalist sistemin kadınları anne, eş rolleri ile dışladığı fikri benimsenmektedir. Halbuki tam tersi kapitalist sistem öncesi aile bütünlüğü bu dönem itibarıyla kadınların çalışma hayatına katılımına bazı şartlandırmaları koyarak mevcut aile bütünlüğünü dağıtma temelli bir yol izlemektedir.

Kadınlar aile içerisinde verdikleri emeklerin maddi ücretlerinin olmadığı düşüncesine çekilerek toplumsal yapı içerisinde varlığını sürdüren aile değerleri yozlaştırılmaya çalışılmaktadır. Bunun yanı sıra toplumsal ilerleme ve sağlam nesiller için var olan anneliği geri kalmışlık olarak tabir ederek kadınların gelecek toplumların inşası üzerindeki ağırlıkları kaldırılarak dünya üzerinde hâkim olan sistemlerin kendi gelecek planlarını uygulamaları için mevcut ortam sağlanmaya başlanmıştır. Feminist kadınlar annelik rolünün kendilerini aşağı çeken, toplumsal yapı tarafından dışlanan ve hor görülen bir konuma getirdiğine inanarak bu rolün iktidarlar tarafından kadınları baskılama amacıyla kullanıldığını savunmaktadır. Halbuki tam tersi kadınlar annelik rolleri ile mevcut iktidar sistemini de gelecek iktidar sistemlerini etkileyebilecek nesillerinin planlayıcıları konumunda bulunmaktadır.

Dergi yazarları tarafından ele alınan bir başka açıdan ise anneliğin devletin nüfus politikalarına hizmet etme anlayışına katkı sağladığı anlayışı mevcuttur. Bu anlayışın mevcut Türkiye iktidar sistemleri tarafından uzun yıllardır gerçekleştirildiği savunulmaktadır. Bu noktada atlanan husus ise ilk nüfus planlama sistemlerinin BM (Birleşmiş Milletler) tarafından gerçekleştirilmiş olduğudur. BM az nüfus politikası uygulamalarını yaygınlaştırarak aslında daha kolay kontrol edilebilir toplumlar oluşturmak istemektedir. Bu politikasını gerçekleştirmek için de ana karakter olarak kadınların annelik rollerinden dolayı kadınlara büyük bir önem vermektedir.

Bunların yanı sıra annelik üzerine değerlendirme açısından dergi yazarlarının doğurmak, doğurganlık ve doğum durumlarına bakış açıları da önem arz etmektedir.

Bu nedenle bir sonraki başlık altında Feminist Politika ve Amargi Dergi yazarlarının doğurmak ve doğurganlık algıları ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

5.1.2.1.2. İkinci Yüklem: Doğurmak

Feminist Politika dergisinin ikinci sayısında kaleme alınan bir yazıda doğum kontrol yöntemleri ve bu yöntemlere patriyarkinin bakış açısına dair düşünceler aktarılmaktadır. Bu yazıda tıp alanında doğum kontrol üzerine gerçekleştirilen gelişmelerin kadınların doğurganlıkları üzerinde baskın bir yapı oluşturduğu aktarılmaktadır. Yazının devamında ise kadınların doğurganlık özelliklerinin hangi durumlarda engellenip hangi durumlarda zorunlu hale getirildiği belirtilmiş ve kadınların özgürce doğurmamak hakkını bile kullanamadıkları belirtilmiştir:

(...)Bedenimizin en önemli özelliği doğurganlığımızdır. Tıp alanında yapılan çalışmalar sayesinde patriyarkanın doğurganlığımız üzerindeki eli, kontrolü daha çok sağlıyor. Aristo'dan Hipokrat'a ve Soranus'a kadar birçok bilim insanı hamileliğin önlenmesine dair çalışmalar yapmışlar.(...) (...)Savaşlarda ve üretimde kullanılacak insana duyulan ihtiyaca göre doğur(ma)mak geleneklerle, yasal düzenlemelerle kontrol altına alınmış. Bazen düşük yapmak, kürtaj gibi hamileliği sonlandıran biçimlere izin verilmiş bazen ağır cezalarla bunların önüne geçilmiş. Bekaret kemeri, kadın sünneti gibi ilkel yöntemlerle hem doğur(ma)mak hem de kadının cinselliği özgürce yaşaması engellenir (Atılğan, 2009: 22).

AD'nin on birinci sayısında üreme ve kadın sağlığına yönelik kaleme alınan yazıda ise modern tıbbın tüm yöntemlere rağmen toplumsal cinsiyetçi yapısı gereği kadınları doğum esnasında acı çekmesi gereken kurbanlar olduğunu belirtmektedir:

(...)Modern tıp, her ne kadar doğumu fizyolojik bir olgunun gözetimi ve yönetimi çerçevesinde algılayıp kurallarını oluştursa da, kadınların deneyimlerine de dayanmayarak cinsiyetçi bir tutum sergiliyor, tüm cinsiyetçi rollerle kadını kısıtlayarak doğum sırasında onu acı ve çile çekmesi gereken bir kurban olarak algılıyor (İşleğen, 2008: 10).

Her iki dergi yazarları da bu düşünceleri ile doğurma eyleminin fizyolojik boyutundan ziyade toplumsal boyutu üzerinde durarak kadınların doğurganlıklarının kendileri için baskılama aracı olduğunu belirtmektedir. Halbuki doğurma özelliği kadınların toplumsal inşa sürecinde oluşturdukları en büyük temel yapı taşıdır. Toplumsal inşa, neslin devamı ve fizyolojik boyutunun yanı sıra fitrata bağlı oluşan psikolojik yönden tatmin duygusu da kadınların doğurganlık sürecinin bir parçasını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra FP Dergisinin dördüncü sayısında kaleme alınan yazıda ise kadınların kendi bedenleri üzerindeki hakimiyetlerini ne kadar sağlayabildikleri tartışılmaktadır. Bu yazıda kadınların

biyolojik annelik özelliklerinin cinsellik ile bir tutulması nedeni ile doğurganlıklarının kontrol altına alınmaya çalışıldığı görüşü dile getirilmektedir:

(...)Hem adet kanımızın pisliğinden dem vuruluyor, hem de doğurganlığımız/analığımız kutsanıyor. Hem cinselliğimizi bastırmamız, gizlememiz bekleniyor, hem bedenimiz fetişleştirilmiş cinsel organlar halinde parçalanarak seyirlik malzeme haline getiriliyor. (...) Öte yandan, kadınların doğurganlıklarıyla cinselliklerinin birbirinden tümüyle koparılmasının bir koşulunun da, biyolojik annelik yüceltmesinin aşılması olduğunu düşünüyorum (Savran, 2009: 17-18).

FP Dergisinin on altıncı sayısına bakıldığı zaman kaleme alınan bir yazıda da bu duruma benzer ifadeler ile kadınların ezilmesine neden olan biyolojik özelliklerinden biri olan doğurganlığın ekonomi ve diğer siyasi baskılardan daha fazla kadınları baskıladığı belirtilmiştir. Bu nedenle kadın hareketlerinin ana noktasının ekonomi değil biyolojik doğurganlık faktörü olması gerektiği belirtilmektedir:

(...)Tersine köktenci kadın özgürlükçüleri sosyalist çözümlerini genişletebilir diyerek kadının ezilmesinin doğurganlığından (biyolojisinden) kaynaklandığı saptamasını yapıyor, baskının maddi temelini ekonomi yerine biyolojide görüyordu (Dinçsoy, 2012: 64).

AD'nin on yedinci sayısında kaleme alınan bir başka yazıda ise doğum kontrol yöntemlerinin toplumsal yapıda bulunan cinsellik algılarında meydana getirdiği değişiklikler dile getirilerek doğum kontrol yöntemlerinin kadınların özgürleşmesi ve mevcut ataerkil düşünce yapısının değiştirilmesi için önemli bir yer edindiği şu cümleler ile dile getirilmiştir:

(...)Doğum kontrol haplarının en “devrimci” yanı, cinselliği üreme kısı kacından kurtarması olmuştur. Hapların cinsel eşten bağımsız olarak işlev görmesi kadının cinselliğini çocuk sahibi olma ereğinin ötesinde bir “haz deneyimi” olarak da yaşayabilmesini mümkün kılmıştır. Dolayısıyla kadının cinselliği “görev”, erkeğin “haz” olarak görmesinden kaynaklı konumlanışı değişmiş, “poligamik cinsel başarı hikayeleriyle” kurgulanmış “hiper erkeklik” de sorgulanmaya başlanmıştır. Kadının eğitim açısından güçlenmesinin de bu duruma eklemesiyle, eril iktidar yıkılmasa bile, ciddi biçimde sarsılmıştır (Tözören ve Yasin, 2010: 9).

Bu ifadeler doğrultusunda feminist bireyler kadınların doğurganlıkları ve cinselliklerini ayrı değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Böylece kadınlar cinselliklerini istedikleri gibi yaşayabilecektir. Ancak cinsellik insan hayatında bireylerin sorumluluk almasında ve toplumsal düzenin oluşturulmasında rol alan en önemli etkenlerden birini oluşturmaktadır. Feminizmin kadınların doğurganlıklarını reddetmeleri gerektiği fikri tam olarak bu noktada sadece kadınlar üzerinde etkin

olmaya çalışan bir hareket değil tam tersi toplumsal inşa sürecine etki eden bir ideoloji boyutunu almaktadır (Şişman, 2018: 99-104).

FP Derginin dördüncü sayısında kadınların doğurganlıkları üzerinde bazı yeni metotlar üreten tıp alanının aslında kadınların gereksinimleri çerçevesinde bir şeyler ortaya çıkardığı fikrinin kadınları yanıltmadan başka bir yöntem olmadığı şu şekilde ifade edilmektedir:

(...)Patriyarkal ideolojinin yönlendiriciliğindeki tıp, ilaç ve biyomedikal endüstrinin tercihleri ile biçimlendirilir. Modern tıp kadınları doğurganlık rolleri ile tanımlar ve kadın bedeni için yeni ihtiyaçlar yaratır ve bu alanda kadınların tercih hakkı olduğu fikri bir yanılsamadır (Yetener, 2009: 26).

FP Dergisinin yirmi sekizinci sayısında yazarın kendi doktor deneyimlerinden yola çıkarak yazdığı yazıda doktorların da toplumsal cinsiyet algısı içerisinde olduklarını ve kadınların asıl ve mutlak amaçları arasında çocuk doğurmanın bulunduğunu belirtmiştir:

(...)Çünkü her kadın çocuk istemek zorunda; çünkü tez yazmak, yeni bir şeye başlamak filan hep erkeklerin işi, oysa benim 'duygusal', 'anaç', bir kadın olarak bir an önce çocuğumu kucağıma almam gerek. Bu noktada doktorun bitmek bilmeyen lafının arasında girip, eğer istersem şimdi de çocuk sahibi olabileceğimi, bir çocuğa bakabileceğimi ama bunu istemediğimi söyledim (Karakılıç, 2013: 124).

Aynı derginin yirmi dokuzuncu sayısında yazılan yazıda yazar doğurma eyleminin bile kadınlar üzerinde büyük bir baskı aracı olarak kullanıldığını ifade etmektedir. Bunun yanı sıra yazıda doğurma eyleminin baskı aracı olması bir yana bir de tıp alanındaki bulunan yöntemlerle daha da korkunç bir hale getirilmekte olduğu belirtilmektedir:

(...)Doğurma/ doğurmama başlı başına kadın bedenine yönelik baskı aracı olarak, politik bir amaçla kullanılırken, doğumun kendisi de bir hastalık süreci olarak ele alınır. Doğum eylemi kadın bedeninin doğal bir eylemi, varoluşunun bir parçasıyken yine korkunç hale getirilmiştir: Sezeryan, epidural, anestezi gibi çok çeşitli yöntemler vardır bu konuda (Tosuner, 2013: 28).

Burada ifade edilmek istenen boyut kadınların doğurganlıklarının kendilerinin denetiminden ziyade toplumsal denetim etrafında şekillendirilmesinin kadınların kendi bedenleri üzerindeki söz haklarından mahrum kalması durumudur. Ancak feminist bireyler burada bir noktayı atlamaktadır. Feminizm kadınların toplumsal yapıdan dışlandıkları varsayımından hareketle hem toplumsal yapıya hem de kendilerine yabancılaşmalarının ana nedenini doğurma eylemine bağlayarak bu eylemi reddetmektedir. Fakat burada göz ardı edilen nokta kadınların

doğurganlıklarının yalnızca onlara haz fizyolojik bir özellik olmasıdır. Kadınların yabancılaşmalarını yok etmek adına kadınların kendi fizyolojilerine yabancılaşmaları istenmektedir.

FP Dergisinin altıncı sayısı incelendiğinde kaleme alınan bir yazıda kadınların doğurganlıklarının devletin siyasi ve politik ideolojileri çerçevesine girdiği noktadan itibaren kadınların bu konuda söz haklarının olmadığı ve kadınların kendi bedenlerini kontrol edememelerine neden olduğu belirtilmektedir. Buradan hareketle kadınların mevcut bedenleri üzerinde söz haklarının olduğu algısını oluşturmanın kadınlar açısından yalnızca bir yanılsamadan ibaret olduğu düşüncesi savunulmaktadır:

(...)Tabii ki, kadınlara yönelik doğum kontrolü bilgileri ve olanakları kolay ulaşılır ve ücretsiz olmalı. Ancak kadınların doğurganlıkları ve cinsellikleri, uygulanan sağlık, nüfus ve kalkınma programlarının bir aracı haline geldiğinde, kadınların kendi bedenlerini denetleme hakkı ortadan kalkmış oluyor (Kaya, 2010: 26).

Buradaki ifade de kadınların doğurganlıkları üzerinde kendi bedenlerini kontrol edebilmeleri gerektiği savunulmaktadır. Kadınların doğurganlıkları üzerinde bazı politika ve uygulamalar sonucu oluşturulan durumun kadınları engellediği ifade edilir. Ancak burada göz ardı edilen durum Türkiye'nin bu uygulama ve politikaları üretmesi değil modern devletler ve modern kurumların nüfuslarını kontrol edebilmesi amacıyla cinselliği icat etmeleridir. Bu kontrol ve cinselliğin icadı insan bedenine ilişkin bir anatomo-politikanın, yani bedenin yeteneklerini düzenlemeyi amaçlayan teknolojilerin gelişmesi ile doğmuştur (Şişman, 2018: 45).

FP Dergisinin altıncı sayısında yer alan başka bir yazıda ise kadınların doğurganlık özelliklerinin sadece toplumsal yapı içerisinde değil iş yaşamında da kendileri için sınırlayıcı ve kısıtlayıcı bir durum olduğunu yaşamış bir deneyimden şu cümlelerle aktarmaktadır:

(...)Kadınların hepsi çalışmak istiyor, çalışmayı da seviyor. Yaptığı işi sevdiğini söyleyen kadın otomotiv sektöründe çalışıyordu. Ama onunda sıkıntısı terfi edememektir mesela. "Ben çocuk doğurduğum için terfi edemiyorum, üç yıldır çalışan adam yükseliyor, bense yedi yıldır durduğum yerdeyim" deyiverdi pat diye. Neden olmadığının farkında (Meşeli, 2010: 60).

FP Dergisinin yedinci sayısında ise dünya genelinde yer alan birçok politikanın aile üzerinden gerçekleştirilmesi ve bunun da kadınların doğurganlık

özellikleri üzerinden yürütüldüğü belirtilmektedir. Bu durumun kadınların özgürlüklerini belirleyen sınırı çizen bir durum olduğu ifade edilmektedir:

(...)Dünyanın her yerinde, ailenin güçlendirilmesi ve yaşlanan nüfusun gençleşmesi için kadınlara, daha çok çocuk doğurtmaya yönelik politikalar üretiliyor. Kadınları 'özgürleştiren' hakların sınırını ailenin bütünlüğü belirliyor/ çiziyor (Karakuş, 2010: 24).

Bu duruma paralel düşünceler, AD Dergisinin on altıncı sayısında anne ve bebek arasında öznellik durumunu anlatan yazıda kadınların doğurma özelliğinin toplum tarafından hem yüceltildiğini hem de aşağılayıcı ve toplumdaki dışlayıcı davranışları ortaya çıkardığı belirtilmektedir:

(...)Doğum, kültürel olarak "Çok güzel bir olaydır, tabii..." ama her ne kadar itiraf etmesi zor olsa bile 'iğrenç'tir. Yeni doğmuş bebek de doğum yapan anne de abjekt'tir. Her ayırım ondan ayrılışla delice bir pazarlığa bağlı olduğu sürece, 'anne'nin dehşet verici olan, ilk abjekt'tir. Bu 'abjekt' ontoloji öncesi ve ötesidir çünkü 'şey' bile onun vücudunu 'abjekt' hale getiren bir fırlatmaya, doğuma bağlı olacaktır. Yalnızca anne değil, doğurma potansiyeline sahip olduğu adet kanamalarıyla işaretlenen dişi abjektir. Dinin gözünde, adet kanamaları gören kadının ibadet bile edemeyecek kadar kirliliği sayılması, dişi vücudun verimliliği karşısında baba-erkek düzenlerinin yaşadığı dehşetin bir ifadesidir yalnızca (Direk, 2010: 64).

FP Dergisinin sekizinci sayısında ele alınan bir yazıda ise kadınların insan hakları bağlamında sahip oldukları haklar değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme bazında kadınların kendi bedenleri ve cinsellikleri hakkında tam bir yetkinliğe sahip olması gerektiği belirtilmektedir. Bunun yanı sıra kadınların cinsellikleri ile doğurganlıklarının birbirinden ayrılması gerektiği ve kadınların doğurmak kadar doğurmamak haklarının da var olduğu belirtilerek bu amaca yönelik kadın bilgilendirilmelerinin yapılmasının uygun olacağı ifade edilmektedir:

(...)Kadının insan hakları arasında, çocuk doğurma hedefi olmaksızın istediği kişi ve istediği şekilde cinselliğini yaşama hakkı vardır. Cinselliğini yaşaması açısından evli ya da bekâr olması arasında bir fark yoktur. Yine çocuk yapmak ya da yapmamak konusunda özgürce karar vermek de bu haklar arasındadır (Uğurlu, 2010: 24).

AD'nin on altıncı sayısında bu duruma paralel kaleme alınan yazıda kadınların çocuk doğurması üzerine tespitlerde bulunulmuştur. Bu yazının bir noktasında kadınların çocuk doğurma seçeneğini seçebileceklerini ancak yazarın kendi düşüncesi nezdinde seçmemeleri gerektiğini ifade etmektedir:

(...)Çocuk doğurmak kadınlar için çok önemli bir mesele. Kadınlar istiyorlarsa doğurabilmeli (bana kalırsa mümkün oldukça doğurmamayı seçmeli), ama doğurdukları çocuklara ebeveynler birlikte bakabilmeli, bunun dışındaki zamanlarda

günün her saati herhangi bir ücret ödemedi çocukları bırakabilecekleri kreş, çocuk bakım evleri olmalı (Akkaya, 2010: 68).

Yukarıdaki ifadeler etrafında kadınların cinsellikleri ile doğurganlıklarının bir tutulması sonucu kadınların kısıtlama altına alındığı savunulmaktadır. Burada dünya genelinde 1970'lerden itibaren başlayan plastik cinselliğin savusunu gerçekleştirilmektedir. Plastik cinsellik ile cinselliğin her anlamda özgür olduğu bir toplumsal yapı inşa edilmeye çalışılmaktadır. Buradaki amaç cinselliği bir sorumluluk alma duygusu olmaktan çıkarmak ve bireylerin daha kontrolünü sağlamak için atomize bireyler ortaya çıkarmaktır.

FP Dergisinin sekizinci sayısında yer alan başka bir yazıda Orta Çağ dönemi itibariyle annelik, doğurganlık gibi kimliklerin kadın bilgisi olarak kadınlara bildirilmesi sonucu kadınların doğurdıkları çocuklar ile eve mahkûm edildikleri dile getirilmektedir. Kadınların doğurganlığının kapitalist sistem içerisinde çift yönlü bir şekilde kullanıldığını belirten bir başka yazıda da kadınların doğurmaya mahkûm kılınmaları ile hem özel alana kapatılmaları hem de kapitalist sistem için işçi yetiştirmelerinin sağlandığı şu şekilde ifade edilmektedir:

(...)Böylece kadınlar, Orta Çağ boyunca 'kadın bilgisi' olagelmiş ve onlara kendi bedenleri üzerinde neredeyse mutlak tasarruf yeteneği sağlamış olan bu alandan tamamen dışlanmış; doğurmaya mahkûm kılındıkları çocuklarla (ki bunlar geleceğin ücretli emek ve ev içi emek havuzunu oluşturacaklardır) beraber eve kapatılmıştır (Toksöz, 2010: 29).

Aynı derginin on üçüncü sayısında yer alan "*Evet, kadına yönelik şiddete karşıyız, kadınlar çok çocuk doğurmasınlar, istiyorlarsa doğursunlar tabii, sağlık sorunlarını takip etsinler.*" ifadesi kadınların doğurganlık özelliklerini nasıl kullanacaklarının kendilerine bırakılması gerektiğini savunmaktadır (Çağatay, 2012: 8).

Bu ifadeler kadınların bedenleri üzerinde aslında kontrol kurmaya çalışanın kapitalist sistem olduğunu ifade etse de feminizm bu durumu yalnızca erkekler üzerinden yürütmektedir. Halbuki kapitalist sistem, Sanayi Devrimi sonrası ortaya çıkan yeni iş kolları ve özgür düşünce ortamının bir getirisi sonucu oluşmuştur. Kapitalist sistemin oluşması ile de küreselleşme adı altında tek tipleştirme faaliyetleri gün yüzüne çıkarak toplumların kontrolünün daha kolay yapılabilmesi amaçlanmaktadır.

FD Dergisinin yirmi altıncı sayısında yazılan yazıda yazar kadınların tarih boyunca erkeklerin cinsel isteklerini karşılama, çocuk doğurma gibi görevleri üstlendikleri ve bunlara paralel olarak da annelik, eş gibi rollerle kısıtlı bir alana hapsedildiklerini belirtmektedir:

(...)Tarih boyunca kadınların büyük çoğunluğu, erkeğin cinsel zevkini sağlamak, çocuk doğurmak ve büyütmek gibi işlevleri yüklenmiştir. Böylelikle kadın, analık ve birkaç ayrıcalık dışında cinselliğini saklar halde ancak beden işçiliği, ev işlerinden meydana gelen kısıtlı yaşamın angaryası içinde yaşamıştır (Tuğcu, 2012: 19).

FD Dergisinin on dördüncü sayısında ise dönemin iktidarının ortaya koyduğu politikalar eleştirilmektedir. Bu politikaların kadınları kısıtlayan eve, çocuk doğurmaya mahkum eden yapısının devam ettiği “*Sonuçta bu yasadan bize düşen yine ucuz iş gücü olmak, çocuk yaşta gelin olmak, üç de yetmez beş tane çocuk doğurmak!*” ifadesi ile dile getirilmektedir (Ünalı, 2012: 9).

Yukarıda yer alan ifadelere bakış açısı önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Çünkü kadın doğurganlık özelliği ile kısıtlanmamaktadır. Aksine tüm insanların geleceği ve toplumsal demografi özelliklerinin hepsi kadın odaklı ve kadına bağlı durumlardır.

FD Dergisinin on yedinci sayısında dosya başlığı altında ele alınan konu da ise patriyarkinin çocuk bakımı ve doğurganlığı aynı kategori içerisine alarak tüm yükü kadınların omuzlarına yüklediğine değinilmektedir. Hatta çocuk bakımının yanı sıra kadınlara annelik vasfı adı altında aile içerisindeki yaşlı ve hasta bakımlarının verildiği ve bu durumun kadınlar üzerinde fazla iş yükü oluşturduğu belirtilmektedir:

(...)Erkek ve duhul-merkezli, üremeye yönelik heteroseksüel cinsellik biçimini ayrılmaz bir biçimde doğurmaya bağlar ve bunu kadınların omzuna yıkar; bunun üzerine kurulmuş olan annelik ideolojisiyle kadınları her şeyden önce anne diye belirler ve kocaların, hasta ve yaşlı akrabaların bakımını da buna bitştirir (Dosya, 2013: 23).

İşte bu tanımlama kapitalist sistem öncesi kadınların bütünleyici özelliğinin bir göstergesi konumundadır. Yukarıda tanımlanan olay aslında kapitalist sistem sonrası kadın emeğinin görünmezleştirilmesi ve kadının fabrikalara doğru çekilmeye çalışılmasını ifade etmektedir. Kadınların kapitalist sistem öncesi değer gören ve takdir edilen görevleri kapitalist sistem sonrası kadınların eve kapatılması etken olmuş bir durumu temsil etmektedir.

FD Dergisinin yirmi ikinci sayısında yazılan yazıda ise erkeklere mal mülk edinme, vatandaşlık hakkı ve kamusal alan içerisinde faaliyet gösterebilme haklarının tanınmasından dolayı kadınlara çocuk doğurma ve bunun acısını çekme, eşine itaat etme gibi görevler zorunlu olarak tanınmaktadır ifadesi yer almaktadır:

(...)Erkeğe başka bir kadına, başka bir tekilliğe doğru gidebilmek, aile ya da cemaat için mal mülk edinebilmek, yurttaşlığına geri dönebilmek kalıyorsa eğer, kadına çiftleşme için münhal olmak, çocuk doğurmanın acısını çekmek, çocuklarına ve kocasına annelik etmek ödevinden başka hiçbir şey kalmadığındandır (Irigaray, 2011: 58).

Bunların yanı sıra FP Dergisinin on dokuzuncu sayısında iki yazar tarafından gezi olayları ile ilgili kaleme alınan yazıda feminist grupların neden gezi olaylarına katıldıkları ifade edilmektedir. Bu yazı etrafında feminist grupların ve kadınların devlet tarafından kaç çocuk doğurulması gerektiğine dair açıklamalarını kabul etmedikleri, devletin kürtaj ve hamile kalmayı önleyici diğer yolları yasaklamasını eleştirmek ve tepkilerini ortaya koymak için gezi olaylarında yer aldıkları ifade edilmektedir:

(...)Her fırsatta kaç çocuğu, nasıl doğurmamız gerektiğini söyleyen, kürtajla devlet terörünü özdeşleştiren başbakana, ertesi gün hapını yasaklayarak kürtaj yasağı uygulamasını taçlandıran ‘siz doğurun biz bakarız’ çözümünü (!) sunan devlete kızgındık! (Çelebi ve Kalkan, 2013: 9)

FD Dergisinin yirminci sayısında ise yazılan bir başka yazıda patriyarki ve Türkiye’nin siyasi iktidarının kadınları nasıl gördüğü ve kadınları bu görüntü içerisine nasıl uyarlayabileceği dile getirilmektedir. Yazı içerisinde muhafazakâr iktidar sisteminin patriyarkiye uygun olarak kadınların öncelikli görev tanımlaması içerisinde çocuk doğurmak ve bu çocukları sağlıklı bir şekilde yetiştirmek şeklinde kısıtladığı belirtilmektedir. Bu kısıtlama ile kadınları ev içerisinde tutmuş ve patriyarkiye uygun bir uygulama gerçekleştirmiş olacaktır:

(...)Patriyarka, Türkiye’de AKP tipi yeni muhafazakârlıkta ifadesini bulan ideolojik altyapısı ile kadınların öncelikli görevinin milletin gelecek nesillerini oluşturacak çocukları doğurmak ve büyütme olduğunu iddia ediyor (Osmanağaoğlu, 2013: 10).

FP Dergisinin yirminci yazısında yer alan bir yazıda ise iktidar sisteminin kadınlar üzerinde kısıtlayıcı bir unsur olarak doğurganlığı kullandığı ve bu durumu engelleyecek ya da sonlandıracak eylemlerin yasal olarak kaldırılmasını eleştiren düşünceler şu şekilde ifade edilmektedir:

(...)Son dönemde iktidarın doğum kontrol yöntemlerine ulaşımı fiilen ve yasal olarak engelleyerek, kadın bedenine yapışan eliyle kadınları doğurmaya zorlaması ve kent arasında kurulan ilişki de feminist hareketin teşhir ettiği bir iktidar oyunu (Bayram, 2013: 15).

FP Dergisinin yirmi birinci sayısına gelindiğinde lezbiyenler ile ilgili yazılmış bir yazı görülmektedir. Bu yazı içerisinde lezbiyenlerin ve lezbiyen feministlerin aslında erkeklerin kadınların cinselliği üzerinde kurmuş oldukları çocuk doğurma ve nesli devam ettirme eylemlerine eleştiri olarak ortaya çıktıkları yer almaktadır. Erkeklerin egemenliği altında bulunan çocuk doğurma, karşılıksız emek ile erkeklerin erkini devam ettirme faaliyeti olarak görülen cinsellik algısına sarsıcı eleştiriler getirildiği ifade edilmektedir:

(...)Kadının erkek cinselliğinin yaşanabilmesi için bir basamak olarak algılandığı, doğurganlığın kadın cinselliğinin tek olumlu yanı olarak kabul gördüğü erkeklerin dünyasında, kadınların adamların soyunun devamı için doğurup, yine adamların erkini devamı için emeklerini karşılıksızca ortaya koydukları bir düzeni yeniden ve yeniden üreten o en küçük birimi lezbiyenler temelden sarsıyor (Sezen, 2014: 30).

FP Dergisinin yirmi ikinci sayısında yer alan bir haber yazısında kadınların doğum kontrol yöntemlerine ulaşımın zorlaştırılarak kadınları doğurmaya zorlamaları eleştirilmektedir. Devletin sunması gereken hizmetleri kadınlara yasaklaması ile kadınları kısıtlamakta olduğu dile getirilmektedir:

(...)Doğum kontrol yöntemlerini ücretsiz ve yaygın olarak sunmak devletin görevi olduğu halde, üreme sağlığı politikasıyla kadınların doğum kontrol yöntemlerine erişimi zorlaştırılıyor, kadınlar doğurmaya zorlanıyor (Haber, 2014: 66)

FD Dergisinin yirmi altınca sayısı incelendiğinde ise kaleme alınan bir yazıda Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümetinin makul kadınlık modelini çocuk doğurma, annelik ve karşılıksız emek şeklinde ortaya koymaya çalıştığı belirtilmektedir. Bu noktada feminist hareket ve savunucuları kadınların kısıtlanmasına neden olan doğurganlık, çocuk bakımı ve heteroseksüel aile yapısına gerekli düzenlemeler yapılana kadar itiraz edeceklerini dile getirmektedir:

(...)AKP makul kadın modeli dayatmasının bu son hamlesiyle erkek egemenliğini ve heteroseksizmi tartışılmaz ve hatta sarsılmaz bir konuma taşımayı amaçlamış. Bizler ise bugüne kadar her alanda yaptığımız gibi, bu tasarı vesilesi ile bir kez daha doğurabildiğimiz için doğurmamız gerektiğini, doğurduğumuz için çocuklara tek başımıza bakmamız gerektiğini, heteroseksüel ailenin var oluşumuzun tek biçimi olmadığını söylemeye, kadınları anneliğe ve ev kadınlığına hapseden her tür düzenlemeye karşı itirazımızı dillendirmeye ve feminist sözümüzü çoğaltmaya devam edeceğiz (Hacıvelioğlu, 2015: 41).

AD'nin dördüncü sayısında kaleme alınan yazıda Kürt aile yapısında kadınların konumları anlatılmaktadır. Kürt aile yapısında kadınlar ev işlerini yapmak, çocuk doğurmak, erkeklerin isteklerini yerine getirmek gibi vazifelerin aynı sıra baskı nedeniyle çocuklarını erkeklerin yanında kucaklarına bile alamadıklarını belirtmektedir:

(...)Kürtler hala aşiret düzeni ve büyük aile yapısı içinde yaşamayı sürdürüyorlar. Bu yapılanma kadının konumunda çok daha ağır baskıları içeriyor. En başta mülkiyet hakkı yok. Çokeşlilik kurumsallaşmış ve içselleşmiş. Doğuracağı çocuk sayısına kendi karar vermiyor. Günümüzde önemli ölçüde değişmiş olmasına rağmen, erkeklerin yanında konuşma, yemek yeme, çocuğunu kucığına alma gibi en insani davranışlar bile genç kadınlara yasaklı (Vargün, 2007: 26).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere Feminist Politika ve Amargi Dergileri içerisinde yer alan yazarlar kadınların doğurganlık durumlarının kadınlar üzerinde baskı unsuru olduğunu ve bu nedenle kadınların ezilmelerine neden olduğunu mevcut yazıları içerisinde belirtmektedir. Kadınların cinselliklerinin özellikle doğurganlık ile birleştirilmesini eleştiren yazarlar bu iki farklı alanın birbirinden ayrılması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca kadınların doğurganlık durumlarının politikalar ile sınırlandırılmasının ve doğum sonucu çocuğun tüm yükünün kadına yüklenmesinin de baskı unsuru olduğunu ifade etmektedir.

Doğurma noktasına beden üzerinden yaklaşan feminist yazarlar kadınların bedenleri üzerinde tam bir hakimiyet hakkı olduğunu savunarak doğurmak ya da doğurmamak kararlarının tamamen kadınların elinde olduğunu savunmaktadır. Bu noktada doğum kontrol yöntemleri, kürtaj ve biyolojik anneliğin reddi ile doğurganlık ve cinsellik arasındaki bağın koparılması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Bu durum aslından plastik cinselliğin başlatılması ve toplumsal yaygınlık kazanması için kullanılan yöntemlere destek verecek niteliktedir. Gerek Dünya'da gerekse Türkiye'de feminist hareketin hız kazandığı 1970'ler itibariyle feminist kadınlar doğurganlıkları üzerinde tek söz sahibi olduklarını ve bedenlerinin tüm hakimiyetinin kendilerinde olduğunu savunmaktadır. Ancak aynı dönem içerisinde Batı toplumu tarafından oluşturulmaya çalışılan plastik cinselliğin özlerinin savunulduğu atlanılmaktadır. Toplumsal yapısı itibariye Türkiye sorumluluk ve bağlılık duygusu olan bir ülke konumundadır. Türkiye'de bulunan ve FP Dergisi içerisinde yayın hayatına devam eden yazarlar ise farkında olarak ya da olmayarak plastik cinselliğin ilklerini savunarak insanların sorumluluk duygularını

azaltma eğilimindedir. Bu durum cinselliğin kavramsallaştırılmasını tamamen değiştiren ve bireylerin sorumluluk yüklenmeden diledikleri gibi cinsel hayat yaşamalarına etki etmektedir.

Halbuki doğurganlık ve cinselliğin birbirine bağlı kavramlar olması bireylerin sorumluluk duygularının pekiştirilmesi, davranışlarının sorumluluklarını üstelenebilmeleri ve aldıkları kararların devamlılığı açısından önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra neslin devamı ve aile bağlarının güçlenmesi için doğurganlık ve cinsellik kadın ve erkek için vazgeçilemez kavramlar niteliğindedir. Ancak feminist hareket bu kavramları ortadan kaldırarak tamamen plastik cinselliğin aktif olduğu bireylerin sorumluluk duygularının ortadan kaldırıldığı ve atomize bireyler oluşturma yolunda gerçekleştirilen politikalar için gerekli uygulamaları destekleyerek toplumsal yapı içerisinde dönüşü olmayan değişikliklere sebep olmaktadır.

Her iki dergi yazarları da kadınların doğurganlık özellikleri ile cinselliklerinin ayrılması üzerinde durarak kadınların doğurganlıklarının kadınları baskılama yöntemi olduğunu savunmaktadır. Bunun yanı sıra kadınların doğurganlıklarından dolayı herhangi bir başarı gerçekleştirmelerinin mümkün olmadığı yönünde ifadelerde bulunmaktadır. Halbuki kadınlar geçmiş yaşantılardan bu yana hem kendilerine has olarak verilen doğurganlıklarını gerçekleştirmiş hem de kendi başarıları için çalışmalar yürütebilmiştir. Doğurganlık ile başarı arasında kurulan köprü kadınların kendilerine yabancılaşarak tek tip bir kadın topluluğu oluşturmaktan öteye geçemez. Kadınlar kendi bedenleri, fizyolojik özellikleri ve yapıları ile bir bütün içerisine girerek kendini tamamlama sürecine başlayabilir. Kendinden yabancılaşarak oluşturulan her şey aslından Dünya sistemi üzerinde kurulmaya çalışılan atomize yapı ve yönetim anlayışına katkıdan başka bir boyuta geçemeyecektir.

Bunun yanı sıra Feminist Politika düşünürleri gibi cinsellik ve doğurganlığın birbirinden ayrılması gerektiğini savunan Amargi Dergi yazarları plastik cinsellik olgusunu savunan bir konumda yer almaktadır. Bireyler cinselliklerinde sınırsız ve özgür olarak hareket ederek tüm sorumluluk durumlarından uzaklaştırılmak istenmektedir.

5.1.2.1.3. Üçüncü Yüklem: Çocuk Bakımı

FP Dergisi çocuk bakımı konusunda incelendiğinde ilk olarak derginin ikinci sayısında kaleme alınan bir yazıda yalnızca kadınlar üzerinde varsayılan çocuk bakımının kadınların iş gücüne katılımı için büyük sorunlar oluşturduğu ve bu nedenle kadınların mağdur olduğu savunusu dile getirilmektedir:

(...)Çocuk bakımı, ev işlerinin neredeyse tüm güne yayılan parçası. Ev dışında çalışmak söz konusu olduğunda da en önemli engeli oluşturuyor. Doğum izinleri kadınların yükselmesinde sorun oluştururken, çocuğun bakımının neden olduğu iş yükü ve masraflar çoğu zaman, kadınların ücretli emek gücüne katılım konusunda isteksizleşmesine yol açıyor (Osmanağaoğlu, 2009: 8).

FP Dergisinin üçüncü sayısında kaleme alınan bir yazıda “Ödenen teşvikler ek bir imkân yaratırken, bir çok kadın için yeterli olmayacak, kadınlar yine çocuk bakımına mahkum kalacaklardır.” cümlesi ile kadınların iş hayatına katılımı için devlet tarafından ödenen teşviklerin kadınlar için önemsiz olduğu belirtilmiştir. Çünkü tüm verilen teşviklere rağmen kadınların üzerinde çocuk bakımı görevi yer almaktadır ve kadınlar bu göreve mahkûm edilmektedir (Kocacıbaşı, 2009: 31).

FP Dergisinin on sekizinci sayısında ise kaleme alınan başka bir yazıda kadınların iş hayatında karşılaştıkları zorluklara artı olarak anne olmaları ve çocuk bakımından sorumlu olmalarının da eklenmesi anlatılmaktadır. İş yaşamında hamilelik ve işe dönüş gibi durumlarda hangi düzenlemelerin yer aldığı belirtildikten sonra bu düzenlemelerin mevcut çocuk bakımını yalnızca kadınların üzerine yüklemenin kadınları ezilmeye yönelten bir grup haline getirmektedir. Ayrıca bu çocuk bakımının sadece kadınlara yüklenmesi onların iş hayatına katılmamalarının en büyük etmenlerinden biridir:

(...)Kadın işçilerin doğum sonrası işe dönüş zorunluluğunun yasada zaten mevcut yana, çocuk bakım yükünün sadece kadınların üzerinde kaldığı ve hatta kalması teşvik edildiği bir ortamda, kadınların salt anne olma ihtimalleri bile işe alınmalarının önünde engel (Ulusoy, 2013: 14).

FP Dergisinin aynı sayısında yer alan bir başka yazıda kadınların devlet desteği ile verilen kredi ve diğer imkanlar ile toplumsal yapı tarafından üzerine yüklenen çocuk bakımı, aile yaşantısı gibi rollerden kurtulmasının mümkün olmadığı “Hangi kadın hangi kredi ile iş kurarak koca dayığından, mahalle baskısından, çocuk bakımından, namus cinayetlerinden aile içi şiddetten ve ikinci sınıf vatandaş olmaktan kurtulabilir?” cümleleri ile ifade edilmektedir (Ergüder, 2009: 25).

FP Dergisinin on birinci sayısında yer alan yazıda ise özellikle muhafazakâr aile yapıları içerisinde kadınların kocasına itaat eden, çocuk bakımı ve ev işlerinden sorumlu kişiler olarak tanımlanması ve erkeklerin de otorite sahibi bireyler olarak ele alınması kadınların baskı altında olduklarını ifade etmektedir. Muhafazakâr yapı içerisinde kadınların erkekler tarafından yönetilen kişiler olarak ele alınması eleştirilmektedir:

(...)Muhafazakârların aile tanımlarına göre, baba, mutlak otorite; anne, yaşlı, hasta ve çocuk bakımı ile ilgilenen, ev işlerini yapan ve kocasına itaat eden kadın; çocuklarsa bu katı cinsiyetçi rol modellerini örnek almış, muhafazakâr ve geleneksel aile yapısını sürdürecektir bireyler olacaklardır (Can, 2011: 8).

FP Dergisinin yirmi ikinci sayısında hamileliğin kadınlar üzerinde fizyolojik ve psikolojik olarak etkilerinin yanı sıra çocuk bakımı yükünün de kadınlara verilmesinin kadınların kendi ihtiyaçlarını arka plana atmalarına neden olduğu dile getirilmektedir. Bunun yanı sıra bu durumları kabul edip etmeme durumunun kadınlara bırakılması gerektiği ve bu nedenle de kürtaj hakkının verilmesi gerektiği şu ifadelerle savunulmaktadır:

(...)Kadınlar hamilelikten bedensel, ruhsal, cinsel olarak daha fazla etkilendiği patriyarkal ilişkiler içinde ve çocuk bakımının yükü kadınların üzerinde olduğu için kürtaj hakkını, kadınların kendileri kendi ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştirme hakkını tanıyan, mümkün kılan bir koşul olarak savunuyoruz (Günel, 2014: 20).

FP Dergisinin yirmi yedinci sayısında yer alan bir yazıda kadınların kızları ve kendi yaşamları üzerindeki sorumlulukları dile getirerek kadınlara zorunlu olarak çocuk bakımı görevinin yüklendiği şu ifadelerle dile getirilmektedir:

(...)Anneler bir yandan kendilerinin ve kızlarının iffetli birer kadın olarak yaşamalarını sağlarken, diğer yandan, çocuk bakımı, taşıma ve ev işlerini yapan insanlar olmak zorunda kalıyorlar (Küçükırca, 2015: 40).

AD'nin on sekizinci sayısında kaleme alınan yazıda kadınların ev içerisine nasıl çekildiğini ve çocuk bakımı konusundan sürekli kadının kendinden taviz vermesi gerektiğini belirtilmektedir:

(...)Hangi arada tüm ev işlerinden, çocuklardan, herkesin bakımından sadece sizin sorumlu olduğunuzu, evin nasıl sınıca sizi içine çektiğini anlamazsınız bile. Ev devasa ağzını açmış sizi bekleyen, hiç doymayan bir canavardır adeta. Sürekli koşturmanız, sürekli canavarın ağzına bir şeyler boca etmeniz gerekir (Cangöz, 2010: 27).

AD'nin ikinci sayısında kaleme alınan yazıda çocuk bakımı, ev işi gibi işlerin kadınların kendi benlikleri üzerinden yaptıkları fedakârlık sonucu kadınlar üzerinde

baskı unsuru oldukları belirtilmektedir. Bunun yanı sıra yazar kadınların çocuk bakımı ve ev işi unsurlarına gösterdikleri özeni devam ettirmelerinin üzerlerinde kurulan baskıyı kabul etmeleri anlamını taşıdığını ve bu duruma karşı çıkılması gerektiğini ifade etmiştir:

(...)Evin, ailenin ve çocukların bakımı için anne, kendi benini aşarak sonsuz fedakârlık göstermeli, özellikle de çocukların çağrısına koşulsuz olarak yanıt vermeli, onları her koşulda yaşatmaya çalışmalıdır. Bu idealin gerçekleşmesinin ne denli imkânsız olduğunu söylemeye gerek yok sanırım. ‘Bakım’ görevi sadece kadınlara verildiği, ailedeki duygusal ve maddi ekonomi kadınların sömürülmesi, şiddet ve baskı altında tutulmasıyla döndüğü sürece, kadınların bu türden bir sonsuz özeni ve bakımı yaşatmaya çalışmaları kendi üzerlerinde kurulan baskıyı kabul etmeleri anlamına gelecektir (Ahıska, 2006: 22).

FP Dergisinin altıncı sayısı incelendiğinde kaleme alınan bir yazıda ise “Kadının görünmeyen emeğinin somutlandığı alanlardan birisi de çocuk bakımı. Çocuk bakımı deyince, nedense aklımıza önce anne, sonra anneanne, babaanne, hala, teyze, kadın bakıcı...” ifadeleri ile çocuk bakımının kadınların görünmeyen emeği olarak ele alındığı anlatılmaktadır. Ayrıca çocuk bakımı denilince ilk olarak akla neden kadın, anne, anneanne, babaanne, hala ya da teyze kavramlarının geldiği eleştirilmektedir. Ardından da şu ifadeler ile çocuk bakımı konusunda nasıl bir hayat istedikleri dile getirilmektedir “Söyleşi yaptığımız diğer kadınlardan Özlem eğitim, Birgül ise belediye çalışanı. Söyleştik dertleştik, çocuk bakımı deyince akıllara sadece kadınların gelmediği bir dünyayı düşledik.” (Hoser, 2010: 28).

FP Dergisinin altıncı sayısında yer alan bir yazıda kadınların çocuk bakımının ücretsiz emek içerisine girdiği ve bu durumun ücretsiz emeklerden yalnızca birini oluşturduğu ifade edilmektedir:

(...)Kadınların karşılıksız emeği, tarlada çalışmaktan, evde tarhana, bulgur, erişte gibi yiyecek ve kazak v.s. gibi giyecek üretimine hasta, yaşlı bakımından çocuk yetiştirmeye çok çeşitli biçimler alabiliyor (Hattatoğlu, 2007: 19).

FP Dergisinin on ikinci sayısında yer alan Kadın Emeği Konferansı yazısında ise erkeklerin kadınlar üzerinden zaman ve para çıkarı olduğu ve bu çıkarın çocuk bakımı ve ev işi alanlarında yoğunlaştığı belirtilmektedir. Bu durumların ortadan kaldırılması amacıyla politika ve proje önerilerin varlığından bahseden yazı konferansın önemi ve değerlendirilmesine yönelik olarak ele alınmıştır:

(...)Tüm bu tartışmalardan sonra üçlü ayak da dediğimiz sosyal politika, ücretli emek ve ücretsiz ev emeğini birlikte düşünmeden bir politika oluşturabilmemizin mümkün olmadığı sonucuna vardık. Kampanyanın ismi bu tartışmalardan sonra

geldi, tam da anlatmak istediğimiz buydu; Bu üç ayak içinde bizim sermayeden ve devletten taleplerimiz var ancak esas olarak: Erkeklerden Alacaklıyız. Temizlik, yemek, yaşlı bakımı ve en önemlisi çocuk bakımı gibi ‘kadın işleri’nin yapılmasından erkeklerin maddi çıkarı (para, zaman) var (Konferans, 2011: 3).

AD’nin sekizinci sayısında sosyal politikalar ve toplumsal cinsiyet üzerine yazılan yazıda çocuk doğurmanın aksine çocuk bakımının da ağırlıklı olarak kadının sorumluluğuna verilmesinin kadının istihdamdan uzaklaşmasına neden olduğu yazar tarafından belirtilmektedir. Bunun yanı sıra çocuk bakımının sürekli olarak kadınların üzerine yüklenmesi kadınların mevcut ev içi sorumluluklarının artmasına, kamusal yapı ve iş hayatından uzaklaşmalarına neden olmaktadır:

(...)Örneğin, analık izni çalışan birçok kadının küçük çocuğuna yine kendisinin bakmak durumunda olduğu gerçeğini dikkate alarak bu ihtiyaca özel çözüm öneriyor ve kadının iş hayatına geçici bir arayla tekrar dönmesi için imkân tanıyor; ancak bunu yaparken çocuk bakımının eşlerden esas kadının sorumluluğu olduğunu kabul ediyor ve olanakları da bu doğrultuda sunuyor. Böylelikle söz konusu politikalar pratik ihtiyaçları cevaplarken aslında mevcut eşitsizlik ve adaletsizliklerin de temeli oluşturan toplumsal cinsiyet ilişkileri ve normlarının yeniden üretiminde rol alabiliyor (Kılıç, 2008: 33).

FP Dergisinin yirmi beşinci sayısında ise dergi yazarı Türkiye’nin sahip olduğu ataerkil toplum yapısının erkeklere aileyi geçindirme, kadına ise çocuk bakımı ve ev işlerini yüklediğini belirtmektedir. Erkeğin aileden ayrılması, vefat etmesi sonucu ise kadınların hem ekonomik olarak hem de ev işi, çocuk bakımı olarak dezavantajlı konuma gelmeleri eleştirilmektedir:

(...)Türkiye’de ataerkil toplum yapısının bir sonucu olarak ailenin geçiminin sağlanması erkeklerin, evin ve çocukların bakımının da kadınların sorumluluğunda olması, erkeklerin vefat etmesi ya da boşanma durumunda, kadınlar için ekonomik anlamda sorunlara sebep oluyor (Gedik, 2015: 18).

Yukarıdaki ifadeler etrafında Feminist Politika ve Amargi Dergilerinde yer alan yazarların çocuk bakımı konusundaki yaklaşımlarının genel olarak iş hayatı ve emek sömürsü üzerinden kadınları mağdur ettiği üzerinde durulmaktadır. Kadınlar toplumsal yapı ve siyasal yapı etrafında çocuk bakımı ile ev hayatına kapatılmaktadır. Ev hayatı içerisinde kısıtlanan kadınlar doğum sırası ve sonrasında çocuk bakımı etkeni ile iş hayatından uzaklaşmakta ya da iş hayatına katılımında çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Bu nedenle FP Dergisi yazarları çocuk bakımının yalnızca kadına ait bir görev olmadığını belirterek bu görevin devlet ve erkek nezdinde paylaştırılması gerektiğini savunmaktadır.

AD'nin üçüncü sayısında kaleme alınan bir başka yazıda kadınların ev içerisinde maruz kaldıkları istismara çalışma ortamında da maruz kaldıkları belirtilmektedir. Kadınların ev içerisinde maruz kaldıkları istismarın başında ise şiddet ve çocuk bakımının geldiğini yazar şu sözlerle ifade etmektedir:

(...)1990'lardan sonra toplumsal muhalefetin sınıf ekseninden uzaklaştıkça meşrulaşıyor, ancak radikalliğini de yitiriyor. Bu ise evdeki koca dayağı, çocuk bakımı ya da ütü yapmanın sıklığıyla, ev dışında çalışırken aynı işi yapan erkekten daha az ücret almak arasındaki bağlantının görünmez hale gelmesi anlamına geliyor (Osmanağaoğlu, 2006: 13).

AD'nin yirmi ikinci sayısında ise kaleme alınan bir yazıda yazar bir feminist olarak annelik ve çocuk yetiştirme tüm ağır yüklerini reddettiğini ve Türkiye'nin toplumsal yapısı içerisinde bu durumla mücadele edilmesi gerektiğini ifade etmektedir:

(...)Bir feminist olarak çocuk yetiştirme tüm günahlarını üstümüze almayı reddediyorum. Bunun çok büyük bir haksızlık olduğunu düşünüyorum. Fakat hala en ağır faturanın biz kadınlara ya da annelere kesildiği bir ülkede, bununla da baş etmek zorundayız (Vargün, 2011: 8).

Yukarıda Feminist Politika ve Amargi Dergi yazarları tarafından aktarılan çocuk bakımı ve anneliğe yönelik düşünceler çocuk bakımının kadınların emeklerini sömüren, kadınları ezen ve ezilmesine sebep olan bir iş yükü olarak değerlendirilmektedir. Çocuk bakımının görünmeyen emek, çalışma hayatına katılımı engelleyen bir durum olarak değerlendirilmesi Batı'da ortaya çıkan kapitalist sisteme kadar sorun teşkil etmeyen yapılar iken Batıdaki bu gelişmeler ile sorun haline getirilmesi aslında sistemin kadınları araçsallaştırması için fırsat sunmuştur. Bu yöntemle aile bağları, toplumsal grup bilinci ve kültürel bağlar kopararak atomize bireyler oluşturma projesi başlatılmıştır.

Ardından ortaya çıkan sekülerleşme ve getirileri ile de dünya genelinde benzer ve yönetimi kolaylaştırılmış topluluklar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu toplulukların ana dönüşümü de kadınlar üzerinden gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Dergi yazarlarının annelik konusunda çocuk bakımı açısından değerlendirmeleri kadınların ev içi karşılıksız emek ve fedakarlıkları üzerinden yoğunlaşmaktadır. Kadınların kendilerini toplumsal baskı ile dayatılan aile kurumuna kapatarak sürekli ev işi ve çocuk bakımı yapmaya adadıklarını ve mevcut siyasal yapılarında bu durumu destekleyen ortamlar hazırladığını belirten yazarlar çocuk

bakımının devlet ve kamu tekeline geçmesini savunmaktadır. Kadınlar doğurmak istiyorsa doğursun ancak bakımı devlet destekli kreş ya da gündüz bakım evlerinde gerçekleştirilsin ve kadınlar çalışma hayatına katılım sağlasın düşüncesini savunan yazarlar aile bütünlüğünün önemini göz ardı ederek kadınların aile içerisinde de bireysel olarak hareket etmesini savunmaktadır. Ancak bu noktada aile bütünlüğü ve aile içerisinde yer alan bağların önemi tamamen arka planda kalmaktadır.

Arka plana atılan bu duygu ve davranışlar toplumsal bütünleşmenin yok olması ve dünya genelinde seküler bir yaşam biçimi ortaya çıkarılmasına katkı sağlayan en büyük etmenlerden birini temsil eder. Seküler dünya içerisinde her birey yalnızca kendi istekleri ile meşgul olarak atomize hayatını en özgür şekilde gerçekleştirme amacı gütmektedir. Ancak kapitalist ve seküler yaşam öncesi yapıda bireysel ihtiyaçların yanı sıra toplumsal bütünlük yer almakta idi. Bu durum dünya üzerinde daha kolay hakimiyet sağlamak ve daha fazla gelir elde etmek isteyen sistemler tarafından özellikle kadın merkezli bir noktadan dönüşüm geçirmektedir. Feminizm ve feministler de bu noktada hizmet sağlayan önemli bir konumda bulunmaktadır.

SONUÇ

İnsanlığın var olduğu günden bu yana oluşturulan tüm toplumsal yapılar anaerkillikten ataerkilliğe doğru evrilerek günümüz görünümüne ulaşmıştır. Günümüzde var olan dünya üzerindeki birçok toplum ataerkil bir yapıya sahiptir. Bu yapı yaşlı ve genç erkekleri kadınlar üzerinde, yaşlı erkekleri de genç erkekler üzerinde baskın bir konuma getirmektedir. Özellikle neslin devamı ve erkeğin saygınlığının artması amacıyla erkeklerin kadınlar üzerindeki ana baskı noktası çocuk doğurmaktır. Kadın cinselliğinin bir sonucu olarak hamile kalmaktadır. Hamilelik sonucu erkek kadının kendisine sağlıklı bir çocuk vermesini ve neslinin devamı için bu çocuğun tüm ihtiyaçlarının karşılanması istemektedir. Kadın işte bu noktada ataerkil sistem içerisinde eş, anne rolleri ile özel alan olarak ifade edilen eve hapsedilmektedir. Bu durum kadınlar için kabul edilebilir bir durum olmamalıdır. Kadın kendi bedeni üzerinde tek söz sahibi kişi olmalıdır.

Ataerkil sistemin karşısında kadınlar üzerinde oluşturulan baskı ve ikincil duruma getirilmelerin engellenmesi amacıyla Fransız Devrimi sonucu ortaya çıkan feminizm dönemseller olarak farklılıklar göstererek son olarak tüm ataerkil sistemin değiştirilmesi gerektiğine kadar birçok fikir üretmiştir. Ürettiği fikirleri uygulama alanına çıkarmaya çalışan feminist hareketler zaman zaman baskı yoluyla zaman zaman da siyasi yollarla engellenmeye çalışılmıştır. Çünkü feminizm ortaya çıktığı dönem itibariyle toplumsal huzuru bozacak olan bir yapı olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu engellemeler feminizme engel olamamış tam aksine birçok farklı kola ayrılmasını sağlamıştır. Liberal feminizm olarak ortaya çıkan ve kamusal alanda yer almak isteyen kadınlar tarafından desteklenen feminizm ilk faaliyeti olarak kadınları iş hayatına dâhil etmiştir. Ancak bu durum kadınların kamusal alanda da ikincil konuma getirilmeleri ve daha zor şartlarda daha ucuz çalıştırılmalarına engel olamamıştır. Ardından bu soruna çözüm olarak Marksist feminizm ortaya çıkmış ve iş yaşamı ve özel alanda maruz kalınan sınıf ayrıcalıklarını ortadan kaldırmak için çalışmalar yürütmüştür. Yürütülen bu çalışmalar da yetersiz kalınca feminizm akımı içerisinde en sert yapıya sahip radikal feminizm ortaya çıkmıştır. Radikal feminizm savunucuları kamusal ve özel alanda kadının maruz kaldığı ikincil konumun ataerkil sistem üzerinde yapılan düzeltmeler ile mümkün olamayacağını savunmuştur.

Mevcut problemlerin ana kaynağının kadınların duygusallıklarının kullanıldığı aile ve bunun ardından gelen annelik olduğunu ifade etmiştir. Radikal feminizm sorunların çözümü amacıyla aile kurumunun ortadan kaldırılması, kadınların bedenlerinin üreme merkezi olarak kullanımının sonlandırılması, yapay çocuk plesantaları gibi öneriler ortaya koymuştur. Ancak toplumsal yapı bu kadar sert değişikliklerin gerçekleştirilmesi için uygun bir yapıda değildir. Bu akımların ardından daha orta yol bulucu bir akım olan sosyalist feminizm ortaya çıkmıştır. Sosyalist feminizm aileye karşı olmayan ancak kadınların ev içerisindeki tüm haklarının maddi ve manevi olarak güvence altına alınmasını savunan bir akımdır. Sosyalist feminizm kamusal alan ve özel alan arasındaki sorumlulukların eşit olması ve karşılıklı olmasını savunmuştur. Bahsi geçen tüm bu akımlar modern dönem içerisinde kadınların haklarını savunmak ve toplumsal yapıyı değiştirmek için çalışan akımlardır. Ancak modern dönem sonrası postmodern döneme geçiş ile feminizm tamamen farklı bir boyut kazanmıştır. Cinsiyetsizlik üzerinden teoriler üreten postmodern feminizm farklı kuramları ile çalışmalarını sürdürmektedir.

İşte bu noktada feminizm kişisel olan politiktir söylemi ile kadınların toplumsal yapı tarafından yüklenen tüm rollerine eleştiri getirmektedir. Bu eleştirilerin en temel noktasını aile ve annelik üzerinden gerçekleştirmektedir. Feminizmin birçok akımı anneliği kadınları toplumdan soyutlayan, kadınların emek sömürüsüne maruz kalmalarına neden olan bir toplumsal rol olarak değerlendirmektedir. Bu durumun ortadan kaldırılması için aile kurumuna karşı çıkmakta, kürtajın ve doğum kontrol yöntemlerinin yaygınlaşması ve yasalaşarak devlet destekli olarak uygulanması için tasarılar oluşturmakta, anne olan kadınların emeklerinin devlet tarafından maddi ve manevi açıdan güvenceye alınmasını savunmaktadır.

Gerçekleştirilmiş olunan bu çalışmada Feminist Politika ve Amargi dergilerinde annelik düşüncesi değerlendirilmeye alınmıştır. Çalışma konusu feminizm üzerinden yapıldığı için annelik kavramı mevcut feminizm akımları çerçevesinde ele alınmıştır. Annelik tek başına bir rol ve kavram olmasının yanı sıra bu kavramı destekleyen doğurganlık, doğurmak, çocuk bakımı, hamilelik gibi kavramlarda mevcuttur. Bu esas doğrultusunda bu çalışmada annelik düşüncesini belirlemek amacıyla doğurganlık ve çocuk bakımı öğeleri üzerinde de durulmuştur.

Araştırma verilerini toplamak için Feminist Politika ve Amargi dergilerinin tüm sayıları ele alınmıştır.

Tüm feminist akımlar içerisinde kendine yer bulan kadınların annelik rolü Feminist Politika dergisinde toplumsal ve siyasal alanda neden olduğu durumlar neticesinde ortaya çıkmaktadır. Feminist Politika dergisi Sosyalist Feminist Kolektif Derneği'ne bağlı olarak yayın hayatına başlamış bir dergidir. Bu nedenle derginin temel yapısını sosyalist feminizm oluşturmaktadır. Ancak dergi yayın hayatına başlangıçta tüm feminist akımları benimsemiş bireylere açık bir yapıda olduğunu belirtmiştir. Türkiye'den ve dünyanın farklı ülkelerden kendisini feminist olarak niteleyen bireylerin yazı, araştırma, demeç, söyleşilerinin yer aldığı feminist Politika dergisi annelik konusuna derginin temel yapısında farklı bir şekilde yaklaşmaktadır. Sosyalist feminizm annelik ve çocuk bakımına devlet güvencesi ve adil iş bölümü ile karşı olmamasına rağmen Feminist Politika dergisi içerisinde incelenen ve annelik ile ilgili olan yazıların büyük bir kısmı anneliği reddetmektedir. Feminist Politika dergisi annelik kavramı etrafında değerlendirilirken üç yüklem üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. Bu üç yüklemi anne, doğurmak/doğurganlık ve son olarak çocuk bakımı oluşturmaktadır.

Feminist Politika dergisine göre annelik ataerkil yapının kadını evde tutmak ve üzerinde baskı kurabilmesini sağlamak için kullanılan toplumsal bir roldür. Kadınların erkeklerden farklı biyolojik özelliklerinin sonucu fizyolojik olarak üreme işlevlerinin olması kadınların kendi bedenleri üzerindeki söz hakkını azaltmaktadır. Feminist Politika dergisine göre annelik kadınların baskılanmasına olanak sağlayan yapıyı oluşturmaktadır. Toplumsal yapı kadına aile içerisindeki eş rolünü takiben anne ya da diğer bir tabir ile kutsal annelik rolünü yüklemektedir. Kadın annelik rolü ile toplumsal kalıplara sokulmaya çalışılmakta ve özel alana doğru çekilmektedir. Gerek iş yaşamında gerek özel yaşamda kadınların en önemli özelliğinin anne olma özelliği dayatmasına karşı olan Feminist Politika kadınların annelik rolünü reddetme yetkilerinin olduğunu ve bu rolü kullanmaları gerektiğini savunmaktadır.

Bu anlatılar ile Feminist Politika dergisinde yer feminist yazarlar annelik rolünün reddedilmesi gereken bir rol olduğunu savunmaktadır. Annelik rolünün reddedilmesi ile toplumsal yapıda var olan cinsellik algılarında değişmeler

yaşanacağı ve kadınların cinselliklerini özgürce kullanabilecekleri ifade edilmektedir.

Feminist Politika dergisinde değerlendirilen bir diğer kavram ise doğurmak/doğurganlıktır. Feminist Politika dergisi bu noktada ilk olarak kadınların cinselliklerinin doğurganlık ile bir tutulmasını eleştirmektedir. Kadınların doğurganlıklarının cinsellikleri ile birleştirilmesi kadınların cinsel özgürlüklerini kısıtlamaktadır. Bunun yanı sıra Feminist Politika dergisi kadınların doğurganlık durumlarının kendilerine söz hakkı tanınmadan devlet ve siyasi yapı ile kısıtlama, yasaklama ya da bazı noktalarda zorunlu olması durumunu eleştirmektedir. Kadınların doğurganlıkları üzerinde kendilerinden başka kimsenin söz hakkı olmadığını savunan dergi yazarları doğurganlık ile kadının iş ve toplumsal yaşamdan uzaklaştırılarak eve mahkûm edilmesini eleştirmektedir.

Feminist Politika dergisi açısından son olarak toplumsal yapı itibariyle anneliğin bir zorunluluğu olarak görülen çocuk bakımı konusu irdelenmiştir. Feminist Politika dergisi çocuk bakımı konusunda neden ilk akla annelerin ya da kadınların geldiğini sorgulamaktadır. Anneliğin getirisi olarak değerlendirilen çocuk bakımı ile kadınların iş yaşamından uzaklaştırılarak eve kapatılmaları, sosyal hayatlarından vazgeçmeleri ve kadınların emek sömürülerinin artması anlamı çıkarılmaktadır. Feminist Politika dergisine göre ne devlet desteklerinin sağlanması ve artırılması ne de iş yaşamında kadınlara annelik rolleri gereği imtiyazlar sağlanması kadınların maruz kaldıkları baskıları ortadan kaldırmamaktadır.

Amargi dergisi ise 2006 yılında yayın hayatına başlayan ve 2015 yılına kadar üç aylık periyotlarla yayınlanan daha çok dönemin siyasi olayları üzerinden kadını değerlendiren bir dergidir. Bu dergi etrafından annelik olgusunun politik yapının kadınları kısıtlamak için kullandığı bir rol olduğu belirtilmektedir. Annelik Amargi dergisine göre kadınların kamusal hayattan uzak tutulması, baskılanabilmesi ve üzerinde otorite kurulabilmesi için en yetkin yöntem olarak kullanılmaktadır. Siyasi yapı kadınları anne rolü etrafında özel alanda ev içerisinde tutmakta ve kamusal hayata katılımlarını kontrol altına almaktadır. Amargi dergisi kadınların annelik rolü ile iş yaşamından uzaklaştırılarak eve ve eşe bağımlı hale getiren bir rol olarak görmektedir.

Bir diğerk yüklem olan doğurmak/doğurganlık üzerinden Amargi dergisi tıp alanı dahil tüm sistem ve yapılar içerisinde kadının doğurganlık özelliğini kullanması gereken kişi olarak değerlendirilmesini eleştirmektedir. Kadınlar cinselliklerini doğurganlıklarına bağlı kalmaksızın özgürce kullanabilmeli ve belirli bir kısıtlama içerisine hapsedilmemelidir. Bunun yanı sıra kadınlara doğurganlıklarını kontrol edebilmeleri amacıyla kürtaj hakkının tüm yapılar içerisinde sağlanmasını savunmaktadır.

Amargi dergisi üzerinde bir diğerk kavram olan çocuk bakımına bakıldığında ise çocuk bakımı kadınların kendi bedenleri üzerinden fedakârlık yaparak gerçekleştirdikleri bir faaliyet olarak değerlendirilmektedir. Kadınlar çocuk bakımını kabul ederek kamusal alan, iş yaşamı ve özel alan içerisinde sürekli baskı ve sömürüye maruz kalacaktır. Bu nedenle Amargi dergisi kadınların çocuk bakımını reddetmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Feminist Politika ve Amargi dergilerinin anneliğe karşı yaklaşımında var olan benzerlik ve farklılıklar ise şu şekilde özetlenebilir:

Feminist Politika ve Amargi dergileri kadınların annelik rollerine karşı çıkmaktadır. Kadınların annelik rolü ile cinselliklerinin kısıtlandığını ve bedenleri üzerinde söz haklarının ellerinden alındığını belirten bu iki dergi anneliğin toplumsal dayatmalardan kaynaklı bir rol olduğunu ifade etmektedir. Bunun yanı sıra iki dergide kadınların fizyolojik olarak sahip olduğu doğurganlık özelliklerini kullanıp kullanmama haklarının olduğunu ve bu nedenle de kürtajın yasal olması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca doğurganlığın kadınların bedenlerine acı verecek şekilde yeniden bir dönüşüme tabi tutulduğunu savunan Amargi dergisi sezeryan, tüp bebek, spiral gibi yöntemlerin kadınlara acı aracı haline getirildiğini savunmaktadır.

Her iki dergi de genel olarak kadınların annelik rollerine karşı bir tutum sergilemektedir. Yalnızca Feminist Politika dergisi daha güncel ve toplumsal olaylarla ilgilenirken Amargi dergisi daha fazla siyasal ve iktidar ilişkileri çerçevesinde bir yayın hayatı sürdürmüştür.

Tüm bu çalışma sonucunda Türkiye’de bulunan ve aktif olarak feminist hareketlere katılan feminist bireylerin anneliğe bakış açısının toplumsal yapı içerisinde baskılama aracı olarak kullanılmasından dolayı olumsuz bir durumda

olduğunu göstermektedir. Neslin devamı ve toplumsal ilerlemenin temel noktasını oluşturan kadınların doğurganlık özellikleri ve sonucunda gelen annelik rolleri feminizm açısından toplumsal baskı, sömürü ve istismar aracı olarak kullanılmaktadır.

Her iki derginin de annelik konusundaki düşünceleri değerlendirildiğinde karşımıza 1970'lerden itibaren gerçekleştirilmeye çalışılan cinsellik, atomize birey ve seküler bir dünya için gerekli olan tüm düşüncelerin Türkiye'de feminizm tarafından gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu noktada feminizm ve savunucuları aslında gerçekleştirilmeye çalışılan dünya düzeni için amacına yönelik ilkeleri uygulamaktadır. Bu durum görünmeyen ve arka plana atılan bir noktayı temsil ederken aslında Batılı devletlerin tam da istedikleri noktada bir dönüşüm temsilidir.

Türkiye'deki feministlerin kadınların annelik rolleri üzerinden gerçekleştirmeye çalıştıkları özgürlük aslında saf bir özgürlük isteğini temsil etmemektedir. Aksine dünya genelinde yaygınlaştırılmaya çalışılan ve toplumsal bilinci bozmaya çalışan uygulamalara hizmet ederek kadınların kendilerine yabancılaşarak özgürleşmelerini savunmaktadır. Ancak özgürleşme denilen kavram bireylerin kendilerini oldukları gibi kabul etme bu özelliklerinin getirdiği gücün farkına varılarak gerçekleştirilecek bir kavramdır.

Bu düşünce yapısı toplumsal yapının dönüşümü ve yeniden inşası noktasında önemli bir konumda bulunmakta olup Türkiye açısından önemli bir noktada yer almaktadır. Bu nedenle toplumsal yapının sağlıklı bir şekilde ve bir bütünlük içerisinde ilerleyebilmesi amacıyla Türkiye toplumsal yapısına uygun çalışmaların yapılması ve artırılması için gerekli ortamların oluşturulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahıska, M. (2006). Kayıp Annelerinin Şiddete Tanıklığı. *Amargi Dergisi*, Sayı 2, ss. 20-23.
- Ahıska, M. (2009). Anelik ve Politika. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 5, ss. 14-16.
- Akkaya, G. (2010). Çocuklar, Erkekler ve Kadınlar. *Amargi Dergisi*, Sayı 16, ss. 67-69.
- Aksoy Sugiyama, C. (2014). Üremeye Dair Yaygın Söylemler: Ortadoğu Bağlamında Türkiye’yi Yeniden Değerlendirmek, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, Sayı 28, ss. 1-26.
- Alptekin, D. (2006). *Üçüncü Dünya Ülkelerinde Kadın Hakları Bağlamında Feminizm* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Altaş, B. (2018). *Tüketim Toplumunda Aneliğin Yeni Görünümleri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi
- Altuntaş, N. (2013). *Dünya’da ve Türkiye’de Siyasal İdeolojiler*, Der. Ömer Çaha ve Bican Şahin, Ankara: Orion Kitabevi.
- Anonim, (2008). <http://www.sosyalistfeministkolektif.org/>. Erişim Tarihi: 04.05.2019
- Anonim, (2016). <http://www.amargidergi.com/yeni/>. Erişim Tarihi: 04.05.2019
- Aristoteles. (1993). *Politika*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Aslan, Y. (2016). *Türkiye’de Feminizm Düşüncesinin İmkânı* (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Atan, M. (2015). Radikal Feminizm: “Kişisel Olan Politiktir” Söyleminde Aile, *The Journal Of Europe - Middle East Social Science Studies ISSN: 2149-6439*, Volume: 1, Issue 2, ss. 1-21.
- Atılğan, D. (2013). Antik Yunan’da Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Temsili, *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, Sayı 10, ss. 15- 27.
- Atılğan, İ. (2009). Yağlı Süngerden Spirale. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 2, ss. 22-23.
- Atılğan, İ. (2012). “Artık Annesin, Durul Biraz”. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 17, ss. 31-33.
- Ayan, D. (2011). “Ög”den “Anne”ye: Türkçe Söz Varlığı Anne. *Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, Sayı 26 (7), ss. 111-116.

- Ayata, A.G. (1998). “*Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye’de Kadın ve Siyaset*”, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ayyıldız, M. (2015). “*Kadın Dergilerinde Sunulan Kadın İmgesinin Feminist Yaklaşım Kavramlarıyla Değerlendirilmesi*“. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Baherirad, S. (2016). *Kadın Gibi Kadın*, İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Baki, T. (2009). Ev İşi Dediğin.... *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 3, ss. 28-30.
- Baldız, B. (2009). Çöp Birey. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 2, ss. 72-73.
- Bayraktar, S. (2011). *Makbul Anneler Müstakbel Vatandaşlar*, Ankara: Ayizi Yayınları.
- Bayram, D. (2012). 15.Sığınaklar Kurultayı’nda “Hayıseverlik” Değil Kadın-Erkek Eşitliği Talebi. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 16, ss. 10-12.
- Bayram, D. (2013). Feminist Politika ve Kent Talebi. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 20, ss. 14-15.
- Beauvoir, S. (1993). *Kadın “İkinci Cins” 2 Evlilik Çağı*, (B. Onaran çev.), İstanbul: Payel Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar*, Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Biter, T. (2017). *Uluslararası İlişkilerde Feminist Dış Politika Söylemi ve İsveç Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çankaya Üniversitesi, Ankara.
- Burke, C. (2006). Kadınlar ve Militarizm: Niçin Toplumsal Cinsiyet Perspektifli Bir Analize İhtiyacımız Var?. *Amargi Dergisi*, Sayı 2, ss. 44-47.
- Can, Ö. (2011). Kutsal Yuva Bize Tuzak mı?. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 11, ss. 8-9.
- Cangöz, N. (2010). Hepimiz Ev Kadınıyız. *Amargi Dergisi*, Sayı 18, ss. 26-28.
- Ceylan, T. (2011). Toplumsal Sistem Analizinde Toplumsal Statü ve Rol, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 15(1), ss. 89-104.
- Cihangiroğlu, E. (2018). *Reklamlarda Kadın Temsilinde Yaklaşımlar ve Femvertising Kavramı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Çağatay, S. (2012). Birgül Avdan ile Söyleşi: Türkiye’de Kadın Cinselliği. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 13, ss. 8-11.

- Çağlayan, H. (2014). Nermin Yıldırım'la Çocuk İstismarına, Aileye, Anneliğe, Aşka Dair. *Amargi Dergisi*, Sayı 33, ss. 121-125.
- Çaha, Ö. (2010). *Sivil Kadın Türkiye'de Kadın ve Sivil Toplum* (2. Baskı), Ankara: Savaş Yayınevi.
- Çakır, S. (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Çakır, S. (2008). Kapitalizm ve Patriyarkaya Karşı: Sosyalist Feminizm, *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, Sayı 4, ss. 185-196.
- Çelebi, H. ve Kalkan S. (2013). Ağaçtan Büyüyen İnsan. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 19, ss. 9-10.
- Çelik, H. ve Ekşi, H. (2008). Söylem Analizi, *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı 27, ss. 99-117.
- Çetin, H. (2016). *Siyaset Bilimi* (6.Baskı). Ankara: Orion Kitapevi.
- Çetinel, E. ve Yılmaz S. (2016). Feminist Teori: Yönetim Ve Organizasyon Alanına Eleştirel Bir Yaklaşım, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, ss. 119-148.
- Çiçek, A. (2016). *Feminist Perspektiften Türkiye'de Kadın Kütüphanecilerin İmajı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Çoşkun, A ve Öztürk, E. (2009). Türk Kadınının Feminizme Bakışı (Erzurum Örneği), *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 20, ss. 111- 141.
- Dayı, A. (2017). Feminist Etik Açısından Cinsellik ve Üreme: Fetüsün Bireyliği ve Kadının Beden Bütünlüğü, *Fe Dergi* 9, Sayı 1, ss. 37-54.
- Dedeoğlu, A. Ö. (2010). "Discourses of Motherhood and Consumption Practices of Turkish Mothers", *Business and Economics Research Journal*, 1(3): 1-15.
- Demir, Z. (2014). *Modern ve Postmodern Feminizm* (2.Baskı). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Demir, Z. (2015). *Türkiye'de Kadın ve Siyaset*, Ankara: Kadim Yayınları.
- Der Gaag, N. (2018). *Feminizm*, (B. Sumer Aydaş çev.), İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Derya, D. (2009). Kıbrıslı Türk Kadın Hareketine Dair... *Amargi Dergisi*, Sayı 12, ss. 71-78.
- Dinçsoy, K. (2012). Shulamith Firestone'u Kaybettik. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 16, ss. 64-65.
- Direk, Z. (2010). Doğum. *Amargi Dergisi*, Sayı 16, ss. 63-65.

- Direk, Z. (2012). Benim Bedenim/Bedenim Benim. *Amargi Dergisi*, Sayı 26, ss. 4-8.
- Dişçi, Z. (2017). Uyuşmazlığın Politikası: Kamusal Alan ve Kalabalıklar, *Mülkiye Dergisi*, Sayı 41 (4), ss. 55-73.
- Doğan, M. (2014). *Doğan Büyük Türkçe Sözlük* (25.Baskı), Ankara: Yazar Yayınları.
- Doğramacı, E. (1992). *Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınlar.
- Donovan, J. (2016). *Feminist Teori* (11.Baskı), (A. Bora ve Diğ. Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dosya. (2013). Aileyi Yeniden Gündemimize Almak.... *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 17, ss. 22-23.
- Dosya. (2013). Aşklarımız, Eşlerimiz: Farklı İlişki Biçimleri. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 20, ss. 25-26.
- Durudoğan, H. (2007). Siyasetin Öznesi Olarak Kadın. *Amargi Dergisi*, Sayı 7, ss. 48-51.
- Elçik, G. (2007). Feminizmin Sınıfı, Kadınlığın Kimliği. *Amargi Dergisi*, Sayı 6, ss. 11-12.
- Eray, Ş. (2015). *Yeni Kurumsalcı Yaklaşımlar Çerçevesinden Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kamu Politikası: Eğitim Ve Siyasal Katılım Alt Politika Örnekleri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ergüder, B. (2009). Sosyal Haktan Sadaka Mitine Değişen Ne?. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 3, ss. 24-25.
- Fairclough, T. (1988). *Eleştirel Söylem Analizi*. (T. Ilgaz çev.), İstanbul: Hil Yayınları.
- Ferguson, A. (2012). *Anelik ve Cinselliği Tahayyül Etmek: Feminist- Materyalist Bir Yaklaşım, Sosyalist Feminist Proje Teori ve Politikanın Günümüz Okuması Cilt I*. Der. Nancy Holmstorm, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul.
- Gedik, E. (2015). Bitmeyen Aile... *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 25, ss. 18-20.
- Gedik, H. (2014). *Yeni Toplumsal Hareketler*. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Ders Kitabı.
- Gökçe, M. (2014). Evden Çıkış, Eve Dönüş: Eğitim Sürecinde Kadınlar. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 24, ss. 33-34.
- Göle, N. (1992). *Modern Mahrem*, İstanbul: Metis yayınları.

- Güler, F. (2015). Lezbiyen olma Rehberi. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 28, ss. 56-57.
- Günel, S. (2014). Fetüsün Yaşam Hakkını Savunanlar, Aslında Neyi Savunuyor?. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 22, ss. 19-21.
- Güneş, H. (2019). Sosyal Olarak İnşa Edilmiş Modern annelik Söylemi İçerisinde Bir Asma Kat: Sütanne Geleneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 69 (18), ss. 252-267.
- Haber. (2014). Hiç Şaşırmadık! 8 Mart'ta Yine Erkek Şiddeti. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 22 ss. 66-68.
- Hacıvelioğlu, F. (2015). AKP'nin "Aile Paketi": "Annelik Kariyeri"ne Teşvik Paketi!. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 26, ss. 40-42.
- Hançer, A. (2018). Toplumsal Cinsiyet Öznesi Olarak Kadının "Annelik" Kimliğine Eleştirel Bir Bakış, *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, Sayı 2, ss. 177- 202.
- Hattatoğlu, D. (2007). Küreselleşme, (Yeni) Emek Biçimleri, Yoksulluk ve Kadınlar. *Amargi Dergisi*, Sayı 6, ss. 19-20.
- Heywood, A. (2018). *Siyaset*, Ankara: Adres Yayınları.
- Hırata, H. ve Diğ. (2015). *Eleştirel Feminizm Sözlüğü*, Ankara: Dipnot Yayınevi.
- Hooks, B. (2000). *Feminism is For Everybody Passionate Politics*, South End Press, Cambridge.
- Hooks, B. (2014). *Feminizm Herkes İçindir* (4.Baskı). İstanbul: bgst Yayınları.
- Hoser, F. (2010). Çocuk Bakımı ve Annelik. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 6, ss. 28-30.
- Irigaray, L. (2011). Aramızdaki Aşk. *Amargi Dergisi*, Sayı 22, ss. 54-63.
- Işık, S. N. (2002). "1990'larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem ve Düşünceler", *90'larda Türkiye'de Feminizm*, Derleyen: A. Bora, A. Günel, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 41- 72.
- İlter, N. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Gerilimleri Üzerinden Feminizmi Tartışmak* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Artuklu Üniversitesi, Mardin.
- İşleğen, Y. (2008). Üreme ve Kadın Sağlığı Hizmetlerinde Karar Kimin?. *Amargi Dergisi*, Sayı 11, ss. 10-12.

- Kancı, T. (2006). 1920'lerden Bugüne Türkiye'de İlkokul Ders Kitapları. *Amargi Dergisi*, Sayı 2, ss. 65-68.
- Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler Bacılar Yurttaşlar*, (A. Bora ve Diğ. Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Kapani, M. (2018). *Politika Bilimine Giriş* (57.Baskı). Ankara: BB101 Yayınları.
- Karakılıç, Z. (2013). Ben Bir Araba Değilim!. *Amargi Dergisi*, Sayı 28, ss. 123-125.
- Karakuş, F. (2010). Evliliğe Mahkum Değiliz. Boşanabiliriz. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 7, ss. 24-26.
- Karakuş, F. (2015). "Anaların Acısı" Barış Getirir mi?. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 25, ss. 36-38.
- Kaya, Ö. (2010). Her Türlü Eşitsizliği Görmek Adına... *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 6, ss. 26-28.
- Kılıç, A. (2008). Toplumsal Cinsiyet, Yapabilirlik Yaklaşımı ve Sosyal Politika. *Amargi Dergisi*, Sayı 8, ss. 33-36.
- Kılıç, Z. (1998). "Cumhuriyet Türkiye'sinde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış", 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Kocabıçak, E. (2009). Karşılıksız Emegin Tazmini Yeterli mi?. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 3, ss. 30-32.
- Kocabıçak, E. (2012). Feminizmi Savunurken. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 13, ss. 20-22.
- Koçali, F. (2002). "Kadınlara Mahsus Gazete Pazartesi", 90'larda Türkiye'de *Feminizm*, Derleyen.: A. Bora, A. Günal, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 73- 85.
- Konferans. (2011). Neden Kadın Emegi Konferansı.... *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 12, ss. 2-4.
- Köseoğlu, Ç. (2012). *Politika ve Eylem Olarak Mimarlık* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Kutlu, E. (2012). Kadına Biçilen "Doğal Durum" Trajedisi: Annelik. *Amargi Dergisi*, Sayı 26, ss. 21-23.
- Küçükırca, A. (2015). Kadın Fındık İşçileri. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 27, ss. 39-41.
- Marshall G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (O. Akınhay ve D. Kömürcü çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Meşeli, P. (2010). "Birbirimize Kenetlenmemiz Lazım!". *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 6, ss. 60.
- Metin, A. (2011). Kimliğin Toplumsal İnşası ve Geleneksel Kadın Kimliğinin Aktarımı, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 2(1), ss. 74-92.
- Miller, T. (2010). *Anelik Duygusu Anlatsal Bir Yaklaşım*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Millett, K. (2018). *Cinsel Politika* (4.Baskı), (S. Selvi çev.), İstanbul: Payel Yayınevi.
- Mollaoğlu, Ö. ve Tuna, E. (2009). Çarkları Durduran Kadınlar. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 2, ss. 9-11.
- Neves, P. (2006). *3 Dalga İle Feminizm Tarihi. Kara Kızıl Notlar*, 6. anarkismo.net/article/4070. Erişim Tarihi: 04.05.2019
- Notz, G. (2018). *Feminizm* (2.Baskı). (S. D. Çetinkaya çev.), Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Ortaylı, İ. (2002). "Osmanlı'da 18. Yüzyıl Düşünce Dünyasına Dair Notlar", *Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Osmanağaoğlu, H. (2006). Bugünün Feminist Politikası. *Amargi Dergisi*, Sayı 3, ss. 11-14.
- Osmanağaoğlu, H. (2009). Krizde Feminist Politika. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 2, ss. 7-9.
- Osmanağaoğlu, H. (2013). Eyvah! AKP Yine Kadın İstihdamı Paketi Açıyor.... *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 20, ss. 10-12.
- Osmanağaoğlu, H. (2015). Akdeniz'de Kadın İstihdamının Seyri ve Düşündürdükleri. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 26, ss. 10-11.
- Öğüt, H. (2012). Lezbiyen Aşkın Feminist Eleştiri İçin Kazanım ve İmkanları- I. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 16, ss. 31-33.
- Özgün, Y. (2014). Muhafazakarlık: Patriyarkaya Her Daim Yandaş. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 22, ss. 14-16.
- Özkazanç, A. (2015). *Feminizm ve Queer Kuram*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Panuş, A. (2012). Mutfak Cadıları: Her Şey Aile ve Sermaye İçin: 4+4+4. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 16, ss. 14-16.

- Parlak, E. (2013). *Politika ve Futbol: Modern Tarihte Etkileşim Süreci* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Parman, T. (2007). Annelik Üzerine: Bir Psikanalitik Sözlük Denemesi. *Psikanaliz Yazıları Dergisi*, Sayı 14, ss. 15-22.
- Reed, E. (1985). *Kadın Özgürlüğünün Sorunları*. (Z. Saracoğlu çev.), İstanbul: Yazın Yayıncılık.
- Saliya, D. (2017). *Judith Butler ve Postmodern Feminizm*, İstanbul: Kibele Yayınları.
- Sallan Gül, S. (2008). *Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürü Çalışmaları*, İzmir: Yakın Kitapevi
- Sarıbay, A., Öğün, S. (2015). *Politikbilim* (2. Basım). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Savran, G. (2007). Feminist Politika Kota ve Bir “Siyasal Kategori” Olarak Kadınlar. *Amargi Dergisi*, Sayı 5, ss. 11-12.
- Savran, G. (2008). SSGSS, Görünmeyen Emek ve Feminist Politika. *Amargi Dergisi*, Sayı 8, ss. 16-20.
- Savran, G. (2009). Hala ve Yeniden:”Bedenimiz Bizimdir!”. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 4, ss. 17-20.
- Savran, G. (2015). Fitrat Söylencesi. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 25, ss. 7-8.
- Semerci, P. (2007). Yoksullukla Mücadelede Amaç Ne Olmalı? Yapabilirlikleri Artırmayı Hedeflemek. *Amargi Dergisi*, Sayı 6, ss. 23-24.
- Sever, M. (2015). Kadınlık, Annelik, Gönüllü Çocuksuzluk: Elisabeth Badinter’den Kadınlık mı Annelik mi?, Tina Miller’dan Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler ve Corinne Maier’den No Kid Üzerinden Bir Karşılaştırmalı Okuma Çalışması. *Fe Dergisi*, Sayı 2 (7), ss. 72-86.
- Sezen. (2014). Annelik: Kutsanan Bir Dayatma mı? Esirgenen Bir Hak mı?. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 21, ss. 30-32.
- Sirman, N. (2007). Türkiye’de Kadın Vatandaş. *Amargi Dergisi*, Sayı 7, ss. 18-20.
- Sirman, N. (2009). Cuma, Cumartesi, Pazar Anneleri. *Amargi Dergisi*, Sayı 15, ss. 19-21.
- Smith, P. (1993). *Feminist Jurisprudence and The Nature of Law*, Oxford University Press, Oxford.
- Stone, A. (2019). *Feminist Felsefeye Giriş* (2.Basım). İstanbul: Otonom Yayıncılık.

- Sümer, S. (2009). *Tarih İçinde Görünürlükten, Kadınların Tarihine: Amerikan Kadın Romanında Feminist Bilinç ve Politika* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Şengül, M. (2015). *Türk Romanında Feminizm (Kadın Romancılar, 1960- 80)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Şentürk, D. (2015). Nasıl Feminist Oldum?. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 26, ss. 54-55.
- Şevik, E. (2010). Blade Runner ve Paris Yanıyor Karşı Karşıya. *Amargi Dergisi*, Sayı 19, ss. 43-45.
- Şimşek, İ. (2012). Am Diyemeyeceksem, Bu Benim Feminizimim Değildir!. *Amargi Dergisi*, Sayı 25, ss.4-8.
- Şişman, N. (2018). *Emanetten Mülke Kadın Beden Siyaset* (6.Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Taşkın, Y. (2014). *Siyaset*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekeli, Ş. (1998). “Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yayınları.
- Tekin, E. (2007). *1980 Sonrası Türkiye’de Feminizmin Görünümü* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Toksöz, A. (2010). Erkek Egemenliği, Kapitalizm ve Doğurganlığın Kontrolü. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 8, ss. 29-31.
- Tosuner, A. (2013). Bedenin Bir Savaş Alanı. *Amargi Dergisi*, Sayı 29, ss. 26-30.
- Tözören, A. ve Yasin, Y. (2010). Haptan Hazza 50 Yıl. *Amargi Dergisi*, Sayı 17, ss. 8-11.
- Tuğcu, F. (2012). İktidar ve Kadın. *Amargi Dergisi*, Sayı 26, ss.19-21.
- Tunalı, A. (1996). *Türkiye’de Feminizm Hareketi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Türk Dil Kurumu, (2011). *Türkçe Sözlük* (11. Baskı), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkoğlu, E. (2015). *Uluslararası İlişkiler Kuramında Feminizm* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.

- Uğurlu, G. (2010). Kürtaj Hakkının Yasal Zincirleri. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 8, ss. 24-25
- Ulusoy, D. (2013). Aile ve İş Yaşamı Kısıkcı (Pardon, Uyumlaştırma) Politikaları. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 18, ss. 14-15.
- Unat, N.A. (1998). “Söylemden Protestoya Türkiye’de Kadın Hareketinin Dönüşümü”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yayınları.
- Ünaldı, E. (2012). AKP’den Son Hamle: 4+4+4. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 14, ss. 8-9.
- Vargün, F. (2007). Savaş ve Barış Geriliminde Kadınlar. *Amargi Dergisi*, Sayı 4, ss. 26-27.
- Vargün, F. (2011). Tecavüz ve Bıraktığı İzler. *Amargi Dergisi*, Sayı 22, ss. 7-10.
- Vincent, A. (2006). *Modern Politik İdeolojiler*. (A. Tüfekçi çev.), İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Walby, S. (2016). *Patriyarka Kuramı*. (H. Osmanağaoğlu çev.), Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yetener, M. (2009). Nasıl Feminist Oldum?, *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 3, ss. 42-43.
- Yetener, M. (2009). Yeni Üreme Teknolojileri Kadınları Özgürleştiriyor mu?. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 4, ss. 26-28.
- Yörük, A. (2009). Feminizm/ler, *Sosyoloji Notları Dergisi*, Sayı , ss. 63- 85. Ankara.
- Yuvarlak Masa. (2009). Feminist Anne Olmak. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 4, ss. 46-50.
- Yuvarlak Masa. (2010). Hem Feminist Hem Hamile. *Feminist Politika Dergisi*, Sayı 6, ss. 51-54.